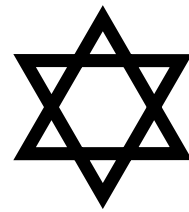

ב.ו.ל.ט.י.ן

ב ט א ו ן א י ג ו ד י ו צ א י ס י ן

שנה 53 גליון מס' 391

מוסף עברי

www.jewsofchina.org

מרץ-אפריל 2007 ♦ אדר-ניסן תשס"ז

חג פסח שמח!

מפגש מסורתי של יוצאי סין, חנוכה תשס"ז, 19 בדצמבר, 2006 בתל-אביב

ליד שולחן הנשיאות מימין לשמאל: הגב' אורה נמיר, תדי קאופמן, נלי אבינעמי ויוסי קליין עם הסטודנטים

משמאל לימין: ירדן נעים מדליק את נרות החנוכה. שגריר סין בישראל צ'ן יון לון מעניק מלגה לסטודנט מסין

תוכן העניינים

איגוד יוצאי סין

נוסד ב-1951

תל-אביב, "בית-פונבה",

רח' גרוזנברג 13,

e-mail: igud-sin@013.net

טל. 03-5171997

פקס. 03-5161631

"מטרת האיגוד היא לארגן את תושבי סין והמזרח הרחוק לשעבר לסייע הדדי ולשיתוף-פעולה".

(מתוך תקנון האגודה)

עורך ראשי: תדי קאופמן

סגנית עורך מוסף עברי: יהודית ביין

חברי המערכת: יהודית ביין,

אורי ביין, תדי קאופמן, יוסי קליין

ויהודית סנדל

מטרות ה"בולטין"

מופיע מ-1954

בהוציאם לאור את ה"בולטין", איגוד יוצאי סין בישראל שואף לענות על הצרכים שלהלן:

1. לעודד את תחושת השותפות בין תושבי הקהילה היהודית לשעבר של סין.

2. לקיים ערוץ של קשר בין יוצאי סין בישראל ובגולה.

3. לסייע באיסוף, שימור והוצאה-לאור של מסמכים היסטוריים העוסקים בחיי אותה קהילה.

4. לסייע לאיגוד יוצאי סין במילוי מטרותיו, במיוחד אלה שעוסקים בסיוע סוציאלי ובמלגות חינוכיות לבני דור ההמשך של יוצאי סין בישראל.

כתובתנו החדשה:

איגוד יוצאי סין

ת.ד. 29786

תל אביב 61297

Kindly note our new address:

Igud Yotzei Sin

P/O/B/ 29786

Tel Aviv 61297 Israel

3	ת. קאופמן	דבר העורך
3		במקום פרחים לפסח
4	י. קליין	מכתב גלוי ליוצאי סין
5		באגוד יוצאי סין
7		סטודנטים כותבים
8		מפגש יוצאי סין
10	ד"ר א. קאופמן	רופא המחנה
13	ב. זאב	ערב בלתי נשכח
14	א. ירחו	תלמוד תורה
17	ת. קאופמן	רות שני - תודה לסין
17	ו. ויי	אופרה בחימר
18		מפגש יוצאי סין
19	מ. רינסקי	גורלו של ילד פלא
20	ד. וינקאו	הטיול שלי לחרבין
21	פ. מוני	בסין הולכת וגוברת ההתעניינות ביהודים
23		מפגש בירושלים
24		סביב העולם ושבעים שנה
26	ה. בונדי	ישראל מול החומה הסינית
29		סטודנטים סינים
31	פ. סיידל	היש חיים לאחר המוות?
33		המפגש בחנוכה 2006
34	ג. ווסט	סין חוזרת לקונפוציוס
35	ק. הופמן	יהודי סין
38		סטודנטים כותבים
39		לזכרם
40		מלגות לסטודנטים

ליוצאי סין בישראל ובתפוצות
חג פסח שמח!

לשמוע ברדיו ולראות בטלוויזיה תכניות על חרבין, אשר מיום ליום תופסת מקום מרכזי על מפת סין.

59 שנה להקמת מדינת ישראל

ב-24 באפריל, יחגגו אזרחי ישראל ויהדות התפוצות 59 שנה להקמת מדינת ישראל. השנה האחרונה הייתה אחת השנים הקשות. אך למרות הקשיים, העם הישראלי התגבר על קשיי היום יום. אהבתנו למדינה, האמונה בדרכה, וההכרה שאין לנו ארץ אחרת, מחזקים את ידינו במאבק על הקיום ותקווה לימים טובים יותר.

ברכות לחג העצמאות לכל מיועדינו מסין!

פסח - חג האביב וחג היציאה מעבודות לחרות

ב-2 באפריל יהודי ישראל והתפוצות יחגגו סביב שולחן ערוך את חג חרותנו יחד עם חג האביב. חג זה מסמל את יציאתנו מעבודות ותקומת העם במדינתו. חג שמח לכל ידידינו מסין!

יהודי חרבין מעוררים עניין בקרב הקהל הישראלי

ב-21 בדצמבר, בסינמטק בירושלים, התקיים ערב שהוקדש לקהילת יהודי חרבין, בהשתתפות שגריר סין בישראל, יוצאי סין וצאצאיהם. הוקרן סרט דוקומנטרי על חרבין.

הערב נערך בהשתתפות איגוד יוצאי סין ואגודת ידידות ישראל-סין. האולם הממוקם בבנייני האומה בירושלים היה מלא עד אפס מקום.

בחודש ינואר השנה, נסעו על פי הזמנת עיריית חרבין ושלטונות פרובינציית הילוצ'ואן, קבוצת עיתונאים ישראליים, בהם כתב של הערוץ הראשון של הטלוויזיה הישראלית ורשת ב' של קול ישראל, וכן עיתונאים מ"דיעות אחרונות", "מעריב" ו"הארץ" לחרבין.

הנסיעה אורגנה בעזרת איגוד יוצאי סין ואגודת ידידות ישראל-סין. המטרה - להכיר את העבר של קהילת יהודי חרבין, וכן לרגל פסטיבל הקרח והשלג על נהר סונגרי. בימים הקרובים אנו מצפים לקרוא בעיתונות,

המפגש השנתי של יוצאי סין

ב-19 בדצמבר, בבית עובדי עיריית תל-אביב, התקיים מפגש החנוכה השנתי המסורתי של יוצאי סין. בהזדמנות זו נערך טכס חלוקת המלגות לסטודנטים ישראליים וסיניים.

הפעם, מספר הסטודנטים מקבלי המלגות היה רב, 156 סטודנטים - ילדים, נכדים ונינים של יוצאי סין.

דרך ארוכה עשה איגוד יוצאי סין כאשר החל ב-1956 בחלוקת המלגות. באותה שנה ניתנה לראשונה מלגה אחת בלבד.

55 שנה עברו מאז הוקם איגוד יוצאי סין, וכמו תמיד, היה זה ערב מרגש ובלתי נשכח. נוסף לסטודנטים הישראליים קבלו מלגות 16 סטודנטים סיניים מטעם אגודת ידידות ישראל-סין.

בשנים הבאות אנו תלויים בתורמים ובעושים במלאכה, כדי שגם בחגי חנוכה הבאים נוכל לקיים מפגשים בהצלחה מרובה, בנוכחות 450 איש המרכיבים ארבעה דורות.

באמונה זו אנו ממשיכים בעבודתנו.

במקום פרחים לפסח

ידידים יקרים,

חג הפסח הולך ומתקרב, ואיגוד יוצאי סין, כמו בשנים שעברו, מוסיף להעניק לאלה המקבלים עזרה סוציאלית, סכום נוסף על התמיכה החודשית שהם מקבלים, כך נעשה פעמיים בשנה.

עפ"י הנתונים ל-1 בינואר 2007, אנו מושיטים עזרה סוציאלית חודשית ל-98 יוצאי סין בישראל. ברוב המקרים מדובר בקשישים, גלמודים וחולים ומתוך אלה המחצית הם עולים חדשים שעלו ארצה מברה"מ לשעבר ושעזבו את סין עם פינוי עובדי מסילת הברזל הסינית-מזרחית וכן אחרי מלחמת העולם השנייה. מצבם של רבים מיוצאי סין אלה קשה מאוד, ובלי עזרת האיגוד, הם אינם יכולים לאזן את תקציבם.

כולנו יודעים שבשנים האחרונות התמעט מאוד מספר התורמים הן בישראל והן בחו"ל. ובהתאם לכך התמעטו מאוד סכומי כסף המתקבלים לקרן עזרה סוציאלית. עם כל זה, מספר הנזקקים נותר גבוה כקודם. עזרה סוציאלית ליוצאי סין מתבטאת בסך של 100,000 דולר ארה"ב לשנה.

אנו פונים אליכם בבקשה לתרום לקרן עזרה סוציאלית ובמקום פרחים לחג הפסח וכן במקום פרחים ומתנות לחגים אחרים, לימי הולדת וליובלות ולחתונות ולחגיגות משפחתיות אחרות. אנו נשלח הודעה מתאימה למי שהתרומה נעשתה לכבודו.

אנו סמוכים ובטוחים שהתורמים יקבלו סיפוק גדול מהשתתפות במעשה אצילי כל-כך - עזרה ליוצאי סין הנזקקים. פרחים נובלים מהר, ואילו מעשה עזרתכם מאפשר לקשט את ימיו של קשיש וגלמוד.

את תרומתכם אנו מבקשים לשלוח בהמחאה לפי הכתובת:

איגוד יוצאי סין

ת"ד 29786

תל-אביב 61297

בברכות נאמנות ובמיטב איחולים לחג הפסח!

בידידות,

הוועד המרכזי של איגוד יוצאי סין

ת. קאופמן י. קליין

יו"ר מ"מ יו"ר וגזבר

מכתב גלוי ליוצאי סין

יוצאי סין היקרים,

לפני למעלה מעשר שנים הגעתי לראשונה ל"איגוד" בעקבות פנייתם של תדי קאופמן ובוריס מירקין שהציעו לי להשתלב בעבודת האיגוד כסגן הגזבר, כנראה בעקבות פעולותי עם פרופסור ברסלר המנוח בנושא שימור מורשת יהדות סין, נושא שנראה לי חשוב מאד, אז והיום.

השתלבותי בעבודת האיגוד הייתה בשלבים: ההתחלה הייתה כאמור בפעילות מועטה עם פרופ' ברסלר, מאוחר יותר הפכה ממוסדת יותר כסגן הגזבר. לאחר מספר שנים ביקש ממני תדי שאקבל את תפקיד הגזבר אותו מילא ישראל ברונר, שביקש לפרוש מהתפקיד. לאחר זמן מה נבחרתי לממלא מקומו של תדי ה"ר ומאז יחד איתו ועם רן וינרמן, סגן ה"ר, ועוד מספר חברים, אנו מנהלים את מגוון הפעילויות הגדול מאוד של האיגוד.

להלן פירוט חלק מהפעילויות הנרחבות של האיגוד:

עזרה סוציאלית - הענקת עזרה סוציאלית חיונית ביותר לכ-100 מחברינו, אנשי דור המבוגרים - הוותיקים, שעם הזדקנותם נאלצים לפנות אלינו כמפלט אחרון ויחיד מבחינתם למצוקתם ומחכים לתשלומים החודשיים הלא גדולים שלנו.

"בולטין" - ביטאון איגוד יוצאי סין היוצא לאור בתדירות של ארבע פעמים בשנה, בשלוש שפות ומכיל מעל 200 עמודים. הביטאון מופץ לכ-1000 מנויים מסביב לגלובוס, שומר על קשר בין יוצאי סין בארץ ובעולם, ומפיץ מידע מעניין על פעילות הקהילה בעבר ובהווה.

מפגש חברתי ב"בית פונבה" - מפגשי חברים הנערכים בכל יום ראשון בבוקר, עם כיבוד קל ומשחקי "מא-דג'אן". לעיתים גם חוגגים ימי הולדת של החברים עם עוגת יום-הולדת. כל יוצא סין המגיע לארץ מהתפוצות יודע על המפגש ומגיע לפגוש חברים שלא ראה כבר עשרות שנים.

מלגות - מלגות סיוע בלימודים ניתנות לכ-150 סטודנטים, צאצאים ליוצאי סין, הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה בישראל, והמחולקות באירוע חגיגי שהאיגוד עורך כל שנה בחנוכה. בשנים האחרונות הפך האירוע למפגש מרגש בין יוצאי סין שמגיעים מרחבי הארץ ושל הדור הצעיר של סטודנטים ילידי הארץ, עם דור ההורים שהגיע מסין.

שמירת מורשת יהדות סין - נושא זה שכאמור הביא אותי לפעילות באגוד מתבטא במגוון פעילויות גדול כגון: הקמת אתר

סכומי התרומות הולכים ויורדים עד שבמבט לאחור על הסכומים שנכנסו לקופת האיגוד בשנת 2006 אני נאלץ לבשר לכם שהמצב הכספי מעמיד בסמך שאלה גדול את המשך הפעילות בהיקפים שנעשו עד היום. אני פונה בקריאה נרגשת לכל אחת ואחד שרוצה לראות את הבולטין מגיע אליו ארבע פעמים בשנה, את הבן/הנכד/הנין זוכה לקבל מילגה, שאנשים שזקוקים לכך יקבלו את העזרה החודשית המינימאלית, שימשכו מפגשים חברתיים בין יוצאי סין לדורותיהם, שמורשת הקהילה שבה גדלו הם או הוריהם או הורי-הוריהם תישמר ותיזכר לדורות הבאים ובהיסטוריה של העם היהודי - לתרום את הסכומים המכסימליים שביכולתו, למטרות החשובות האלה.

אנו מודים ומעריכים כל תרומה!

אני מבקש להדגיש שעבור כל תרומה מונפקת קבלה. כל הפעילות הכספית של "איגוד יוצאי סין" מתנהלת בפיקוח מנהל חשבונות, רואה חשבון, ועדת ביקורת, ונבדקה על ידי רשם האגודות שבמשרד המשפטים שהעניק לאגודה אישור רשמי על "ניהול תקין".

תודתי מראש על היענותכם לקריאתי זו!

בברכה ובתקווה,
יוסי קליין
מ"מ ה"ר וגזבר

ידידי,

כאחרון המייסדים של האיגוד, כיושב ראש האיגוד במשך 35 שנה וכאדם שלווה את חיי הקהילה מאז נעוריו בחרבין, אני מבקש לחזק את דבריו של יוסי שבין כל פעילויותיו באיגוד - מנהל את הצד הכספי ודבריו הישירים והלא מעודדים מתבססים לצערי על מידע בדוק.

אם מעוניינים אתם בהמשך קיומו של האיגוד אני קורא לכם להיענות לקריאתו היוצאת מן הלב, לטובת כולנו!!

בברכה,
תדי קאופמן
י"ר איגוד יוצאי סין

אלבום "יהודי חרבין"

הוצאה שניה, מחודשת, מ-2006.
בשפה האנגלית.

מחיר - 180 שקל, תרומה לקרן לעזרה סוציאלית.

לפנות למזכירות איגוד יוצאי סין

טל. 03-5171997, פקס. 03-5161631

אינטרנט מצליח שזוכה לשבחים רבים של ה"גולשים", ולאחרונה נוסף לו מדור מיוחד של "חיפוש קרובים" שזוכה להצלחה רבה. הוצאה לאור של ספר זיכרונות, פרי עטו של תדי קאופמן, על חיי הקהילה בחרבין. פעילות רבה הושקעה בקשר עם מוסדות מחקר סיניים בחרבין, שנחאי ונאנג'ין, שהאיגוד עודד אותם ועזר להם לשמר את הקהילות בסין. בין השאר, בחרבין שופץ ומשומר בית הקברות היהודי היחיד בסין. שופצו שני בתי כנסת ובאחד מהם הוקמה תערוכת קבע מדהימה על יהדות סין. כל בנייני הקהילה הוכרזו כבניינים שמורים ולאחרונה נקבעו עליהם לוחות זכרון באנגלית, עברית וסינית.

התקיימו שני סמינרים בינלאומיים בנושא "יהדות חרבין", ובעקבות הצעת האיגוד בסמינר האחרון הוזמנה לחרבין משלחת עיתונות וטלוויזיה מישראל אשר חזרה בימים אלה ודיווחה לתושבי ישראל על הקהילה ועל מאמצי ההנצחה הנעשים עכשיו בחרבין. בשנחאי קיים מוזיאון ברובע הונקיו המספר את סיפור קליטתם של פליטי אירופה במלחמת העולם השנייה.

האיגוד פועל כעת לשימור בית הכנסת בטנזין שעבר כמה ידיים "לא מתאימות" בעבר, ומקווים שנחנוך אותו כאתר יהודי בקרוב.

כל הפעילות עניפה הזו באיגוד, מתבצעת כאשר שני עובדים בלבד מקבלים משכורת. בנוסף להם שלושה-ארבעה אנשי הנהלה, ועוד מספר אנשים שעוזרים ומסייעים וכולם **כמובן בהתנדבות.**

ועכשיו אני מגיע לסיבה שהביאה אותי לכתוב מכתב זה, שאני מבקש מכל קורא לראות בו כפנייה אישית אליי!!! כל הפעילות של "איגוד יוצאי סין" שניסיתי לתמצת לעיל, מתבססת על תרומות של יוצאי סין בארץ ובעולם, השולחים אלינו סכומים כפי יכולתם הכלכלית ורצונם.

במשך 10 שנות פעילותי כגזבר האיגוד ביססנו את פעילותינו על סכום קבוע פחות או יותר של תרומות שקיבלנו שאיפשר לנו את הפעילות המגוונת לטובת יוצאי סין לדורותיהם.

בשנים האחרונות הזמן עשה את שלו, ומספר ותיקים שכידו את האיגוד בתרומות נדיבות נפטר ויהיה זכרם ברוך! אמידים שבהם לא הורישו כספים, לצערנו לאיגוד. אחרים שייבדלו לחיים ארוכים, מזדקנים ובגילם המתקדם דואגים יותר לצורכיהם ואין דור צעיר שיתרום כפי שתרם דור האבות למרות שמצבם הכלכלי שפיר יותר.

באיגוד יוצאי סין

מרכז אמנויות לזכר רעיה ליטוין

ב-1 בדצמבר, בכפר הירוק, נערכה פתיחה חגיגית של מרכז אמנויות לזכר רעיה ליטוין.

רעיה ליטוין (גלזברמן) הייתה ידידתנו מחברין, דיירן וטינצזין. מרכז האמנויות נבנה על ידי בעלה בנימין ליטוין.

הבניין היפה, יעמוד לרשות הלומדים בכפר הירוק וכן, לילדים ולנוער המתגוררים בסביבה. עלות הבניה - למעלה מארבעה מיליון שקל. הכפר הירוק נוסד לפני 56 שנה. בפתיחה החגיגית של המרכז נכחו בני משפחה, קרובים וידידים רבים של משפחת ליטוין.

בנימין ליטוין ובנותיו רינה ביברמן ויוספה פרנקל נשאו דברים.

ברצוננו להזכיר, שבנימין ליטוין - יליד חברין, בוגר ובעל מדליית זהב של בית הספר למסחר בחברין. סיים את לימודיו באוניברסיטת הונג קונג כמהנדס. אביו, סעדיה ליטוין היה בזמנו ממלא מקומו הקבוע של הרב א.מ. קיסילב.

ביקור פרופסור סיו סין בישראל

פרופסור סיו סין, העומד בראש המרכז ללימודי יהדות באוניברסיטת ננקין, ביקר בישראל וערך שורה של הרצאות על ההיסטוריה של היהודים בסין. הוא היה אורח באוניברסיטאות: תל-אביב, בר-אילן, האוניברסיטה העברית בירושלים ואוניברסיטת בן-גוריון בבאר-שבע.

הרצאותיו של פרופסור סיו סין התקיימו ב-4 בדצמבר בבית הכנסת ברעננה, ב-11 בדצמבר באוניברסיטה העברית בירושלים, במרכז ללימודי האנטישמיות על שם וידאל ששון, ב-19 בדצמבר באוניברסיטת בר-אילן, וב-26 בדצמבר באוניברסיטת בן גוריון בבאר-שבע.

כמו כן, התארח הפרופסור סיו סין בביתם של רשה ותדי קאופמן והעניק להם כתב עת הכולל צילום שנעשה עם פתיחת הכיתה על שם תדי קאופמן בננקין.

קרן מילגות על שם שש יעקבי

הענף הספרדי של איגוד יוצאי סין הקים קרן מילגות לזכרו של שש יעקבי, אחד הפעילים של איגוד יוצאי סין ושל ה"בולטין".

שיבת ההנהלה המרכזית של איגוד יוצאי סין

ב-12 בדצמבר התקיימה ישיבה של ההנהלה

המרכזית של איגוד יוצאי סין בנוכחות ת. קאופמן, י. קליין,

ר. ויינרמן, א. פודולסקי, י. בין, א. ונדל, ג. כץ, מ. ליכומנוב, ר. רשינסקי וצ. פיינברג.

אושר הפרוטוקול של הישיבה הקודמת, מס' 20 מ-26 ביולי 2006 על ידי הנוכחים. כמו כן, אושרו דבריו של יו"ר איגוד יוצאי סין בכל הקשור לעבודת האגוד בארבעת החודשים האחרונים.

ממלא מקום יו"ר האיגוד והגזבר יוסי קליין, הגיש דו"ח כספי על תשעת החודשים האחרונים של השנה החולפת. הדו"ח אושר. חברי ההנהלה עברו על רשימת מקבלי המלגות של איגוד יוצאי סין ואישרו 156 מלגות. כן אושר מהלך הטכס, מתן המלגות ותקציב החגיגה.

קידוש לזכר קהילות יהודיות בסין

בשבת, ה-23 בדצמבר 2006, בתל-אביב, התקיים קידוש לזכר קהילות יהודיות בסין בבית הכנסת ברח' הגולן 31.

מידי שנה, בחג החנוכה עורכים רשה ותדי קאופמן וכן בלה ואברם גולדרייך, קידוש לזכר אביהם של רשה ובלה, שמואל-אבא זייגרמן, ובהזדמנות זו מביעים את תודתם לזקני בית הכנסת, צבי פראג, אליעזר שיבק ושלוש שפילמן ולקבוצת "חסידי גור" בראשותו של הרב ישראל, אשר מתפללים בבית הכנסת.

הרב ישראל נשא דברים בשם המתפללים, וכן מרדכי קרונפלד ותדי קאופמן. באולם התפילה נכחו כ-40 מתפללים.

בין סין לישראל

ב-19 בדצמבר 2006, ב"סינמה סיטי" אשר בהרצליה, ערכה חברת התיירות "שי בר-אילן" מפגש בין אנשים שביקרו בסין לבין אלו המתעתדים לבקר בה. החברה עובדת עם תיירים דתיים והיא קשורה לאוניברסיטת בר-אילן.

פרופ' סיו סין מאוניברסיטת ננקין המבקר בישראל, נשא נאום בשפה האנגלית. ממלא מקום יו"ר איגוד יוצאי סין ואגודת יידות ישראל-סין, יוסי קליין, נשא דברי ברכה. בפגישה נכחו כ-100 איש.

יהודי חברין בסינמטק בירושלים

במסגרת הפסטיבל ה-8 לסרטים דוקומנטריים יהודיים, נערך ב-21 בדצמבר 2006 ערב המוקדש ליהודי חברין. את הערב פתח אורן נהרי, כתב הטלוויזיה הישראלית. הוקרן סרט על חברין שנשלח

מסין על ידי המרכז לחקר ההיסטוריה היהודית בחברין, וכן קטעים מסרטו של נדב הראל (פסקובסקי), בנו של דן הראל ונכד לד"ר ט.נ. פשקובסקי.

אורן נהרי ראיין את תדי קאופמן, ואת פרופ' עמרם אולמרט. כמו כן התראיינו אורחים שהגיעו לישראל - פרופ' מרוין סמואלסון ורעייתו לי מן, ילידת חברין ועובדים בכירים בטלוויזיה האמריקנית. האורחים ספרו על עבודתם הקשורה להכנת סרט דוקומנטרי העוסק במשפחת המיליונר משנחאי חרדון. האולם שהכיל כ-300 מקומות היה מלא מפה לפה, כל הכרטיסים נמכרו. הערב התקיים בשיתוף הנהלת הפסטיבל, איגוד יוצאי סין ואגודת יידות ישראל-סין. שגריר סין בישראל, מר צ'ן יון לון נתן את חסותו לערב וברך את הנוכחים.

תערוכת תמונות מגזרי נייר בגבעתיים

פסטיבל אביב, לרגל השנה הסינית החדשה, צויין בתערוכה בתיאטרון גבעתיים על ידי שגריר סין בישראל מר צ'ן יון לון ורעייתו. בתערוכה הוצגו תמונות עשויות מגזרי נייר, וכן הופעת רקדנים בהשתתפות רעיית השגריר.

האורחים התכבדו במאכלים מהמטבח הסיני, ודברי אמנות סיניים הוצגו על הדוכנים למכירה.

סרט סיני "אבי ואמי" הוקרן בפני הנוכחים. בפתיחת הערב נשאו דברים שגריר סין בישראל מר צ'ן יון לון ונציגת העירייה גב' אירית אברהם.

הערב משך אליו קהל רב. מטעם איגוד יוצאי סין ואגודת יידות ישראל-סין הגיעו רשה ותדי קאופמן ועדנה ורפי רשינסקי.

ראיין עם ת. קאופמן בגלי צה"ל

ב-11 בדצמבר 2006, בגלי צה"ל, בתכנית המוקדשת לסין ראיין ת. קאופמן בכל הקשור להיסטוריה של יהודים בסין.

סמינר על קונפוציוס

ב-10 בינואר באוניברסיטה העברית בירושלים התקיים סמינר לרגל הוצאתו לאור בעברית של הספר "מאמרות קונפוציוס". הסמינר אורגן על ידי המרכז ללימודי מזרח אסיה. בסמינר לקחו חלק פרופסורים וחוקרים מטעם האוניברסיטה העברית ואוניברסיטת תל-אביב.

תערוכת תמונות של רות שני

בחודש מרץ, תתקיים בבייג'ן תערוכה של הציירת הישראלית רות שני. רות שני, ילידת ברלין, הגיעה עם משפחתה לשנחאי, ומצאה בעיר מקלט ערב מלחמת העולם השנייה. התערוכה תתקיים בהשתתפות שגרירות ישראל בסין ואיגוד יוצאי סין. אין ספק, שלתערוכה חלק נכבד בתהליך של קרוב העם הסיני לתרבות הישראלית.

15 שנה ליחסים דיפלומטיים בין ישראל לסין

בביתו של שגריר סין בישראל מר צ'ן יון לון ורעייתו, ב-24 בינואר, התקיים מפגש חגיגי לרגל מלאות 15 שנה לכינון היחסים הדיפלומטיים בין סין לישראל. למעלה מ-300 אורחים הוזמנו, ביניהם ממלא מקום ראש הממשלה מר שמעון פרס, שר התיירות הרצוג, נציגים מכל העולם וישראלים מכל שכבות החברה. נשאו דברים שגריר סין בישראל מר צ'ן יון לון ומר שמעון פרס. מטעם אגודת ידידות ישראל-סין ואיגוד יוצאי סין נכחו ר. ות קאופמן, פ. וי. קליין, א. ור. ויינרמן.

אלבום "יהודי חרבין"

הוצאה שנייה, מחודשת, מ-2006. בשפה האנגלית. מחיר - 180 שקל, תרומה לקרן לעזרה סוציאלית. לפנות למזכירות איגוד יוצאי סין טל. 03-5171997, פקס. 03-5161631

בבית הכנסת לזכר הקהילות היהודיות בסין

בבית הכנסת לזכר הקהילות היהודיות בסין, אשר ברח' גולן 31 בתל-אביב, נעשו כל ההכנות לקראת תפילות בחג הפסח. אחד המתפללים תרם לבית הכנסת וילונות חדשים. ביום הראשון והאחרון לחג יתקיימו במקום תפילות עם חזן שהוזמן במיוחד.

כתובתנו החדשה:
איגוד יוצאי סין
ת.ד. 29786
תל אביב 61297

Kindly note our new address:
Igud Yotzei Sin
P/O/B/ 29786
Tel Aviv 61297 Israel

עבודת המזכירות של איגוד יוצאי סין

מזכירות איגוד יוצאי סין ב"בית פונבה" בתל-אביב (רח' גרוזנברג 13) תהיה פתוחה מיום ראשון עד יום חמישי בשעות 7.30 - 16.30. עבודת המזכירות של יוצאי סין בחג הפסח: ערב פסח, 2 באפריל, וכן ביום הראשון לחג ה-3 באפריל המזכירות תהיה סגורה. בחול המועד - 4, 5, 8 בחודש, המזכירות תהיה פתוחה בין השעות 7.30 עד 13.00. ביום האחרון של החג - 9 באפריל המזכירות תהיה סגורה.

פגישה בין אנשי הקהילה היהודית הספרדית משנחאי

ב-4 בפברואר במרכז "בבל" אשר באור-יהודה, התקיים מפגש בין אנשי הקהילה היהודית הספרדית מיוצאי שנחאי וידידיהם. הערב התקיים ביוזמת אנשי הקהילה הספרדית היהודית ואיגוד יוצאי סין. הערב הוקדש לשחזור בית הכנסת הספרדי "אוהל רחל" בשנחאי. את הערב פתח יו"ר הקהילה היהודית הספרדית מר יעקב גורי. ת. קאופמן ברך את הבאים. בדבריו הזכיר את מר ששה יעקבי והקהל הקדיש לו דקת דומיה. מר סט קפלן מארה"ב, המקדיש מזמנו לפתרון בעיית בית הכנסת "אוהל רחל", ואשר התגורר בשנחאי במשך שבע שנים, סיפר לבאים על היסטוריה ארוכת שנים הקשורה בשחזור. רחל לב, ארכיטקטית העובדת על שחזור פנים של בית הכנסת דיווחה בפרוטרוט על עבודתה.

פגישה בין ראש ממשלת ישראל לראש עיריית טינצזין

בזמן בקורו האחרון של ראש ממשלת ישראל, אהוד אולמרט בסין, נערכה בבייג'ן פגישה בינו לבין ראש עיריית טינצזין מר דאי סונלון. בפגישה דנו בשאלת השחזור של בית הכנסת בעיר.

דרישת שלום מאוסטרליה

ליוסיה הלפרין (לשעבר בוגדנובסקיה), שולחת מסידני דרישת שלום חמה לידידיה משכבר, נורה קודקי (וגזובה) באנקרה (תורכיה), ינה ליברמן בסן-דייגו (ארה"ב), אסתר אגרן (פירה פוגץ') בשיקגו (ארה"ב) ומירה מרנץ (לשעבר טריימן) בניו-ג'רסי (ארה"ב).

יועץ כלכלי חדש בשגרירות ישראל

בינואר 2007, החל את עבודתו יועץ כלכלי חדש בשגרירות של הרפובליקה הסינית העממית בישראל, מר צ'ז'ואו קואי. גב' דאי מין ששימשה כיועצת כלכלית בשגרירות במשך חמש השנים האחרונות, נשלחה בתפקיד למדגסקר. ב-10 בינואר בבניין השגרירות של הרפובליקה הסינית העממית בתל-אביב התקיימה קבלת פנים לכבוד היועץ החדש ופרידה מגב' דאי מין. השתתפו נציגים ממשד החוץ הישראלי, ממשד המסחר וארגונים כלכליים אחדים. ת. קאופמן ייצג את איגוד יוצאי סין ואגודת ידידות ישראל-סין.

ה'ורג' לאונוב בן סו

לידידינו משנחאי ג'ורג' לאונוב מלאו 90 שנה. ג'ורג', עיתונאי מוכשר, החל בקריירה העיתונאית עוד בשנחאי, בארץ עבד ב"גרזולם פוסט" עד יציאתו לגימלאות. איגוד יוצאי סין מברך את ריטה וג'ורג' וכן את כל משפחת לאונוב וברודט לרגל המאורע המשמח ומאחל להם בריאות, אושר והצלחה בחיים.

נעמי טרק - בת 75

לידידתנו מטינצזין, נעמי טרק (ברמן) מלאו 75 שנה. נעמי פעילה בקהילה היהודית בפלורידה. איגוד יוצאי סין מברך את נעמי ומאחל לה בריאות והצלחה.

לילי קורושי - בת 75

לידידתנו מטינצזין, לילי קורושי, מלאו 75 שנים. הפגישה השבועית של יום ראשון ב-4 בפברואר הוקדשה למאורע המשמח. ת. קאופמן ברך בחמימות את לילי, ואחל לה ולבעלה צבי שנכח באירוע, בריאות והצלחה בחיים. עוגת יום הולדת הוגשה לילי שהודתה לכל הנוכחים על ארגון החגיגה.

נ
י
ג
ו
ד

י
ו
צ
א
י

ס
י
ו

סטודנטים נותנים

רוב תודות על המלגה הנדיבה שהענקתם לנו: לי - לירון ולאחי - הראל. שנינו מודים לכם מקרב לב, עזרתם לנו מאוד במימון הלימודים. ישר כח!

שוב תודה מקרב לב,
לירון והראל הרשקוביץ'

**מושב עמיקם
הנכדים של אריה ברונר ז"ל ושתבדל
לחיים ארוכים לובה ברונר**

לפעמים רוצים להגיד משהו אבל לא יודעים מה, אז נשארים בדממה. כי אין מילה שיכולה להביע, אין מילה שאל תוך הרגש מסוגלת להגיע. כי לפעמים זה פשוט לא מביע את הכל.....

אז תודה על נדיבות מהלב, תודה על קיומכם ותרומתכם לקהילה, ותודה על הנתינה העקבית לאורך השנים.

**רוזנבלט דניאל
נכדתה של הגב' איה רוזנבלט.**

ברצוני להודות לכם מקרב לב על מלגת הלימודים שהענקתם לי בטובכם, כהשתתפות ועזרה בשכר הלימוד. כיום אני סטודנט בטכניון לתואר שני. גם בלימודי לתואר ראשון נהנתי מעזרתכם הנדיבה. חן חן על מפעלכם הנעלה המהווה דוגמה ומופת לעזרה לסטודנטים.

בכבוד רב ובהוקרה

שחם עפר

הנכד של ריבה הופמן

רח' ז'ורס 10

חיפה 35706

כמו כל שנה, עוד מהיותי חייל לוחם בצפון, לאחר מכן בטיולי בסין עם הכנתו של תדי קאופמן ופרופסור שו בוזנג, וגם כיום בתור סטודנט לכלכלה בב"ש...האיגוד, כמו משפחה מורחבת שכזו, מלווה אותי בדרכי, כמו תמיד, בטקס ה"מסורת" של ההתכנסות בחנוכה, וקבלת המלגות. מין טקס שחוזר על עצמו.

אך כל פעם מחדש אני נדהם מכך שהתנופה והכוח, הן של האיגוד ככלל והן של מר קאופמן בפרט, לא רק שלא פוחתים אלא רק מתעצמים וגוברים משנה לשנה במספר המתכנסים ומקבלי המלגות.

אין כזו "עדה" בעולם. אין כזה "איגוד" בעולם. אין לי מספיק מילים כדי להודות לכם ולהביע כמה אני מתרגש להיות חלק מצאצאי יוצאי סין.

שלכם,

לירן לטין

**נכדו של סאני איזיקס זכרונו לברכה
ושל אווה איזיקס תיבדל לחיים
ארוכים,
יוצאי שנחאי**

"תודה" היא בעצם מילה אלופה, מילה שיכולה להיות כה יפה, לדעת להעריך, לדעת לקבל (כמו לדעת לתת כמובן - לא לזלזל...), אך לעיתים היא נעלמת בין הרבה מילים פשוטות, כשבעצם צריכה להיפרד בין מילים מועטות, או בעצם רק מילה אחת ויחידה, מילה קטנטנה רחוקה ואבודה, אז רק רציתי להגיד... תודה.

רוזנבלט אורן

נכדה של הגב' איה רוזנבלט.

דבר 216!

שמחה בבית משפחת פיינברג

ב-3 בינואר, באולם "גן עדן", אשר בקבוץ ניר אליהו התקיימו נישואיהם של צחי פיינברג ונלי סטלמכר.

צחי, בן לעמנואל פיינברג משנחאי ונכד לפולי פיינברג ז"ל (פלדמן) חבר בהנהלת איגוד יוצאי סין, ועוסק בתחזוק האתר של האיגוד באינטרנט.

איגוד יוצאי סין מברך מקרב לב את צחי ונלי וכן את כל משפחת פיינברג לרגל המאורע המשמח ומאחל להם בריאות, אושר והצלחה.

שמחה במשפחת בן שמואל

למשפחתה של אגדה בן-שמואל (סרברו) מעמיקם נולד נכד מכבד חן ורעייתו גיטה בן שמואל. סבתו של הנכד, אגדה, בתם של אברשה ובלה סרברו זכרונו לברכה.

איגוד יוצאי סין משתתף בשמחתה של אגדה ומשפחתה ומאחל להם בריאות, אושר והצלחה.

שמחה בבית משפחת קומביליס

אורית קומביליס (טריגובוב) ובעלה דוד השיאו את בתם רינת לבחיר לבה נעם ליפשיץ.

טכס הנישואין התקיים ב-12 בדצמבר 2006 באולם "טרונות" בקבוץ משמר השרון.

איגוד יוצאי סין מברך את הזוג הצעיר ואת משפחת קומביליס ומאחל להם בריאות, אושר והצלחה.

איגוד יקר,
לכבוד היה לי ולבני משפחתי לקחת חלק ולהשתתף באירוע התרבותי והמכובד של הענקת המלגות לסטודנטים.

ברצוני לשבח את מאמציכם והשקעתכם בארגון האירוע המרשים, ולהודות מקרב לב לכל האחראים על הקמתו וארגונו המושלם. וזאת בגלל שההתייחסות באירוע לא הייתה רק לצד הכספי - הענקת המלגות, אלא הושם דגש חזק על הצד התרבותי המצביע על דרככם החינוכית בהקניית ערכים מדור לדור כגון:

התייחסות לאדם באשר הוא אדם, הקשבה לזולת, סבלנות וסובלנות, כבוד והערכה ועל כך תבוא עליכם הברכה.

כמו כן זכיתי במלגה הנאה ע"ש אלכסנדר מיילין, ספר ותעודת הוקרה מצד הארגון. ובהזדמנות זו אציין שגם אמי קבלה בזמן לימודיה בעבר מלגה מהאיגוד ועל כך נתונה לכם שוב תודה מבני משפחתי.

מי ייתן ועמלכם ישא פרי גם בעתיד. ישר כוח ושנה אזרחית טובה ופורייה לכלכם.

ברכה,

שמעון מימון

הנכד של שמעון ללצ'ק ז"ל

שמחה במשפחת קמיונקה

ידידתנו מטינצ'זין, מרי (שוורץ) ובעלה צבי קמיונקה חגגו בת מצווה לנכדתם קורל עוזר.

איגוד יוצאי סין מברך את מרי וצבי וכן את כל המשפחה ומאחל להם בריאות, אושר והצלחה.

מפגש יוצאי סין = 19 בדצמבר 2006

בקהל: יוצאי סין, ילדיהם ונכדיהם

נאומי ברכה במפגש של יוצאי סין ב"החנוכה תשס"ז

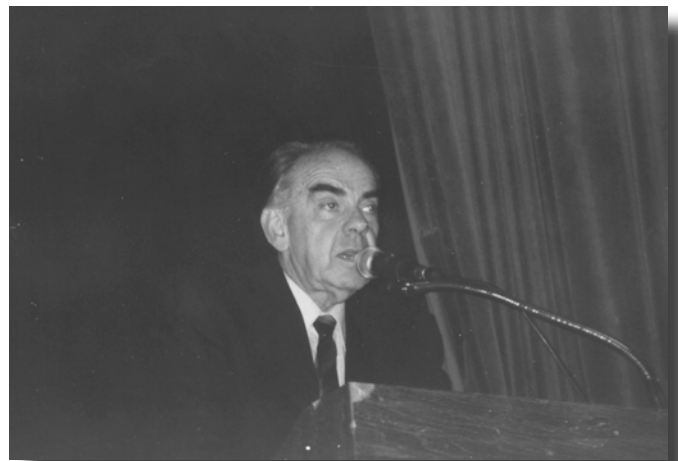
שגריר סין בישראל מר צ'ן יין לון

עמוס נדאי סמנכ"ל משרד החוץ הישראלי
(השגריר המיועד בסין מתחילת 2007)

תדי קאופמן יו"ר איגוד יוצאי סין ואגודת הידידות ישראל סין

יוסי קליין מ"מ יו"ר איגוד יוצאי סין ואגודת הידידות ישראל סין

פרופ' סיו סין מאוניברסיטת נאנקינג וראש הפקולטה ללימודי היהדות

רן וינרמן, סגן יו"ר איגוד יוצאי סין ואגודת הידידות ישראל סין

רופא המחנה 16 שנה גברית המועצות

דר' אברהם קאומן, המשך מגיליון 390 מתוך ספרו בשם זה

פרק שמיני

יום אחד, בחודש אפריל 1948 נכנס לתאי הסוהר, "אסוף את הכלים!..." - אספתי. לאחר שהייתי כלוא 13 חדשים בליפורטובו הוחרתי ב"עורב השחור" ללוביניקה. בתא שהוקצה לי מצאתי 3 אנשים, אולם עם ערב הובא עוד אחד. מתוודעים. שכני לתא קוראים בשמותיהם. לא הבחנתי בהם. ואף לא גיליתי עניין בזהותם. מי יודע מי הם ובעוון מה נכלאו. "כיבוי אורות." אנו שוכבים על איצטבות-המשכב. שניים נרדמו מיד, ואילו השלישי פונה אלי בשפל-קול.

"חבר, אתה יהודי?"
"כן..."

"גם אני יהודי..." אומר האיש ומספר לי את קורותיו. הוא מהנדס, תושב מוסקבה. מוצאו מפודוליה. חבר המפלגה, בן 47, למד בחדר, קיבל חינוך יהודי ועדיין זוכר את גירסא דינקווא. הוא מטיב לדבר אידיש. בדמי הליל לוחש הוא באזני:

"ביום השני הקרוב - פסח... יודע אתה מה, חבר, אני מציע כי בשני הימים הראשונים של החג לא נאכל לחם... מסכים?"

מסכים... "עניתי. הוא שמח מאוד והודה לי. כך חגגנו את חג הפסח. לא נגענו בלחם. הסתפקנו בחמיצת כרוב ובתה בלבד. היריהרתי בו, במהנדס סובייטי זה, קומוניסט, שלדבריו היה חבר פעיל במפלגה, הרוצה ואף מעורר אחרים לחוג את חג הפסח היהודי, החג ה"אנטי-מהפכני", את חג החירות הלאומית... והיכן? בבית-כלא סובייטי, בתוככי לוביניקה הידועה לשמצה. משך כל יום-המחרת לא מש המהנדס ממני. שוחח בנושאים יהודיים, הרבה לדבר אידיש, סיפר על התיאטרון היהודי. על מיכאלס שהכירו אישית. במרוצת השיחה אף החל לשיר כמה שירים באידיש, מאלה ששמע מעל בימת התיאטרון היהודי. מאוחר יותר שעה שנקרא המהנדס לחקירה, אמר לי אחד השכנים לתא, רוס':

"חודש ימים יושבים אנו יחד ואף פעם לא הזכיר כי יהודי הנהו ולפתע החל לשיר שירים יהודיים..."

מקץ חודשיים נקרא המהנדס לחקירה. כעבור מחצית השעה בא הסוהר ונטל את חפציו, ושוב לא חזר לתאנו. לא מן הנמנע, כי בכוונה תחילה הפרידו בינינו היהודים. החקירות שלי - נדירות יותר, ה"ספרות" של

מג"ב עלי רבה והולכת והחומר תפח כדי שלושה תיקים עבים. באחת החקירות מעלעל החוקר בתיק חדש קורא דבר מה ואומר:

"ובכן הרצית הרצאה אנטי - קומוניסטית..."
"לא, לא הרצית... שקר הדבר..."

"הנה היא ההרצאה שלך... 'בין שני עולמות'... שני עולמות הריהם - העולם הקפיטליסטי והסוציאלי... ואתה מסרב להודות... הנה כתוב שחור על גבי לבן בעתון שלכם מחרבין..."
"לא קראתי כל הרצאה בנושא זה..."

החוקר מושיט לי תיק ובו קטע מעיתון רוסי. משקראתי את הכתוב בו פרצתי בצחוק:

"המדובר הוא על הרצאה בנושא ספרותי, על הסופר אנ-סקי והמחזה שלו שקוראים לו

'הדיבוק' או 'בין שני עולמות'. כאן לא מדובר לא על קפיטליזם, אף לא על סוציאליזם ובכלל אין הוא דן בעניינים פוליטיים... זוהי אגדה דרמטית שנושאה חיי - הנפש האינטימיים..."
החוקר קוטע את דבריו וצורח בחמת זעם:

"רב לך לקשקש... אל תשיאני לענין אחר..."
"קרא את הכתוב ותראה במה מדובר", עונה אני בשקט.

החוקר אינו נרגע וממשיך בשלו:

"אל תקשקש, נבזה. גם כן, נמצא אחד, מלמדני בינה..."

הוא עורך פרוטוקול על הרצאה בנושא "בין שני עולמות" שעיקרה - קילוס העולם הקפיטליסטי. סירבתי לחתום על הפרוטוקול. בחקירה הבאה הוא חוזר ומציע לי לחתום על הפרוטוקול. חזרתי וקראתי את הכתוב ולא מצאתי בו דבר על העולם הקפיטליסטי והסוציאלי גם יחד...

החוקר מזמינני לגשת אל שולחנו ומושיט לי תיק מלא קטעי עתונות על הרצאותי ונאומי. הרצאות ונאומים שונים - על הציונות, ארץ ישראל, מצבם של היהודים, הקונגרסים הציונים: על ביאליק, שלום עליכם, מנדלי, שלום אש, הרצל, נורדאו, על סטניסלבסקי, טולסטוי, האקדמאי פבלוב, ועל נושאים בים אחרים. הכל נלקט ורוכז בתיק אחד.

החוקר מצווה עלי לחתום תחת כל קטע וקטע. יותר ממאה פעמים חתמתי. קראתי ברפרוף את הכתוב בקטע - וחתמתי.

ב

מאי 1948. ישבתי בתא לשניים. שכני, אדם חמור סבר, שרוי בדכדוך-נפש. ארשת של צצבות נסוכה על פניו ואינו נוטה לשיחה. יום

תמים יושבים אנו בלי להחליף מלה. שבת - התאריך ספק 22 במאי, ספק 23 בו. בשעה תשע וחצי בערב "כיבוי אורות" ואני עולה על משכבי. לא עברה אלא מחצית השעה ומבעד לצוהר נשמע קולו של הסוהר הפונה אלי ואומר:

"היכון!"

"לאן?..." מהרהר אני בלבי. "בליל מוצאי שבת? והלא בשבתות אין 'עובדים' בלוביניקה ואין חוקרים את האסירים. ולמחרת יום ראשון, שהוא יום מנוחה. לאן מובילים אותי?" מהרהר אני בחדרת לב.

"צא..."

הלואי מוליכני על פני פרודדור. אנו עולים במעלית אל הקומה השביעית והוא מכניסני לחדר ובו ארבעה שולחנות כתיבה. חשור. מאחורי אחד השולחנות יושב מישהו. על שולחנו מנורה שאהיל ירוק לה. החייל מדווח:

"הבאתי את העציר..."

"בסדר... לך..."

אני מסתכל באיש ומכירו - הריהו אחד החוקרים שלי, קצין בדרגת סגן-אלוף.

"לא לצורך חקירה קראתי לך..." פותח הקצין, "בשורה משמחת ומעציבה כאחד יש לי לבשר לך... הוכרז על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל..." שוב איני שומע דבר. ראשי הסתחרר עלי. הלב פועם בחזקה, עוד רגע וייתר ממקומו. געיתי בבכי, משמחה, מרוב אושר... החוקר מישיר אלי מבטו - ספק אם מבין הוא לנפשי - וממשיך:

"הערבים פתחו במלחמה נגד המדינה היהודית והיהודים משיבים מלחמה שערה..."

קח, קרא את הידיעה ב'פראבדה'".
החוקר מושיט לי את העיתון. אני נוטלו, מנסה לקרוא בו, אולם אין בכוחי הדבר. הידיים רועדות והעתון מרעיד בידי. דמעות הצעיפו את עיני. רק זאת רואה אני בעיני רוחי: "מדינה יהודית". אני בוכה ומעיני ניגרות דמעות שקטות, דמעות - אושר. החוקר מצלצל בטלפון ומצווה להחזיר אותי אל התא.

"לא, שוב איני עציר", מהרהר אני. "הנני בן חופשי לעם חופשי..."

הוחרתי לתאי. אני יושב על מיטתי. ושוב הנני בוכה ודמעות-שמחה זולגות מעיני.

"שכב" נשמעת פקודתו של הסוהר התורני. אני שוכב. איני יכול להירדם.

באותיות - אש מרצדות לנגד עיני המילים:

"מדינה יהודית".

אפפוני זכרונות וחוויות רבים. הנני נזכר בדרך הארוכה שעבר עמנו, במאבקה של התנועה הציונית... קונגרסים... ועידות... שנים... אנשים. הכל עובר וחולף לנגד עיני. נתגשם חלום דורות. כמה מדינה יהודית עצמאית על אדמת המולדת, על אדמת ציון. כל אותו לילה לא עצמתי את עיני. מה רב האור בתא! מה בהיר הוא! אורה של מולדתי, אורה של "אלטנוילנד"!

כעבור כמה ימים שואל החוקר בנימה של תוכחה:

"מדוע נמצא נשיא המדינה היהודית וייצמן בארצות - הברית? מדוע אין הוא בישראל? אל אמריקה מכוונים אתם את לבכם, לא כן?"

אני מחריש, ואילו החוקר ממשיך בשלו: "על שום מה נצא וייצמן באמריקה?"

"מה יכול לענות לך בן-אדם הנמצא שלוש שנים בבית-כלא, ושאל עתונים אין מניחים לו לקרוא..."

החוקר מצטרף בחמת-זעם:

"על אמריקה משליכים אתם את יהבכם? אימלא ברית המועצות לא היתה קמה מדינה יהודית, ואילו אתם מכוונים עצמכם לארצות-הברית ולאנגליה..."

החוקר הקבוע שלי שוב אינו מזמיני לחקירות אלא לעיתים נדירות. לעומת זאת קוראים לי לחקירה, לעיתים תכופות "מומחים" לעניינים יהודיים וציוניים. יום אחד הובאתי לחדרון קטן, ובבואי כבר ישבו אל השולחן חמישה חוקרים, כולם בדרגת קצינים. בעקבותי נכנס אדם צעיר, כבן 30, לבוש מדי-אזרח גזורים היטב, ענוב עניבה נאה, בעל קלסתר-פנים יהודי. הוא מתישב בהרחבה אל השולחן בסמוך לי, ושואל:

"אתה ציוני? למה מסרת לנו ידיעות בלתי נכונות על הציונות?..."

"איני מבין את כוונת דבריך..."
"למשל, על הקונגרס הציוני, ממשיך החוקר.

"מהו הלא-נכון שסיפרתי?"

"הכל לא נכון", משיב החוקר בהכרת-סמכות. "כך, למשל, העלמת את דבר ההחלטות האנטי-מהפכניות של הקונגרס..."

"לא נתקבלו כל החלטות כאלה ואף מן הנמנע היה שתתקבלנה..." הנני משיב בתוקף-דעת.

"כלומר, אין אתה יודע עליהן...לא כן?" ממשיך "המומחה".

"אני יודע הכל וטוב למדי על הקונגרסים הציוניים. לא נתקבלו כל החלטות מסוג זה. מי שהוא בעל דמיון פורה המציא את הדבר. הראה לי את ההחלטות..." הנני תובע בתוקף.

"אין טעם בדבר", מכריז החוקר. ומה זה 'יצו'?"

אני מסביר.

"לא, אין אתה יודע דבר על 'יצו', או שהנך משקר במתכוון, משיב החוקר והתחיל מגלגל דברי-הבאי על יצו, על נחשלותה ועל

"האנטי-מהפכנות" שלה ובהטילו מבט יהיר על הסובבים, קציני המג"ב, שבורותם עולה על זו שלו, סיים את דבריו: "זוהי יצו שלך... הבינות?"

"הבינותי רק זאת, כי המידע שבידך הוא בלתי-נכון וכל הידיעות שקיבלת על יצו ועל הקונגרסים רחוקות מאמת כרחוק מזרח ממערב..."

ניכר היה כי המומחה נעלב. אין זאת, כי חשב שן תתגלה בורותו בעיני חבריו והוא מיהר לצאת מהחדר. עוד מומחה לעניינים יהודיים, בדרגת מיוז, מזמיני לחקירה. משך שלוש שעות רצופות גילגל עמי שיחה על הציונות, על הבעיה הלאומית, על בירוביג'ן. הציג לי שאלות הרבה, הקשיב לתשובותי, אולם לא התווכח עמי ואף לא השיב דבר. והמפליא ביותר - לא חירף ולא גידף. היה זה החוקר הראשון והיחיד שבמשך החקירה לא ניבל פיו. משסיים את השיחה עמי ובטרם קרא ללואי אמר:

"צר לי מאוד, כי טעית והלכת בדרך לא נכונה..."

היה זה האדם היחיד, מבין כל החוקרים, המפקדים והמומחים, הבורים והנבערים - מדעת, איתם באתי במגע במשך שלוש שנות שבתי בבית-הסוהר, שנהג בי כדרך שנוהגים בני-תרבות.

2

בחודשים האחרונים הנני כלוא בתא ליחיד. רק לעיתים נדירות קוראים לי לחקירה. אין זאת, כי הם מכינים את כתב-האישום לקראת משפט גדול נגד ציוני, נגד "מנהיג ציוני", כפי שהם מכנים אותי. כל יום מוציאים אותי לטיול, על פי רוב בשעות הערב. אנו עולים במעלית על גג הבניין בן שמונה הקומות, ושם על הגג - ובו עמדות - תצפית וזקפים חמושים - הנני מטיל כעשרים דקות. מהגג רואים את מרכז העיר. הנני מסתכל מ"מעוף הצפור" על "הבירה הראשונה..."

כל עשרה ימים מביאים אותי למרחץ, הנמצא במרתף הבניין, ובלכתי בו מתגנב חשש בלבי, שמא יירו בערפי, כפי שנהוג היה במוסד זה של הדר'ז'ינסקים והיז'ובים. הנני מחזיר ראשי לאחור, אולם מיד שומע אני קול גרעה: "שא רגל!... מוש! מה לך מחזיר ראשך?.. מה לא ראית?"

באוגוסט קרא לי החוקר, כפי שהתברר - ל"חקירת-פרידה". החוקר, סגן-אלוף, מניח על השולחן שלושה תיקים כרסנתיים ותיק קטן יותר, גדושים דפים מכותבים.

"הנה, עיין בכל אלה...קרא, אם רצונך בכך... כל היום לרשותך..."

משמע, נסתיים הטיפול ב"ענייני" ואני עומד לחתום על סעיף 206, בדבר סיום החקירה. הפרוטוקול האחרון מסתיים בניסוח כתב-האישום. כשלוש שעות עילעלתי בתיקים, עיינתי בפרוטוקולים, בעדויותיהם של אנשים שונים, מוכרים ובלתי מוכרים, ידידים, חברים

ואויבים - פאשיסטים, אנטישמים... עד מהרה חדלתי מלעיין בחומר. נמאס לי. שוב איני רוצה לקרוא בו ואף לא כדאי הדבר.

החוקר נפנה אלי ואומר:

"חתום!.. ואם אינך מסכים לסעיף - אישום זה או אחר רשאי אתה לחתום בתוספת הסתייגות, כי אין אתה מודה באשמה..."

המיוז מצ'קה היושב מולו, נכנס לדבריו:

"הוא יחתום על הכל, בלי כל הסתייגויות, יחתום גם יחתום!"

סגן אלוף נבון קמעה ומחריש. הנני בא לעזרתו:

"לא אחתום על אף אחד מסעיפי האישום, פרט לכך כי הייתי חבר בהסתדרות הציונית, אף כי איני רואה בכך כל אשמה, נהפוך הוא, היתה זו חובתי, ולכבוד לי הדבר."

"תחתום גם תחתום, זרע-כלבים!" מצטרף המיוז.

"לא!..." "עניתי." כל האישומים שהוגשו נגדי בשקר יסודם ולא אתן להם את חתימתי..."

המיוז יוצא מהחדר בהגסת לב. סגן האלוף ניגש אלי ואומר בנחת:

"חתום, בצירוף הסתייגות, כי אין אתה מכיר בסעיף זה או אחר של כתב - האישום..."

חתמתי והוספת, כי אינני מכיר באשמתי לפי כתב-האישום שהוגש נגדי, אולם מה ערך לדבר? אנשים שכבר נתנסו בכך, אומרים, כי אחת היא אם תחתום ואם לא. יכול אתה להיות סמוך ובטוח כי "חתימתך" תופיע על

הפרוטוקול, ואילו מההסתייגויות לא יישאר זכר. "מומחים" הם לדבר והם מוציאים מתחת ידם מלאכה נקיה. אין זה חשוב כלל אם הודית באשמה ואם לא. כל עציר "אשם" ו"הודה" באשמתו.

אכן מלאכה נקיה עשו. מקץ שבוע קראו לי מהתא, הכניסוני לקיטון קטן. נכנס קצין, בידו האחת תיק ובשניה קסת. הוא קרא באוזני את ההחלטה כי "ענייני" נמסר לשיפוט של המועצה המיוחדת ליד המיניסטריון לבטחון המדינה.

חתמתי, כי הדבר הובא לידיעתי. משמע "ענייני" לא יובא לפני בית-משפט וכי על גורלי תחליט "המועצה המיוחדת" - "שלישיה" המורכבת, כפי השמועה, מנציגי המג"ב, התביעה הכללית והמפלגה. עצירים רבים שמחו לכך שעניינם מובא לפני מועצה מיוחדת זו, שכן אין "השלישיה" נכנסת לבירור משפטי, אלא דנה את הנאשמים באורח אדמיניסטרטיבי ופוסקת להם תקופות-מאסר קצרות יותר, בסך הכל 5-7 שנים. אין "השלישיה" בבחינת בית-משפט. היא החליטה שלא בנוכחות הנאשם, בלא עדים ובלא נציג ההגנה, כביכול. לשלישיה זו היו מעבירים כ-80% מכל "העניינים", וביחוד "עניינים" שלגביהם אין קיימות ראיות משפטיות להוכחת אשמתו של העציר, או שאין קיים יסוד משפטי כלשהו להעמידו לדין, והוא נאסר על לא עוון בכפו, כדי להשלים את "המכסה"... אלפים, עשרות אלפים אנשים

חפים מפשע נחטפו נאסרו ונכלאו בבת כלא... על מה, איפוא יישפטו? ומה דמות תהיה לבית-המשפט... לשופטים? לשם כך קיימת "השלישיה". אמנם גם המשפט הנערך בין כתלי המג"ב, אינו אלא משפט, אולם עצם קיומו, ולו גם למראית עין, הנוהל המשפטי, כביכול, הנהוג בו, נוכחותו של הנאשם ושל נציג ה"סגוריה", מנעו במידת מה שרירות-לב גלויה וגסה. ובכך גם "ענייני" אני שבמהלך בירורו לא מצאו החוקרים כל חומר ראיות כדי לבסס את האשמות שטפלו עלי, נמסר למועצה המיוחדת..."

באישון לילה, אור ליום 2 או 3 בספטמבר 1948 העירוני משנתי. הלואי מביאני ללשכת החוקר. בחדרו, אל מאחורי שולחן קטן, יושב מישהו לבוש מדי צבא ועל הספה אדם בכגדים אזרחיים. בחדר שורת אפלולית. מנורת שולחן קטנה בלבד מאירתו. "שב!..."

ישבתי סמוך לשולחן. משך כמה רגעים נובר החוקר בניירות ובסוף מצווה:

"קום!.. הקשב לגזר דינך!" אף הוא קם על רגליו וכן ה"איש באפור" שישב על הספה. הקצין קורא את גזר-הדין. כשתי דקות נמשכת קריאתו. בגזר הדין לא מפורטים סעיפי החוק. רק זאת נאמר בו, כי השתייכתי למפלגה ציונית ועסקתי בפעולה "אנטי-מehפכנית" ובריגול... קוצבים לי את העונש החמור ביותר: עשרים וחמש שנות מחנה-עבודה. "חתום!" מצווה הקצין. חתמתי. המספר 25 אינו משאיר בי כל רושם. לפתע ירדה עלי שלות-נפש ואדישות גמורה. רק זאת זכרתי, כי הקצין ציין את תאריך גזר-הדין והוא - 21 באוגוסט 1948, ואילו אני נאסרתי או יותר נכון, נחטפתי בעשרים ואחת באוגוסט 1945... בדיוק שלוש שנים! אכן משפט צדק... משפט מהיר.

הקצין מצווה על החייל להוציאני מהחדר. הובאתי לתאובו לאורך הקירות שלושה ספסלי אבן. מישהו לבוש מדי-צבא, שכותפותיהם נתלשו מעליהם פונה אלי:

"כמה פסקו לך, חבר?"

"עשרים וחמש..."

"עשרים וחמש. ולי - 15. הנני מירור של הצבא האדום, מפקד גדוד. משך כל מלחמת המולדת הייתי בחזית... נפצעתי... קיבלתי אות-הצטיינות והנה פסקו לי 15 שנה בעוון ריגול... מנוולים..."

לתא מכניסים אדם שלישי, שאף הוא נידון זה עכשיו על ידי ה"שלישיה". גם לו קצבו 15 שנה.

"בעוון מה?" שואל המיור.

"אין לך דבר שאין טופלים עלי", עונה המסכן, "מאשימים אותי בקיום קשר עם אנשים שלא זו בלבד שמעולם לא נפגשתי עמם, ולא הכרתים, אלא שאף את שמם לא שמעתי... מה יש לדבר... גרוע מאשר ב'גסטאפו'... הפאשיסטים אינם מגיעים לקרסוליהם..."

לתא נכנס קצין ומפקח בית הסוהר. מצווים

למסור את בגדי בית הסוהר שברשותנו. אני מוסר מעיל וגופיה. זהו כל רכושי. אלה כל בגדי. רק זוג מכנסים קרוצים וכותונת נשארו על גופי. הקצין מוסר לי מעטפה קטנה ובה 37 קופיות שעדיין נשארו לזכותי בקופת בית הסוהר. נשארתי בלי לבנים. "אין דבר", הירהרתי, "אלבש את המכנסים ואת הכותונת על גופי הערום... מי יודע מה עוד נכון לי בעתיד?" אולם המיור פונה אל הקצין ובהצביעו עלי אומר:

"כיצד יסע זה והוא כמעט ערום?... מן הדין שתתן לו לבנים כלשהם..."

הקצין כמו נבוך ואומר:

"אלך ואראה שמא אשיג דבר מה עבורו..."

מקץ עשר דקות חזר והביא לי גופיה ותחתונים קרוצים. הירהרתי בלבי: "של מי הם? - של אחד הנפטרים, או של מישהו שהוצא להורג?..." מצויד בבגדים אלה ובכיסיי "הון" של 37 קופיות הנני מוכן ומזומן לדרך. שלושתנו - אני ושני הנידונים האחרים - הובלנו לקומת המרתף ושם כלאונו, איש - איש בתא אחר. בתא שלי מצאתי 4 עצירים. לאחד קצבו 25 שנים, לשניים 20 ולרביעי 12 שנים בלבד - תקופת מאסר "ילדותית", כפי שקוראים לה האסירים. במרתף זה הייתי כלוא 4 ימים. ביום החמישי הוסענו, כ-15 איש בערך, ב"עורב השחור" לתחנת - הרכבת ושוב הנני נוסע בקרון "סטוליפיני". מקץ 4 ימי-נסיעה יצאנו מהקרון, נכנסנו "לעורב" ולאחר נסיעה קצרה הגעתי אל שער המוכר לי של בית-הכלא בסברדלובסקי.

T

לאחר מסירת התעודות ובדיקת הרשימה השמית הוכנסנו לתאים. התא שלי קטן וצר ומצטופפים בו 48 עצירים. אנו מסתדרים על הרצפה המזוהמת. מי שהוא נדחף אל מתחת לאיצטבת המשכב התחתונה. על האיצטבות הרבה צעירים - ליטאים ולטים. אלה הם פרטיזנים צעירים, שלחמו לצדם של הגרמנים נגד הסובייטים, למען לטביה וליטא עצמאיות.

כמעט לכל אחד מהם פסקו 25 שנים. פינה מיוחדת על האיצטבות תופסים האסירים הפליליים - גנבים פורצים, אנסים ורוצחים. כולם בחורים צעירים. על הרצפה שרועים כ-20 איש, ביניהם שני גנרלים גרמנים במדי הצבא היטלרי, בלי כותפות, כמובן. אחד מהם היה מפקדה של מצודת קניגסברג. הוא הסגירה לרוסים ובעוון זה נידון על ידי היטלר שלא בפניו למוות. אשתו, בתו ובעלה נאסרו על-ידי הגרמנים ונכלאו על פשעי האב. ואילו אותו עצמו אסרו הסובייטים ודנוהו ל-25 שנות מאסר, ועכשיו נמצא הוא בדרכו למחנה עבודה. גנרל שני, קשיש יותר, פיקד על חלק מהגייסות הגרמניים שהטילו מצור על לנינגרד. למוד-קרבנות היה ומומחה לבעיות איסטרטגיות, ואף הוא נידון ל-25 שנות מחנה. חולה ותשוש כוח שוכב הוא על הרצפה, בקושי

קם ממקומו וכמעט אינו יכול להגיע ל"עבית". שני הגנרלים אינם מבינים ולו גם מלה אחת רוסית. הליטאים והלטים שבתאנו - רובם ככולם חברי המפלגות הלאומניות, שונאים מושבעים של שלטון הסובייטים, ואף כאן בבית-הכלא אין הם מעלימים את דעותיהם. הם שונאים את הרוסים על שעבוד מולדתם ועמם.

יום אחד פרצה בתא תיגרה קשה. הפליליים החלו להתפרע (מיוחסים הם בעיני עצמם - "אנשים סובייטים אמיתיים". ואילו שאר כל האסירים - הפוליטיים - אינם אלא "פאשיסטים") ונוטלים מהעצירים את חפציהם. אצל אחד נטלו את אפודתו, אצל שני - כותונת ואצל שלישי מכנסים. כמה לטים פנו לראש כנופיית הפליליים ודרשו להחזיר את הגזילה. אולם הלה, תחת להשיב, אחז בגרונו של אחד הלטים והתחיל חונקו. פרצה תיגרה כללית. באכזריות הכו איש את רעהו. הכל סגו מכות, ביחוד אלה שהיו שרועים על הרצפה ראש כנופיית הפליליים, בחור צעיר כבן 25, השתולל בחמת זעם. משראה אחד הלטים, כי הפושע כמעט שחונק את אחד מחבריו, הלם בראשו ממרום איצטבת המשכב העליונה במגף מסומר. הפושע התמוטט ונפל כשהוא שותת דם. מישהו התחיל דופק על הדלת על מנת להזעיק עזרה, אולם איש לא שעה לקריאות. רק משגברו הדפיקות והצעקות, פתח לבסוף אחד הסוהרים את הדלת ומשראה את המתרחש ואת הדם השפוך, הזעיק את מפקדי בית הסוהר והם פרצו לתא. הפושע הפצוע הועבר על אלונקה לתחנת החבישה ואחד הקצינים התחיל "חוקר" כיצד ואיך החלה התיגרה. עיקר עניינו היה לברר מי הוא שהלם בראש הכנופיה. אולם איש "לא ראה דבר". בעקבות תיגרה זו הועברו הפליליים לתא אחר והופרדו מאתנו, ומקץ כמה ימים החלו לפזר גם אותנו על פי התאים לפי משך תקופת העונש. אני נקלעתי לתא של "ארוכי-מועד" - כלומר, אסירים שנידונו ל-25-20 שנות מחנה-עבודה.

בתא החדש היינו כ-20 איש, ביניהם כומר רוסי ושני ספרדים. אחד מהם היה רופא-מנתח אשר לחם בשנת 1936 בספרד בשורות הקומוניסטים ולאחר-מכן עקר לרוסיה. מקץ עשר שנים נתאכזב והחליט לעזוב את ברית המועצות. לצורך זה פנה לשגרירות הארגנטינית. בעוון זה נאסר, הואשם בריגול ונידון ל-25 שנים. השני - צייר - אף הוא קומוניסט שלחם בספרד והגיע לברית-המועצות, נתפס על ידי סוכני המג"ב בשדה התעופה של מוסקבה כשהוא חבוי בארגז-מטען דיפלומטי של השגרירות הארגנטינית. בדרך זו ניסה להימלט מברית-המועצות, אולם סוכני המג"ב שהדבר נודע להם, פתחו את הארגז ומצאוהו. אף לו פסקו 25 שנות-מאסר.

שבועיים ימים שהיתי בבית-כלא לשילוח של סברדלובסק. מועקה כבדה ירדה עלי. הכל

א
ו
ג
ו
ד
ו
ו
א
ו
ס
ו
ו

ערב בלתי נשכח

בנימין זאב

מסביב קודר. אין אויר לנשימה וקרן אור אינה חוזרת להאיר את חשכת חי. מה מאוד שמחתי על-כן, כאשר מבעד לצוהר הדלת היו זורקים לנו גליון של העתון "הפועל האוראלי". מתי-מספר בלבד מבין האסירים רצו לקרוא בו. אחרים - או שלא מצאו ענין בכך, או שלא הבינו רוסית. היו גם רוסים שלא ידעו צורת אלף-בית. יום אחד קראתי את העתון ולפתע נתקלתי בידיעה, כי למוסקבה הגיעה "שגרירת מדינת ישראל, הגברת גולדה מאירסון". פעמים אין ספור קראתי, וחזרתי וקראתי, את הידיעה שסודרה באותיות - פטיט ונדפסה בירכתי הגליון. בשורה זו היתה קרן-אור היחידה בחי בית-הכלא בסברדלובסק. הסתרתי את העתון ומדי פעם בפעם הייתי חוזר וקורא בו ועיניי מתלחחות מדמעות.

ב-27 בספטמבר, באישון לילה, הוצאנו מהתאים ורוכזנו בחדר בלי חלונות, ריק מספסל או מכסא. ישבנו על הרצפה. עד שעה 5 לפנות בוקר היינו שרועים בחדר מזוהם זה בצפיפות איזמה. מישהו לוחש על אזני: "השגח על חפצייך... רבים כאן הגנבים!".

אולם אין הדבר מדאיגני במיוחד. מה יכולים לגנוב ממני? המעיל - פרוש תחתי מעט הבגדים שלי - עלי ובכיס 37 קופיות בלבד... לא רב יהיה שללם של הגנבים...

עם בוקר הולכנו לתחנת-הרכבת, הוכנסנו לקרון מסורג ולכל תא דחסו כ-25-20 אנשים. הפעם לא סגרו את דלת התא. בפרוזדור ליד החלונות עומדים לוואים חמושים, ואילו אחד פוסע כל הזמן לאורך הפרוזדור, הלך וחזר. אין מונעים מהאסירים לצאת מן התא אל בית-השימוש, אולם נאסר עליהם לסגור את הדלת, מול הדלת עומד כל הזמן זקיף... לאן מסיעים אותנו? אין איש יודע ואין אומרים לנו. מישהו מספר, כי בסברדלובסק, בטרם עלינו על הרכבת, ראה בידי אחד הקצינים את התיק שלו והבחין בו את המילים "נרילסק". משמע, סבור הוא, מסיעים אותנו לנרילסק שבחבל ניסיי, המרוחק כ-2000 קילומטרים. ואכן אחדים הוסעו לשם, ואילו אותנו הורידו לאחר 4 ימי-נסיעה, בקארבאס - מחנה שילוח גדול בקאזאחסטן. משירדנו סידרונו ברביעיות - גברים בראש הטור, נשים בזנבו - ותחת משמר כבד התחלנו פוסעים על-פני העיר אל המחנה. עברנו על פני סימטאות צרות, בדרך לא דרך ובוססנו בבזבז. בסוף הגענו לשער המחנה. עמדת-שמירה. מונים וסופרים אותנו, ושערי המחנה נפתחים לפנינו לרווחה... "ברוכים הבאים!".

19 בדצמבר 2006, יום ג', בית עובדי עיירית תל-אביב ברחוב פומפדיתא מס' 4, השעה 15.30.

דלתות המועדון פתוחות. בשעה 16.30 מגיעים ראשוני האורחים, כולם יוצאי סין - מגיעים ברגל, באוטובוסים, במוניות ובמכוניות פרטיות. הם באים מתל-אביב, רמת-גן, גבעתיים, קרית-אונן, חולון, בת-ים, הרצליה, רמת השרון, רעננה, חדרה, חיפה והקריות, קבוץ אפיקים, עפולה, ירושלים, באר שבע, עמיקם, מגדל העמק ועוד מקומות רבים אחרים.

באולם התכנסו למעלה מ-450 יוצאי סין, סטודנטים ואורחים. רבים נאלצו לעמוד - האולם מלא עד אפס מקום. 156 סטודנטים הנוכחים באולם - הם ילדים, נכדים ונינים של יוצאי סין, 16 סטודנטים סיניים הלומדים בישראל, כ-20 אורחים מכובדים ולמעלה מ-260 יוצאי סין - ארבע הדורות: סבים, אבות, נכדים ונינים.

במבואה שולחנות ערוכים עם כריכים, מתאבנים, משקאות חמים וקרים, וכמוכן, סופגניות מסורתיות לכבוד חג החנוכה.

ת. קאופמן, יו"ר איגוד יוצאי סין, י. קליין, ר. וינרמן וא. פודולסקי מקבלים את פני האורחים.

בשעה שש בערב פותח וינרמן את הטקס החגיגי עם הדלקת נרות חנוכה אותן מדליק ירדן נעים, נין של חיה ברכי משנחאי.

ליד שולחן הנשיאות שעל הבמה שגריר הרפובליקה הסינית העממית צ'ן יון לון, סמנכ"ל משרד החוץ בישראל עמוס נדאי, גב' אורה נמיר לשעבר שגרירת ישראל בסין, צבי גבאי, לשעבר סמנכ"ל משרד החוץ, חברי ההנהלה של איגוד יוצאי סין, ת. קאופמן, י. קליין, ר. וינרמן, יו"ר הענף הספרדי באיגוד יוצאי סין י. גורי ואורח כבוד פרופ' סו סין מנגנין.

שגריר סין בישראל שם דגש בדבריו על 15 שנות כנון היחסים הדיפלומטיים בין סין לישראל. הוא ציין את תרומת אגודת ידידות ישראל-סין להידוק הידידות וקירוב לבבות בין שני העמים.

ת. קאופמן ציין בדבריו שבשנה החולפת מלאו 55 שנה לאיגוד יוצאי סין וחמישים שנה ליסוד הקרן למלגות של האיגוד, כאשר ב-1956 ניתנה המלגה הראשונה לסטודנט הראשון.

פרופסור סו סין סיפר על העבודה במרכז לחקר היהדות באוניברסיטת ננקין ותפקידו בהסברת ישראל לסינים.

י. קליין בדבריו, קרא לנוכחים, הורים וסבים

של מקבלי המלגות לתרום לאיגוד יוצאי סין ככל יכולתם, ולגלות פעילות בעבודת האיגוד.

סטודנטית מסין, ואן אי, הודתה בעברית ובסינית על המלגות בשם 16 הסטודנטים הסיניים. יש לציין, שאן אי משמשת כמתורגמנית מתנדבת בכל הערבים והטכסים של האיגוד.

מיקי פרידמן, בנו של עורך דין האיגוד דניאל פרידמן מטינצזין, ונכד לליזיה פרידמן מחרבין ומאוחר יותר מטינצזין (כיום חברת קבוץ אפיקים), הודה בשם הסטודנטים הישראליים על קבלת המלגות.

ת. קאופמן ברך את הסבתא ליזיה פרידמן עם הגיעה לגיל 90.

ת. קאופמן סיפר לנוכחים על קרנות איגוד יוצאי סין ואגודת ידידות ישראל-סין. במשך 50 שנות קיום קרנות למתן מלגות, פעילות שהחלה ב-1956 עם מתן מלגה אחת בלבד, 1500 ילדים, נכדים ונינים של יוצאי סין קבלו מעל ל-2500 מלגות. הפעם - 156 סטודנטים ישראלים מקבלים מלגות ו-16 סטודנטים סיניים. ת. קאופמן ציין במיוחד שתי קרנות גדולות לזכר ג'ון ואלכסנדר מייזין (60 מלגות) וקרן לזכר מישה כוגן שייסדה רעייתו אסיה כוגן (56 מלגות), וכן עוד 40 קרנות אישיות בודדות של איגוד יוצאי סין.

לאווירה הנעימה של הערב, תרמה זמרת ישראלית, אשר הופיעה בשירים בעברית וכן בשלושה שירים סיניים. הופעתה זכתה לתשואות רמות של הקהל.

לסיום, הודה ת. קאופמן לאורחים, וכן לאלו שנתנו יד לארגון הערב יהודית סנדל, יהודית ביין, רפי רשינסקי, אדם גולדרייך, רוני וינרמן ויוסי קליין. כמו כן, איחל מעל הבמה החלמה מהירה למזכיר הוועדה למתן המלגות דוד גוטמן, אשר מאושפז בבית חולים.

ת. קאופמן קרא מעל הבמה לסטודנטים מקבלי המלגות לקחת חלק פעיל בחיי היום יום בישראל, להיות בין הלוחמים באסימות ולגלות עניין בצדק החברתי בישראל.

המפגש הסתיים בתשע בערב, אך הקהל עוד נותר זמן רב בין כתלי האולם. היה זה מפגש מרגש בין יוצאי סין, ילדיהם, נכדיהם וידידיהם וכן הפגנת ידידות עם סין.

להתראות במפגש הבא בדצמבר 2007.

תלמוד תורה

בית ספר יסודי יהודי על שם סקידלסקי בחרבין

אהרון ירחו ז"ל (תרגום מרוסית יהודית סנדל)

דבריו של אהרון ירחו ז"ל בפגישה בוגרי תלמוד-תורה ב-31 באוקטובר 1987 באיגוד יוצאי סין בתל-אביב

השתדלתי לא לפגור בשאר המקצועות. מספר שבועות חלפו וביום בהיר אחד ארע אסון, או כפי שאומרים היום - תאונה. פרסותיו של סוס מונגולי, סדקו את פני באזור הסנטר לשניים (עד היום יש לי צלקת). נאלצתי להעדר מהלימודים כשבועיים בגלל התפרים והחלפת תחבושות במרפאה מידי יום.

לבסוף, לראשונה בחיי, נכנסתי לכתה באיחור: הראש וחלק מפני עטופים בתחבושת. המורה גלזומן, הפסיק את השיעור, נעץ בי את מבטו ושאל מה קרה. אני עונה: נפצעתי מסוס. המורה, מחייך ושואל:

"סוס אחד או שניים?" הכיתה פורצת בצחוק. עד עכשיו אני יודע, האם הכאב הפיזי או הנפשי היה רב יותר. מקרה זה נחרט עמוק בזיכרוני ובנפשי. אז הבנתי, כיצד לא להתנהג.

המקרה הבא קשור למנהל בית הספר הרב שמעון לוי.

אני משוכנע שכולנו זוכרים את חצר בית הספר. היא לא הייתה גדולה, בחלק הקדמי שיחקנו במשחקים שונים ובפסח באגוזי מלך. בחורף זה היה בלתי אפשרי. היה צורך להפנות את האנרגיות של הילדים למקום אחר. נותר רק מקום אחד - האולם. לאולם בית הספר היו מספר תפקידים: איסוף תלמידים לתפילה כמו בבית כנסת, מקום להרצאות, לימוד התלמוד, חתונות, נשפים, חדר אוכל לתלמידים ועוד. נוסף לאולם, נותר מקום ריק בחלק מהפרוזדור, שהיה קרוב לאולם, אך חלילה וחס לא בקצהו, כי שם הוא נגע בחדר המורים.

אם כך, במה הועסקו התלמידים? היכן פרקנו את האנרגיות שלנו?

בהפסקות הגדולות (20-15 דקות) השתתפנו במלחמות בין כיתתיות, הנשק העיקרי היה חגורות העור השחורות עם אבזמים מתכתיים, עליהם הוטבע סמל בית הספר. כל אחד מאתנו שאף להידמות לאחד מגיבורי המקרא: יהושע בן נון, שמשון, גדעון ואחרים. כזה הייתי גם אני - הנציג היהודי של שכונת מודיגו.

באחת הפעמים, כאשר הייתי בקו החזית הקדמי ולחמתי בגבורה ב"אויבים". פתאום, לשמחתי הרבה, ראיתי את אויבי פונים ב-180 מעלות ובורחים בבהלה לכון

בספטמבר 1929. הייתה זו שנה של סכסוך רוסי-סיני, אך לי אישית לא היה לכך קשר. לנו, ליהודים, שנת 1929 הייתה עצובה. באותה שנה, היו מאורעות תרפ"ט בישראל והערבים בחברון רצחו 70 יהודים - תושבים ותיקים של העיר, נשים וילדים.

לבניין בית הספר היו שתי כניסות: חזית, שאנו השתמשנו בה, ודרך צדדית בעלת שערים רחבים שהובילה לחצר. באותן שנים עוד לא היה גן ילדים, ואנחנו בני השש, התחלנו את לימודינו מכתה א'.

דלת הכתה הובילה לאולם. מימין הכניסה לאולם בתוך המסדרון הייתה תלויה על הקיר תמונה גדולה:

אנוסים יהודים בספרד, יושבים ליד שולחן ערוך וחוגגים את ליל הסדר ו...האינקוויזיציה תופשת אותם בשעת מעשה. אז, כילדים, לא הבנו דבר, אך כיום אנו מעריכים יותר ויותר את משמעותה של העצמאות. הודות לה, אחינו בתפוצות יכלו להתגאות שהם יהודים ויכולים לחגוג את חגיגות ללא מורא מאינקוויזיציה או מאנטישמיות שונאי יהודים. אשוב לכתה א'. לאורך הקיר היה תלוי לוח ירוק וארוך, ובחלקו העליון כתובים בגיר אותיות אלף-בית בעברית, וכן מספרים.

המורה הראשון שלי היה מר גלזומן - אדם נעים הליכות ועליו. באותה תקופה, מורה-גבר לכתות הנמוכות היה דבר נפוץ.

כיום בישראל, רק בבתי ספר לחרדים, החל מכתה א' גברים מלמדים - בנים, נשים - בנות.

ברבות השנים, נהגתי לבקר עם תלמידי פעם בשנתיים בבתי ספר בהם ילדים בגיל שלוש למדו אצל מורים מבוגרים ארוכי זקן, ונשים לימדו את הילדות. שיטה זו הייתה זרה לתלמידי. הנאה רבה רווינו מביקורים בגני ילדים ובתי ספר מסוג זה והתפעלנו מהידע של הזאטוטים בעלי הפאות.

אך אז, לפני עשרות בשנים, הייתי מרצה מאד בכתה א'. לראשונה בחיי הייתי בין ילדים בני גילי. כולם התגוררו ב"פריסטון", נכון יהיה לומר, באזור היהודי של חרבין. מתוך 30 התלמידים הכרתי רק אחד. מצאתי עניין רב לא רק בתלמידים אלא בעיקר בלימודים.

המקצוע הקל ביותר עבורי, היה חשבון, בזכות משחקי הילדים ששיחקתי בשכונת מגורי מודיגו, שלטתי היטב בחיבור וחיסור של המספרים בגבולות המאה. בכל מאוּדִי,

ידידים יקרים, עובדי ארגון יוצאי סין, יוזמי המפגש החשוב והמרגש שהקדישו רבות ליום זה.

ברגעים אלו, כל מחשבותינו, זיכרונותינו וגעגועינו מרוכזים במקום אחד: חרבין, רח' קוניה 55 - מקום משכנו של בית הספר.

בית הספר היסודי היהודי - היום זה מצלצל פשוט, שגרתי, פרוזאי. כל כך פשוט, שהדור הצעיר שלנו, שנולד כבר בישראל היה רואה בכך משהו מוזר לולא היה זה אחרת. אז, במחצית הראשונה של המאה ה-20, אנחנו היהודים שמצאנו מקלט באזור כל כך רחוק מבחינה גיאוגרפית (ונפשית כה קרוב) היינו מעוט בתוך מעוטים אחרים של האימפריה הרוסית ושל ארצות אחרות.

לא תמיד התייחסה הסביבה באהבה לפליטי ישראל. משחר הילדות, סבלו הילדים היהודים לעתים קרובות השפלה, עלבון ואף מכות, אשר השפיעו קשות על הנפשות הצעירות.

וכך, בתוך אוקיינוס השנאה שמסביב, היה אי אחד קטן, שנוצר עשרות שנים לפני הקמת מדינת ישראל, בו יכלו להרגיש עצמם חופשיים, עם אפשרות לפתח גאווה לאומית והשתייכות לעם העתיק.

בתלמוד-תורה יכלו ללמוד חוץ מהיסטוריה של עמים אחרים, גם היסטוריה מאד מעניינת, של עם נרדף המהווה מקור לשלוש דתות, ואת ספר הספרים - התנ"ך. כל הילדים יכלו ללמוד באופן חופשי, ולא במחבוא של מערות, קטקומבות ומרתפים כפי שעשו זאת הדורות הקודמים.

סלחו לי, אם תוך העלאת הזיכרונות אגע במיוחד באלו שלי, אך בסיפורי יש קשר והשתקפות למצב בבית הספר ובו מורים שכבר הלכו לעולמם.

גרתי בפרבר של חרבין - מודיגו, ונאלצתי לנסוע באוטובוס אשר עצר בפינת רחוב קייטיסקיה וקוניה, מול ביתו של ברניר. על מנת שתלמיד בן שש לא יטעה בדרכו, אחד הקרובים שהתגורר בפריסטון הסביר: בביתו של ברניר יש חנות מזון בשם גורצ'נקו ועליו מתנוסס שלט ענק עם ציור של חזיר. שם עליך לרדת!"

קרובי המשפחה צחקו: איזה חזיר כשר זה צריך להיות על מנת שישמש לאות כיצד להגיע לבית הספר היהודי.

את לימודי בבית הספר התחלתי ב-1

הפרוזדור. באותו זמן, השתררה דממה מוחלטת בשדה הקרב. עוד לא הספקתי ליהנות מהניצחון שנפל בחלקי, והנה הרגשתי ביד איתנה המרימה אותי בצווארוני ומשליכה אותי על הרצפה.

זוועה! מקצה העין - אני מבחין לא פחות ולא יותר כיצד המנהל, הרב לוין, בחלוקי הכחול וכיפה שחורה על ראשו, תופס אותי בצווארון החולצה וגורר את ה"גיבור" לחדר ההנהלה. תוך כדי גרירה הוא מבצע כוריאוגרפיה המלווה כל צעד בבעיטה באחורי תוך קריאות וקאליות של: "גאי, גאי, קנדידט" (לך, לך, קנדידט) * - בתרגום מילולי - קנדידט פירושו מועמד. כאן נראה שהכוונה למועמד לעונש).

הספקתי להתכווץ בפנית החדר כאשר צלצול עז הודיע על תחילת השיעור. בזה אחר זה קמו המורים שישבו סביב השולחן, ומשחלפו על פני, מצאו לנכון לומר תוך נדנדוד הראש: "גם אתה, ירחו?" באזני זה נשמע כמו "גם אתה, ברוטוס?" ומאד רצייתי לענות עם אותה שאלה: "הגם אתם... ברוטוס?"

כולם יצאו מהחדר. רק אני נותרתי עם מחשבותי. המצב היה מסוכן. השאלה שעמדה לפני, כיצד יסתיים העונש. כיצד יגיבו הורי, משפחתי, בני כתי?

למרות המצב הטרגי, נמצא גם משהו משעשע שלא נתן לי אפשרות להיות מדוכא. הייתה זו מילה זרה, לא תואמת את אזנו של ילד בן שמונה "קנדידט". על פי גוון קולו של הרב, המילה לא בישרה טובות.

באותו זמן למדנו בתורה על התקוממותו של קורח נגד משה ואהרן. בתור עונש, האדמה נחצתה לשניים ובלעה את המורדים. ברגע זה קנאתי בהם, הנה אותם בלעה האדמה, ואילו אני, שרצייתי להיות גיבור, מגן על כבוד הכתה, עומד כאן, בפניה, מושפל ומבויש.

היכן הצדק? האם כך משלמים לגיבור?

היום אני רואה, שלא טעיתי בזמנו: הרב לוין היה לא רק חכם, מלומד ורואה את הנולד: עשרות שנים מאוחר יותר קיבלתי תואר (קנדידט) מוסמך לחינוך. אך אז... הרב לוין תמיד היה רציני, כפי שדרש תפקידו הרם. עוד מתקופת האדם הראשון, היה צורך לתת לכל איש שם. שמו של הרב היה שמעון (סמיון) והתלמידים הפכו את שמו לסטיניקה (ריזין) - על שם אחד המורדים נגד חצר המלוכה.

כאשר, בסופו של דבר חזרתי לכתתי, הסבירו לי התלמידים, ש"קנדידט", פירושו על פי שפת הרב "מועמד ראשון לגרוש מבית הספר". עד היום איני יודע מי היה המלאך המושיע שלי: אולי אחד המורים הגן עלי, על כל פנים נשארתי בבית הספר עד הסוף וסיימתי שש שנות למוד. המקרה הזה לימד אותי בעתיד תוך עבודתי כמורה, ומאוחר יותר כמנהל.

ובמה עסקו הילדות בהפסקות? זכורני,

שיחקו בקלאס וקפצו בחבל. לעתים הזמינו גם אותנו להצטרף.

נחרטו בזיכרון ההפסקות הגדולות של ארוחות הבוקר. שולחנות ארוכים בתוך האולם מכוסים מפות לבנות ועליהן ספלי חרסין עם תה מתוק וחם וצלחות עם לחם לבן טרי. אמהות תורניות במטפחות לבנות על ראשן חולפות במהירות בין היושבים. ביד אחת כד עם תה, וביד השניה קערה עם לחם לתוספת (לתלמידים הרעבים), שלא הביאו מהבית ארוחת בוקר.

ליד הסמבור הענקי העומד בתחילתו של הפרוזדור שני עובדים סיניים. אחד - וסיליי, גבוה, כהה עור, רזה, עם כובע מנדריני על ראשו, אדם מאד סימפטי, חבר לכל התלמידים והוריהם. השני - עוזר, אינון, נמוך, עורו בהיר, גוף. הוגן אך לא ידידותי כמו וסיליי.

בחגים קיבלנו ליד השולחן באולם שקיות עם ממתקים, עוגיות, פירות יבשים ואגוזים. במיוחד נחרטו בזיכרוני השקיות של ט"ו בשבט. בארץ ישראל הרחוקה, אך הקרובה ללב, היה יום זה מוקדש לנטיעות, אך אצלנו בחרבין, באזור של אקלים סיבירי, כאשר האדמה קפואה ומכוסה שלג, נטיעות לא באו בחשבון.

מה הבדיל בין שקיות ט"ו בשבט לשקיות חג אחרות? רק כאן, בין דברי המתיקה ניתן היה למצוא חרובים.

יכולנו להתחלף בממתקים, אך על חרובים איש לא רצה לוותר. וכי למה? כי נאמר לנו, שהחרובים הובאו מארץ-ישראל. בפרי זה לא נגסנו, לא אכלנו, רק טעמנו קלות, מילימטר אחר מילימטר. היה לו טעם מיוחד... של ארץ-ישראל, של המולדת.

שנים רבות אחר כך, קראתי את ספורו של זלמן שניאור "מות התמוז". אז גם הבנתי את היחס ואת המשיכה למולדת, דרך הכתיבה האנלוגית של סופר מפולין ו... ילד יהודי מחרבין הרחוקה.

שנים חלפו. ב-1950 הגענו לישראל, ישר לכפר-תבור. כשחלפתי ליד הבית השכן, שמתי לב שמתחת לעץ גדול הנטוע בגינה, ערמה של חרובים. אזרתי אומץ, וביקשתי מהשכן מעט מהחרובים. השכן התפלא מבקשה יוצאת דופן זו, ואף נעלב: "מה אתך אהרון, איך לא תבוש! קקך כמה שתרצה, אפילו שק שלם. הרי אצלנו אוכלים אותם רק עיזים". באותו רגע חשתי עלבון על יחס מסוג זה לפרי כל כך ציוני.

לחגיגות וטכסים הכין אותנו המורה נדל. ילדים בעלי שמיעה מוסיקלית, נהגו להתאסף סביב האורגן והוא לימד אותם שירים, ואנחנו, ששלטנו בתפקידים מילוליים ארוכים, היינו סטטיסטים וגם שחקנים. כדי לעודד אותנו, היה שולף מתוך כיס מקטורנו האפור חופן סוכריות או קוביות שוקולד נסטלי.

כאן, בישראל חגגנו בשנת 1960 מאה שנה להולדתו של הרצל. נזכרתי בהצגה בה

השתתפתי בילדותי, אשר נכתבה על ידי המורה נדל ופניתי אליו. הוא מיד שלח לי את ההצגה וציין בשמחה, שאני למעשה התלמיד היחיד שהלכתי בעקבותיו ושאני ממשיך את הדרך בה החל בגולה. לצערי, לא פגשתי. כפי שאתם יודעים, הוא היה חולני. רעייתו רחל איסקובנה דאגה לו רבות. כולנו ראינו בהם זוג אידאלי, והיא טיפלה בו כמו בילד.

רחל איסקובנה לימדה אותנו מספר מקצועות, ביניהם מתמטיקה, והביאה אותנו לרמה גבוהה שהתבטאה מאוחר יותר בבתי ספר רוסיים ואנגליים. במשך שנים ארוכות בישראל, שלחנו זה לזו ברכות לחג. על מצפוני רובצת אשמה: בשיעור לאלגברה בסוף חודש יוני 1935, ממש לקראת סוף שנת הלימודים, התחצפתי. הדבר לא נתן לי מנוח. והנה, ביוני 1968 שנה לאחר שחרור ירושלים, בזמן טיול שנתי בעיר, מצאתי לי חצי שעה לבקר את מורת הישנה. שמחת הפגישה הייתה הדדית. היא הייתה בת למעלה מ-80 (נפטרה בגיל 94). למרות הגיל, הייתה צלולה, ידעה וזכרה מספר שפות זרות (על שולחנה היו מונחים עיתונים במספר שפות). רחל איסקובנה כבר הייתה אלמנה, אך המשיכה לדאוג לילדיה המוכשרים - טובה ואיזיה. כאשר ביקשתי את מחילתה על חוצפתי, היא הרגיעה אותי באומרה, שאינה זוכרת את המקרה ואני למדתי ממנה לסלוח ולשכוח.

כל הקשור ללימודי יהדות שייך למורה סלוצקר. דרך אגב, נהגנו לפנות לנדל ולסלוצקר כ"אדוני המורה", למורות פנינו בשמן: מריה יקובלבה פודורוויסקיה, יוספה לאונטייבנה מורדוכוביץ', נינה מיכאילובנה לינדנגולץ ועוד.

אשוב למורה סלוצקר. הוא היה אדם רציני, בעל ידע רב ביהדות ומורה מצוין. לא אשכח, כאשר מורה זה שנחשב לכל כך רציני, לא רק חיך לעברי, אלא גם... חיבק. זה היה מקרה לא רגיל. למה? לפני חג החנוכה שאלתי אותו: הנה אנחנו לומדים על חג הגבורה, אפילו מדליקים נרות תוך תפילה, אך בתנ"ך לא נאמר על כך דבר. שאלה יוצאת דופן זו מפי ילד, נראה שהזכירה לו את ארבעת הבנים, המוזכרים באגדת פסח (חכם, תם, רשע ושאנו יודע לשאול).

המורה סלוצקר לימד אותי דבר נוסף: יחס מורה-אב לילדיו בכתה. בתו, ליובה, הייתה חברה לכיתה. במשך שש שנים לא זכתה למשוא פנים, ההתייחסות אליה הייתה כלשאר התלמידים. גם אני, בהיותי מחנך בכתה השביעית והשמינית, התייחסתי כמווהו לבתי היחידה. ואם ליובה זכתה במדליית זהב, זה לא היה בגלל פרוטקציה אלא בזכות עצמה.

המורה לאנגלית היה מיסטר אלקינד - אדם חביב וידידותי. לעתים קרובות, סיפר במהלך השיעור על לימודיו מעבר לגבול ועל מקרים

שונים שקרו לו. לדוגמא - חברו לכתה, סיני, החליט ללמוד את השפה האנגלית בשיטה משלו - על פי סדר האלף בית האנגלי, כאשר הגיע לאחת מהאותיות האחרונות, יצא מדעתו.

בהיותו אדם ליברלי, הוא דרש, שבמהלך השיעור של השפה האנגלית, נוריד את הכיפות למרות דרישתו של הרב לזין ושל סלוצקר. באותה תקופה, סרקנו את השער כלפי מעלה, ועל כן לא הורדנו את הכיפות תוך מטרה לשאת חן בעיני הבנות. פגשתי את מיסטר אלקינד כאן, בישראל. הוא ניסה ללמד את השפה האנגלית בבתי ספר מקומיים, אך לצערנו, לא הצליח להשתלט על התלמידים ופוטר מעבודתו.

אזכיר בקצור כמה מורים נוספים. נינה מיכאליילובנה לינדנגולץ - בלונדית חמודה, אשר הייתה מחנכת של גן הילדים וכתה א', נדמה לי שגם לימדה תקופה מסוימת אנגלית. נפטרה בגיל צעיר.

מירה יעקובלבנה פודורסקי- אישה מקסימה (איני זוכר את שמה לאחר נישואיה) לימדה אותנו סינית, אברם מיליחקר וכן ז'ניה וכטר, צירולסקיה - ציור.

יוספה ליאונטייבנה מורדוכוביץ' לימדה דקדוק ושפה רוסית. בנה, אלי, למד בשנה מעלינו, נסע לארץ-ישראל בנעוריו. כאן, לפני כעשרים שנה פגשתי תלמידה צעירה, מפקחת של שיטה חדשנית בהוראה. בהיותה בביתנו, שמה לב למבטא שהיה מוכר לה. הסתבר, שהיא בתו של אלי ונכדתה של יוספה ליאונטייבנה, שנפטרה כאן בגיל 90! עולם קטן!

קרוגליקוב היה מחנך שלנו, סיומה אברמוביץ' קליין לימד התעמלות. רזנוצ'קוב לימד את הכתות הנמוכות. יפים יעקובלביץ' פודורסקי, גי. גולדבלט.... יתכן והיו גם אחרים, אך שכחתי אותם עם הזמן, ואיתם הסליחה.

ברצוני להדגיש שוב, שתלמוד תורה העניקה לנו יסודות טובים. אנחנו, הבוגרים, לא פיגרנו אחר תלמידים שסיימו בתי ספר עירוניים. נדמה, שרובנו זכינו במדליות זהב וכסף עם סיום בתי הספר התיכוניים. לא יצאנו בידיים ריקות מבנין מס' 55 ששכן ברחוב קוניה. בנוסף לכל רכשנו ידע בתנ"ך, קריאה וכתביה בשפה העברית.

עוד מספר מילים על המורים. היום, לאחר 32 שנה בהוראה בישראל וחינוך של שני דורות ילדים בגליל התחתון רואה אני את מורי באור אחר. כולם, ילידי סוף המאה ה-19, היו חסרי בסיס בתחום ההוראה. איש מהם לא למד הוראה, או פסיכולוגיה או מדעים אחרים שנדרשים כיום. אך הם היו מלאי רגש אהבה לקרובים להם, בייחוד לתלמידים. תחושה פנימית מילאה את החסר בלמוד האקדמי. בעבודתם ראו יעוד, השתדלו לחנך ברוח היהדות וההומניות, למנוע את סכנת התבוללות, ולברוא דור

חדש לארצנו. משכורתם הייתה זעומה והם חיו בצניעות רבה.

הודות לחסותו של הוועד בראשותו של מר דורושב, סבא של ליובה, בית הספר תיפקד והעניק את המירב לילדי חרבין. המטרה הושגה: כל הבוגרים הלכו בדרך נכונה והוכיחו, שהחינוך והלמוד בתלמוד תורה לא נפל ברמתו מבתי ספר זרים אחרים.

המשורר חיים נחמן ביאליק בפואמה שלו "פרדה", מצייר את היום בו נאלץ בצו הגורל לעזוב את בית אביו וכל הקשור לילדותו. אז לא ידעתי על ביאליק. ערב נסיעתי לישראל החלטתי להיפרד מכל היקר לי. מובן שביקרתי בתלמוד-תורה. זה היה ביוני 1950, בדיוק 15 שנה לאחר שעזבתי את בית הספר ו-21 שנה מיום שהתחלתי את לימודי במקום.

נכנסתי לחצר. כזכור לכם, מצד שמאל היה מתקן תלול לטיפוס לאורך צינורות ברזל ובקצהו מתקן גלישה. זה היה המתקן היחיד, בו אנחנו בני השש יכולנו להוכיח את כוחנו הפיזי. בזמנו, נראו לי הצינורות גבוהים וארוכים. כמה כוח נדרש מאתנו לטפס לגובה, להתגבר על הפחד ליפול, ושוב לעבור לצינור האופקי על מנת לגלוש לאורכו ולנחות על האדמה המוצקה. כל זה התרחש בשנת 1929.

ב-1950 הכל נראה אחרת: הגובה היה סך הכל כשני מטר, אורך - ארבעה מטרים. כיצד משתנה המראה ביחס לגילו! אותו דבר היה בתוך המבנה. האולם הענקי, לא נראה כה גדול, והמסדרונות הארוכים נראו קצרים יותר. אך החשוב הוא, שזכרנו אותם כפי שראינו אותם לראשונה, לפני כ-70 שנה. על פי הימידע האחרון, בניין בית הספר נהרס בצו השלטונות, והבניין נותר אך ורק בלבנו ובזיכרוננו.

לפני שאסיים את זכרונותי, ברצוני להוסיף על מה שארע לי בישראל. שש עשרה שנה הייתי מנהל של בית ספר יסודי בכפר-תבור, שלוש שנה לפני חי ולמד כאן מפקד לשעבר בפלמ"ח, סגן ראש הממשלה ושר בממשלת ישראל, יגאל אלון זכרונו לברכה. בכל פעם שבה מונה לתפקיד ממשלתי חדש, הוא מצא לנכון להתחיל את ביקוריו הממלכתיים בבית הספר היסודי בו למד.

כך היה גם ב-1961, כאשר התמנה יגאל אלון לשר העבודה. הוא ביקר אותנו ואני ברכתי אותו בחרוזים בעברית. אביא לפניכם רק מספר שורות:

מי ידע, ואולי אותן השנים

היו הטובות בחייך

ובזכות אותם מורים ראשונים

יגדלו וילכו צעדיך.

עם תום הטכס, ניגש אלי יגאל אלון ואמר: "אדוני המנהל, אנא תן לי את כתב היד שלך". חיבק אותי, לחץ את ידי והוסיף: "אין לך מושג עד כמה אתה צודק, כאשר אתה מדבר על המורים הראשונים שלי". כך

התבטא המפקד הנערץ והפעיל המדיני. אשוב ואומר: 50-60 שנה בחיי לימדתי. היו לי מאות מורים במקצועות שונים, דרגות שונות, לאומים וגילים שונים. את כולם אני מעריך ומכבד.

אני מקווה שישלחו לי כל יקירי וקרובי, אך המקום המיוחד בלבי ובזיכרוני תופשים דווקא המורים של בית הספר היסודי, שהודות להם עשיתי צעדים ראשונים בדרך חיי.

יהא זכרם ברוך.

ת.ד. - 29786

15.1.07
מצורף בזה מכתב תודה משני המשתלמים מסין בפקולטה לחקלאות רחובות, וקיבלו בחנוכה השנה מלגה מאיגוד יוצאי סין בתל אביב.
אנו מודים לכם על המלגות ומקווים שהקשר החם עמכם ימשך גם בעתיד.
ברכות על היוזמה והפעילות.
בברכה
רותי תמיר
הסברה ויח'צ.
האוניברסיטה העברית בירושלים
הפקולטה למדעי החקלאות
Mr. Qigi Wang - כלכלה חקלאית ומינהל/
Mrs. Xiaohong Ma - אצל ד"ר נאוה מורן, מכון מדעי הצמח.

שלום תדי וחברי האיגוד,
בתום הפסטיבל השמיני לקולנוע יהודי בירושלים, אנו רוצים להודות לכם על קיום הערב "קהילת חרבין - אתמול והיום". תודה על הזמן, המחשבה היצירתית והתכליתית, שיתוף הפעולה והמאמצים שהקדשתם ליצירת ערב מוצלח זה. נהנינו מאוד לעבוד איתכם, ואנו מקווים כי שיתוף הפעולה ימשך בשנים הבאות.
כל טוב וברכות על הערב המוצלח,
ליהוּן ליר וצוות הפסטיבל
סינמטק ירושלים -
ארכיון ישראלי לסרטים

רות שני - תודה לסין

מאת: תדי קאופמן, תרגום מרוסית יהודית סנדל.

רות שני, ציירת ידועה בישראל ובעולם, פותחת לראשונה תערוכה של ציוריה בבירת סין - בייג'ין. אירוע חשוב כשלעצמו, אך גם ניסיון נוסף להציג בפני קהל בעל תרבות סינית, פירות של אמנות ישראלית. אין זה צעד נוסף, לקירוב העמים ותרבותיהם, אלא גם תודה אישית לעם, אשר נתן מחסה בשנחאי לפליטה מברלין, קרבן לנאציזם ההיטלראי, ערב מלחמת העולם השנייה. יחד עם 20 אלף פליטים מאירופה, אשר מצאו מקלט בשנחאי בתקופת השואה שפקדה את יהדות אירופה, הגיעה לשנחאי רות שני ושם עברו עליה נעוריה. וכך, על אדמתה הטובה של סין, נוצר עולמה הפנימי של הציירת. היא הגיעה לישראל עם גל ההגירה ומהימים הראשונים החלה בקריירה של ציירת - דרך

ארוכה של יצירה, עוד ועוד ציורים המלאים ביפי נוף, ובצבעים חיים. תחילת הקריירה: עשרות תערוכות בישראל, בגרמניה ובדרום אמריקה. סטודיו בעיר צפת, שהוכתרה כבירת האמנות הישראלית על ידי נשיא התאחדות הציירים. כנציגת הפליטים של גרמניה בסין, הופיעה רות בסמינר בתל-אביב אשר נערך על ידי שגריר סין בישראל מר צ'ן יון לון, וכן בסמינר בשנחאי שהפגיש בין הפליטים היהודיים מכל העולם שחיו בזמנו בגטו הונקו, הסמינר נערך על ידי המרכז לחקר ההיסטוריה היהודית בשנחאי, בראשותו של פרופסור פאן גואן. שני הסמינרים נערכו לרגל ניצחונה של סין על האימפריאליזם היפני ושחרורה של אסיה עם תום מלחמת העולם השנייה.

פעמיים ניצלה רות שני ממוות - פעם ראשונה בשנחאי, כאשר מטוסי קרב אמריקניים הפציצו את העיר בזמן הכיבוש היפני ובטעות נפגע אזור הונקו מקום בו התגוררו פליטים יהודיים. מספר פליטים נהרגו בהתקפה ורות שני ניצלה בנס. פעם שנייה, במרכז תל-אביב, כאשר ישבה בבית קפה "אפרופו", ומחבלים ערבים פוצצו את בית הקפה. בנס לא נפגעה בזמן שרבים נהרגו ונפצעו. מר ואן צ'אנאי, שגריר סין בישראל דאז, פתח באותו בית קפה תערוכה עם תמונותיה. התערוכה זכתה להצלחה רבה תחת השם "משנחאי לאפרופו". כעת, שבה רות שני לבירת המדינה, אשר נתנה לה מקלט עם אוצר גדול של יצירותיה.

מתוך יומן הידידות עם סין

ת. קאופמן

15 שנה ליחסים דיפלומטיים בין ישראל לסין

בינואר 1992 נחתם בבייג'ין הסכם על כינון יחסים דיפלומטיים בין ישראל לסין. למעלה מארבעים שנה, לארק שלא התקיימו יחסים דיפלומטיים בין הרפובליקה העממית של סין לבין מדינת ישראל, אלא גם בגלל השפעתן של ברית המועצות וארצות ערב, נקטה סין בדרך עוינת כלפי ישראל. חמש עשרה השנים האחרונות היו שנים של פריחה בקשרים בין שתי הארצות. קשרי הכלכלה עם סין מתחזקים מידי יום, יחסי תרבות מתרחבים בתחומים רבים. לדוגמה - מספר הולך וגדל של סטודנטים ישראלים הלומדים בסין, וסטודנטים סיניים הלומדים בישראל. ראשי שתי המדינות מתארחים זה אצל זה, מומחים ישראלים מעניקים אוצר בלום של ידע בפתוח החקלאות בסין, למעלה מ-250 חברות ישראליות עובדות בסין, היבוא מסין לישראל הגיע לממדים אדירים. כל זה מהווה הוכחה ניצחת על הקשרים ההולכים ומתרחבים בין שני העמים העתיקים, יש לשער, שגם במישור הפוליטי תנקוט סין בדרך מאוזנת ושקולה בכל הנוגע לישראל. הדרך שהחלה לפני 15 שנה לשיתוף פעולה בין שתי הארצות, תוביל להצלחות, לקידום, לשלום והבנה הדדיים.

15 שנה לאגודת הידידות ישראל-סין

על פי יוזמה של איגוד יוצאי סין בישראל, הוקמה במרץ 1992 אגודת הידידות ישראל-סין, על בסיס התנדבותי והפכה עם הזמן לגורם חשוב בהידוק הידידות עם סין. בשנים שחלפו, קיבלה אגודת הידידות כמה וכמה משלחות מסין וגם שלחה לסין מספר משלחות במסגרת אגודת ידידות סינית עולמית בארצות חוץ. קשרינו עם אגודת הידידות הסינית העולמית, עם אוניברסיטאות ואקדמיות בבייג'ין, שנחאי, חרבין, טינצ'ין, קאי-פנג וערים אחרות בסין הביאו לתוצאות חיוביות רבות. מרכז יוצאי סין בישראל "בית פונבה" ארח נציגים סיניים רבים: מנהלי אגודת ידידות, פרופסורים מאוניברסיטאות ואקדמיות, עובדים ממרכזי מחקר ליהדות, היסטוריה של יהודי סין, סטודנטים סיניים ואחרים. כמעט לאורך כל שנות קיומה של אגודת הידידות ישראל-סין, מידי שנה אנו מעניקים מלגות לסטודנטים סיניים הלומדים בישראל. בדצמבר 2006, 16 סטודנטים סיניים קבלו מאגודת הידידות מלגות. השתתפות וארגון סמינרים בנושא ההיסטוריה של יהודי חרבין ושנחאי, הוצאת בולטין של איגוד יוצאי סין במשך 15 שנה - כל זה רק חלק מתוך עבודה רבה שהושקעה בהידוק יחסי ידידות עם העם הסיני.

הקשר עם שגרירות סין בישראל והשתתפות עובדי השגרירות בכל הטכסים והמפגשים התרבותיים המאורגנים על ידי אגודת ידידות ישראל-סין רק מחזקים את חשיבות עבודתנו. מתוך אמונה בפתוח וחיזוק הקשרים העתידיים עם סין אנו נמשיך לתרום את תרומתנו הדלה לידידות בין שני העמים. 16 הסטודנטים הסיניים בישראל - מקבלי המלגות מטעם אגודת ידידות ישראל סין בדצמבר 2006 בחנוכה, לומדים במוסדות להשכלה גבוהה בישראל. מסורת יפה זו לאורך 12 שנה מהווה גם היא חלק נכבד בעבודת האגודה.

עיתונאים ישראלים בחרבין

ביוזמת איגוד יוצאי סין ואגודת ידידות ישראל-סין יצאה משלחת של עיתונאים ישראלים לחרבין. הם היו אורחי עיריית חרבין, מושל פרובינציית הילוצ'יאן והאקדמיה למדעי החברה ומרכז לחקר המורשת היהודית בחרבין. במשלחת - ארבעה עיתונאים מקול ישראל והערוץ הראשון של הטלוויזיה הישראלית וכן עיתונאים המייצגים שלושה עיתונים יומיים מהגדולים בארץ. במשך שבוע ימים ביקרו העיתונאים בכל האתרים שהוקמו בעבר על ידי יהודי חרבין, ונכחו בפסטיבל הקרח והשלג.

מפגש יוצאי סין - חנוכה 2006

מימין לשמאל: בת שבע שריף, יהודית בין (קרליק) ומרדכי סגל

מימין לשמאל: גב' ז'אן סיאואן, מ"מ שגריר סין בישראל, עם סטודנט מסין

מימין לשמאל: ד"ר אביגדור שחן, פרופ' סיו סין ותדי קאופמן

מימין לשמאל: שושנה ובני צור בחברת נכדתם רעות ובתם ענת

סטודנטית ומתורגמנית מקבלת מלגה, יו ואנג בנאום ברכה בעברית ובסינית

גורלו של ילד פלא

מיכאיל רינסקי / תרגום מרוסית, יהודית סנדל

גורלה של משפחת ברבינסקי אופיינית למשפחות יהודיות ממוצא רוסי של אותה התקופה: "רצון לשינוי מקום" ושאיה להיות הטובים ביותר, גם אם במקום החדש ובמקצוע החדש יש להתחיל הכל מאפס...

ב-1930, בעיר אודסה, בתקופה בה הייתה ברית המועצות עדיין צעירה, הוכרזה תקופת הנהגה (מדיניות כלכלית חדשה). אלו, שרק טעמו את הנהגה. הוכרזו כמעט מיידיים כ"אויבי העם" והחלו להגביל ולחנוק אותם לאט לאט. התכשיטן הצעיר יצחק ברבינסקי ורעייתו בינה, חשו בזמן, שאם לא יסעו מכאן, במוקדם או במאוחר ימצאו עצמם מוסעים. בגבורה בחרו לעצמם דרך ארוכה ומסוכנת למדי.

בהגיעם לולדיוסטוק, החליטו לעבור את הגבול למנצ'וריה. מאחר ומנצ'וריה דאז הייתה תחת שלטון יפני, ראה בה הצבא האדום, כנעולה במנעול ובריה.

לתכשיטן הצעיר יצחק, היה כסף וגם הרגל מקצועי לדייקנות. הוא מצא שפה משותפת עם מברחי הגבול, והמשפחה יצאה בהצלחה מגבולות ברית המועצות. בהגיעם לחרבין, שכר יצחק דירה, וקבל סטטוס של מהגר-פליט. חידוש אזרחות סובייטית היה דבר בלתי אפשרי ועל כן, הם נותרו חסרי נתינות כמו פליטים רבים אחרים מס.ו.ס.ו. יצחק החל לעבוד במקצוע יחד עם שותף, אחיה של בינה. הם הקימו בית מלאכה לתכשיטי זהב וכסף. עסק תכשיטי זהב הביא להכנסה רבה אך היה בזה גם סיכון. אבטחה ניתן היה לקנות, ויצחק לא חס על הכסף. סיפורו של שמעון כספה שנרצח על ידי פושעים פשיסטיים מאחר ואביו לא שילם את הכופר הנדרש, עמד לעיני יהודים אמידים רבים. יצחק חי בשלום עם כולם, ונותר די כסף לחיי יום יום.

ב-1934 ילדה בינה את בנה. הם נתנו לו שם בעל צליל אנגלי - גארי. בבית הייתה טבחית ומטפלת. מסורת יהודית נשמרה בחגים בלבד. למרות זאת, נשלח גארי על ידי אביו ללמוד בתלמוד תורה, כדי להעניק לו יסודות של דת, ושפת אבות. משגדל גארי, הובאה לבית רווקה זקנה דוברת אנגלית, שלימדה אותו מספר פעמים בשבוע. גם מורים אחרים הגיעו. הבולטת מכולם, הייתה אנה דמיטרייבנה, רוסייה, מחצר המלוכה לשעבר, אשר תרמה רבות להתפתחותו של הילד. מהתחלה, ראה האב את עתידו של הבן במוסיקה.

מגיל חמש החל גארי ללמוד לנגן בכינור. המורה היה ולדימיר דוידוביץ' טרכטנברג - שהיה תלמידו של המלחין הידוע אלכסנדר

גלזנוב, ונגן בתזמורת הסימפונית של חרבין. עם תחילת הלימודים, נשכר גם אסיסטנט - פיטר ברטון למטרת אימונים. תוך שלוש שנים, הודות למורים הללו, הופיע גארי בגיל שמונה בקונצרטים בליווי התזמורת הסימפונית. בעתון "ברייסקיה ז'יזן" (חיי היהודים) בהוצאת א.י. קאופמן, בינואר 1943 נכתב:

"...הוקסמנו מהופעתו הכשרונית של גארי ברבינסקי בן השמונה, אשר הצליח בבצוע מעמיק, תוך שליטה מלאה בכינור וטכניקה גבוהה לבצע את הקונצרט של בוכובסקי... ביצוע ה"טרנטלה" של סרסטה כהדרן הוכיח מעל לכל ספק - שהוא ניתן בכשרון עילאי".

באותן שנים נלחמה יפן בארה"ב, רוסיה - עם גרמניה. שנת 1943 הייתה אחת השנים הקשות במלחמת העולם השנייה. באירופה הושמדו מיליוני יהודים. בחרבין, עם כניסת היפנים, הרימו ראש ארגונים אנטישמיים וכן המפלגה הפשיסטית הרוסית.

להגנת יהודי חרבין נרתמו חלק מחברי "בית ר" ו"מכבי" אשר עסקו לא רק בפעילות ספורטיבית, אלא גם בהגנה עצמית. גארי, היה שותף לחוגי "בית ר", שבראשם עמד באותה עת סיומה קליין.

היפנים שלא היו מרוצים מהתפתחויות המלחמה, נקטו באמצעים אכזריים של עינויים ומוות לחשודים,

וערכו נסיונות בבני אדם. לרוסים הלבנים ניתן חופש רב להקמת ארגונים משלהם. על כן, עמדה האוכלוסיה היהודית לצד הקואליציה האנטי גרמנית. כאשר בספטמבר 1945 שחרר הצבא האדום את חרבין, פרצה בעיר שמחה אדירה.

כעבור זמן קצר החלו המאסרים. חשש כבד התעורר, שהרוסים יגלו שיצחק ובינה ברבינסקי חצו בזמנו את הגבול בהיחבא. אמנם, רבים היו כאלה, אך למזלם, בראש רשימת המאסרים עמדו הרוסים הלבנים (מנשביקים) ואנשים שהועסקו על ידי היפנים. הם גם הצליחו לשים יד על ראשי הקהילה היהודית, ובראש וראשונה נאסר דוקטור א. י. קאופמן. בלתי אפשרי היה לחזות מראש את התוצאות של הכבוש הסובייטי.

על כן, בדצמבר 1949, כאשר מלאו לגארי 16 עם סיום 10 שנות לימוד, כבר במרץ 1950 עזבה המשפחה את חרבין בדרכה לישראל. ברכבת לטינצ'ון, משם באניה עד הונג-קונג ובמטוס לישראל.

עם קבלת המסמכים התברר שחלה טעות ברישום, שם המשפחה ברבינסקי הוחלף לברבינסקי וכך זה נותר עד היום.

כעולים רבים אחרים, עברה עליהם תקופה לא קלה במחנה "שער העליה", ואחר כך ב"מחנה עתלית".

כעבור זמן קצר שכר האב דירה ברמת-גן והחל לעבוד בתכשיטנות. גארי המשיך בלימודי נגינה. ב-1952 התגייס לצה"ל, וכמוסיקאי שרת בתזמורת צבאית. ב-1955, עם השחרור, התקבל לתזמורת הפילהרמונית הישראלית. על הצלחתו של הכנר הצעיר סיפר מורהו פיטר ברטון בשנת 2004 בכנס שנערך בחרבין, המוקדש להיסטוריה של יהודי חרבין.

לאחר שלוש שנים בתזמורת, שינה גארי בחדות את מסלול חייו. אנשים יצירתיים נוטים לשינויים.

לדוגמה - פיטר ברטון שהוזכר לעיל, מורה וכנר - משמש כיום פרופסור ליחסים בינלאומיים באוניברסיטת קליפורניה.

גארי נסע לבריטניה ונרשם ללימודים באחד הקולג'ים. כעבור שלוש שנים, ב-1961, קבל תעודת מהנדס לאלקטרוניקה. כאן הוא פגש את דניאלה, ישראלית, שעם הזמן הפכה להיות לאישתו.

בשנתיים הבאות, עבד גארי בפריס, באחד מבתי העסק הגדולים ליצור טלוויזיות, ורכש ניסיון רב בהנדסת אלקטרוניקה. ב-1963 שב לישראל והחל לעבוד בתעשייה צבאית, תוך ניצול הידע שרכש בשטח האלקטרוניקה לטובת פתוח מכשור מיוחד למען המדינה. מטעם העבודה, נסע לא פעם לארצות הברית, צרפת ואיטליה. הוא השתתף בניסויים של מכשור צבאי - ובמסגרת זו, טס לא פעם במושב האחורי של מטוסי קרב.

למרות ששינה את אורח חייו, מעולם לא הצטער על כך. עם סיום עבודתו, עוד המשיך לעבוד כיועץ בחברה פרטית בשטח של מכשור אלקטרוני.

גם חיי המשפחה נשאו פרי. הבן הבכור - יוסף בכירורגיית עיניים, רופא וסגן אלוף בצה"ל. בזמנו, כאשר הבן שירת בצבא כצנחן, השתתף אביו בו בזמן בבחינת המכשור הצבאי על הקרקע. הבן השני - כלכלן, סיים לימודים באוניברסיטת תל-אביב, עובד בחברה גדולה. הצעיר, סיים בית ספר למשחק "בית צבי", ובניתיים עוסק באינטרנט. לגארי חמישה נכדים.

את הראיון, העניק הגמלאי גארי ברבינסקי תוך תרגום לאנגלית לעיתון של איגוד יוצאי סין.

אין הוא שוכח את מולדתו הישנה. בשנת 2004 השתתף בסמינר בחרבין על ההיסטוריה של היהודים בסין, ארץ, שעזב בזמנו כילד פלא.

הטיול שלי לחרבין

דינה וינקא

חלמתי על זה פעמים רבות. חלמתי על היותי הולכת במעלה רחוב קיטאיסקיה (Kitaiskaya) בכיוון רחוב קורוטקאיה (Korotkaya), הרחוב בו גרנו עד לאביב בשנת 1950, לפני עזיבתנו לישראל. בחלומותי אף פעם אינני מוצאת את הרחוב או לעיתים את הבית, ולרוב אני מתעוררת בדיוק באותו רגע.

אחי ואני החלטנו לנסוע לחרבין ב-30 c יוני 2006. כדי לעשות זאת, אני, בעלי גרשון ובתנו מישל נסענו מסיראקוז (Syracuse), ניו יורק, ואחי ואשתו פנינה הגיעו מקרית מוצקין, ישראל. נפגשנו בבייג'ין ויחד עלינו על הטיסה לחרבין.

הגענו לחרבין מאוחר בערב. הנסיעה במונית בדרך למלון הוליד"י אין בחרבין עם הנהג שידע לדבר סינית בלבד (ואני מעולם לא למדתי מילה) הייתה הזוייה במידת מה. ראינו הרבה אורות ובניינים מוארים מאוד וכלום לא היה מוכר בהם.

לפני ההגעה לחרבין הבנתי כמה מעט מחרבין באמת ראיתי והכרתי עד לגיל 16, כשעזבנו לישראל. כל מה שהכרתי והייתי צריכה בעת מגוריי שם היה אזור פריסטן (Pristan) וחלק קטן מנווי גורוד (Novii Gorod) לא רחוק מצ'ורין (Churin), היכן ששכן סטודיו הצילום של אבי. אבי היה אחראי על הסטודיו לצילום של דודו של אימי, יעקב ליפשיץ, הצלם הנודע מחרבין, לאחר שהדוד עבר לטיינזין (Tiensin), אבי הפך להיות הבעלים היחיד של הסטודיו.

מעבר לכך האזור היחיד שהיה מוכר לי בחרבין היה זאטון (Zaton) - איזור "דשס" ("dashas") שלאורך נהר סונגארי (Sungari) ועוד אזור חופשה - סלוביאנסקי גורדוק (Slovianski Gordok), היכן ששכרנו חדר לתקופת הקיץ כשהייתי בת 7, אני זוכרת שהיינו עולים על הרכבת ונוסעים בה עד לתחנה האחרונה כדי להגיע לשם.

לפני שנסענו לחרבין קראתי על כמה שהכל השתנה, ואף על פי כן הייתה בליבי תקווה קטנה שאמצא ואראה דברים שייקחו אותי בחזרה לעבר המרוחק. בדרך נס, כמו באותם פלאשבקים שבסרטים, אני אהיה מסוגלת לראות ולזהות את הבניינים המוכרים ואת המקומות שיכולתי להעלות בזיכרוני, ללכת ברחובות, להחיות זיכרונות ישנים ובדרך כלשהי להקל במקצת על העבר.

בילינו את הלילה הראשון במלון "חרבין הוליד"י אין". בבוקר שלאחר מכן הלכנו לרחוב קורוטקאיה (Korotkaya). בית המלון היה במרחק של כמה רחובות מהבית הישן. גרנו ברחוב קורוטקאיה (5 Korotkaya, דירה 3. אבי, לב מוסיב'ץ ליחומנוב היה גם מנהל של עסק

לאספקת מוצרים דנטלים שהיה בבעלות משפחת באסין. לאחר שהם עזבו לארצות הברית בשנת 1938 או 1939, הם השאירו את העסק לאבי. גרנו באותה הדירה בה היה העסק.

כשהתקרבו לרחוב מהצד של קיטאיסקיה (Kitaiskaya), ראינו שצידו הימני (הצד שלנו) של הרחוב נבנה כולו מחדש וכמו כן הורחב מעט, אולי כדי להתאימו לרחוב שירוקאיה (Shirokaya), שבצידו השני של קיטאיסקיה (Kitaiskaya), אבל צידו השמאלי נותר כפי שהיה. הבית הפינתי עם המרפסות נראה לי כה מוכר עד שזכרתי את שמה של גברת סיגל שבזמנו גרה שם. באופן מוזר, אפילו פרט קטן כמו זה הספיק כדי לעורר את הרגשות שבי ועזר לי להעלות בזיכרון את התמונות מהעבר: אני יושבת על המרפסת שלנו וצופה באנשים החולפים ברחוב. פעם הייתה תחנת מוניות בפינת הרחוב. בזמן המלחמה המונית פעלו על גז שנוצר על ידי הבערת גזעי עץ. זכרתי את העשן שהיה יוצא מהן כשהיו עומדים להתניע את המכוניות.

כמו כן זכרתי עוד קושי עם האוויר. היו ימים עם רוחות כשהאוויר היה מלא אבק והאשפה הייתה מפוזרת על פני המדרכה ועפה באוויר ואימי הייתה מכסה את פני עם צעיף שקוף כדי להגן עלי מלנשום את האוויר מלא האבק. לא חשבנו הרבה על הדברים הללו אז, אבל אני זוכרת את הפתעתי הרבה כשעדיין היינו בחרבין וגיליתי שבאירופה פחי אשפה נמצאים ברחובות.

בצידו "הישן" של רחוב קורוטקאיה (Korotkaya) מצאתי עוד דבר הקשור - שלט: "בריכות טבילה" - "Plunging Baths", הם היו ממוקמות בדיוק בצידו השני של הרחוב מהבית שלנו. נזכרתי בכך שהייתי רואה את השלט מהמרפסת בביתי והייתי תוהה לגביו. עדיין איני יודעת בדיוק מהן אותן "בריכות טבילה" ואם הן עדיין פעילות היום. השערים שמובילים לתוך החצר שחוקים לגמרי וכל מה שאפשר לראות מעבר לגדרות מאוד ישן וקודר. שאר הבניינים שברחוב מאוד רעועים. זה די ברור שגם צד זה של הרחוב בקרוב מאוד יכנה מחדש.

כשהלכנו במורד רחוב קורוטקאיה (Korotkaya), הגענו במהרה למוזיאון בית הכנסת החדש. זה העלה זיכרונות רבים: כשהביתי ילדה קטנה הלכתי ברחוב זה לבית הכנסת היחיד עם אבי בחגים. איכשהו ההליכה אז נראתה ארוכה הרבה יותר. לבניין בית הכנסת החדש יש משמעות רבה עבורי. זה הבניין שאליו אבי הגיע לראשונה עם דודו יעקב וזקוף כשהם

הגיעו לראשונה לחרבין בשנת 1930, בדיוק כשהם חצו את הגבול בין רוסיה לסיין. הם הגיעו לבית הכנסת כדי ליצור קשר עם הקהילה היהודית. בבית כנסת זה אבי פגש את דודו של אימי, יעקב ליפשיץ, שהיה מנהיג בקהילה. מפגש זה הוביל מאוחר יותר להזמנה לבוא לבית דודה, היכן שאבי פגש לראשונה את אימי סופיה אברמובנה בירולין. כשהדוד עזב את העיר אבי ירש את מקומו היוקרתי של הדוד בקיר המזרחי בצד הימני, וכילדה קטנה הייתי יושבת שם עימו. הורי נישאו בבית כנסת זה וזה מאוד הולם שהיום, במוזיאון, ישנה תמונה מוגדלת של החתונה שלהם.

מעבר לפינה של רחוב קורוטקאיה (Korotkaya) וארטליריסקאיה (Arteliriskaya) שוכן בית תמחוי ("Soup Kitchen") - כל מה שנשאר מקומפלקס הבניינים היהודים שבהם היה בין השאר גם בית האבות, "המקום של השוחט", מאפיית המצות, והדירה בה גרה חברתי ליה, הבת של השוחט. התבוננתי בחצר החדשה בשעה שהרכבתי בדמינו את המראות המוכרים החסרים ונזכרתי בשעות הרבות שהסתובבתי במקום עם ליה. יש לי הרבה זיכרונות צבעוניים על ההליכה לשוחט עם עוף כדי להביא לו לשחיטה. זו הייתה משימה מפחידה אבל איכשהו הורגעתי על ידי אימי ועל ידי הדרך בה אביו של ליה, שוחט ליטבין, טיפל בטקס, שזה הדבר הנכון לעשות, ולכן זו לא הייתה חוויה טראומטית.

הדרך שלי לבית הספר הייתה ללכת לאורך רחוב ארטליריסקאיה (Arteliriskaya) עד לרחוב קונאיה (Konnaya), ממש במרחק כמה בלוקים מביתי. לפעמים ליה הייתה אוספת אותי בדרכה והיינו הולכות לבית הספר (תלמוד תורה) יחדיו. בדרך חזרה מבית הספר היינו בדרך כלל שלושה: אני, ליה ומרה גולדברג. הופתעתי מאוד מהחדשות על פטירתו לאחרונה.

כשעמדתי בפינת רחוב קונאיה (Konnaya) הישן לא הרחק מבניין בית הכנסת הישן, דמינתי את בית ספרי "תלמוד תורה" שאיננו עוד כה הרבה מזיכרונות ילדותי הנעימים חבויים בתוכו. אך אחד מהם, הוא אינו זיכרון נעים כלל. בכמה מקרים, בדרכנו חזרה מבית הספר היינו פוגשים בכמה ילדים רוסים, תלמידים בבית הספר הרוסי. בית ספרם, בזמני, היה בבניין בו היה בית הספר היהודי הישן (הבניין היפהפה ממוקם בצמוד לבית הכנסת הישן). חששנו מהמראה של הילדים הללו, והקפדנו להישאר בצד שלנו של הרחוב, בניסיון לחמוק מהם. הם ידעו מי אנחנו וצרחו השמעות אנטישמיות ואיימו עלינו בזריקת (המשך בעמוד 22)

בסין הולכת וגוברת ההתעניינות

בכל דבר יהודי

מאת פאול מוני

ליל שבת יורד על ג'נין, בירת המחוז שנדונג בסין המזרחית. קבוצה של כ-40 סטודנטים של אוניברסיטת שנדונג התקבצו בדירתו של הפרופסור אברהם ארליך, לשעבר רב קהילתי, המלמד עתה מדעי היהדות וחברה בבית הספר לפילוסופיה בג'נין. השולחן עמוס מאכלים על טהרת המטבח הסיני נוסח שנדונג, להוציא צנצנת חומוס תוצרת ישראל. הסטודנטים חובשים כיפות ועומדים כשהם מכסים את פניהם בידיהם מול הנרות שהודלקו לכבוד השבת. בהדרכה ובהשתתפות מורם, פרופ' ארליך, הם מתפללים תפילות קבלת שבת. הם חובשים כיפות ועל החזה של רובם מבצבים באור הנרות מגיני דוד. הפרופסור ארליך מברך על היין והלחם והחבורה מתיישבת סביב לשולחן. היושב בראש השולחן הוא הפרופסור ארליך (בן 37), לשעבר רב קהילתי באוסטרליה. עכשיו הוא מלמד תנ"ך, שפה עברית, מחשבה תלמודית וקבלה במכון למדעי היהדות באוניברסיטת ג'נין. פרט לכך, הוא משתדל לקרב את תלמידיו למסכת מנהגים וטקסים יהודיים. לכן הוא מזמין את הסטודנטים שלו לטקסי קבלת שבת וכן לחגים יהודיים אחרים. הנכנס לכיתה כלשהי בבניין המרכז ללימודי מדעי היהדות רואה סטודנטים יושבים וקוראים בכרכים עבים של תלמוד ותנ"ך וספרי לימוד של השפה העברית, או דנים על השוואות בין קווי מחשבה של תורת משה וזו של קונפוציוס. תכניתו השאפתנית של פרופ' ארליך היא להפוך את אוניברסיטת ג'נין הרדומה למרכז בינלאומי ללימודי היהדות. למרות שהיהדות איננה אחת הדתות המוכרות רשמית על ידי השלטונות (בודהיזם, קונפוציאניזם, דאואיזם, אסלאם ונצרות), ההתעניינות ביהדות וכל דבר הקשור בה הולכת וגוברת בקרב האינטלקטואלים הסינים.

שורשים עתיקים, נבטים חדשים

עד לא מכבר הסיבה לחוסר ההתעניינות בסין בנושא הדת היהודית הייתה ברורה ומובנת: שלטונו הקומוניסטי של מאו היה למכשול העיקרי ללימוד תורת משה. מאז ומתמיד הביטו המנהיגים הקומוניסטיים ב"פולחן" כלשהו בחומרה ועיסוק בחקר דת (כלשהי) לא היה נעדר סכנת כליאה לעוסק בו. עם זאת לא יכלו הסינים להתעלם מן הקשר בעל מאות בשנים עם היהודים

והיהדות: קהילה יהודית מפוארת פרחו בעיר קייפנג במשך מאות בשנים, ועדיין אפשר למצוא בה את צאצאי אותה קהילה. בשנות ה-20 המוקדמות של המאה העשרים, האינטלקטואלים הסינים שאפו למודרניזציה של סין, ראו בניסיון ההיסטורי היהודי דגם לבניית עתידה של סין. ד"ר סון יאט-סן, אביה של המהפכה הרפובליקנית, ראה בתנועה הציונית דוגמה נאותה של מכשיר להשגת עצמאות לאומית. בימי המהפכה הרוסית, ומאוחר יותר, בימי מלחמת העולם השנייה מצאו רבבות של פליטים יהודיים מקלט בטוח בחרבין, טיינטינסין ושנחאי.

פתיחתה החדשה, המדינית והתרבותית של סין בשנות ה-70 איפשרה את תחילתו של חקר הדתות השונות, כולל הדת היהודית, באוניברסיטאות הסיניות, כמו זה של אוניברסיטת שנדונג. אחד החוקרים הסיניים החשובים ביותר בנושא היהדות, הוא ללא ספק פרופסור סיו-סין (56). הוא אומר שהוא "נתקל" בנושא זה "במקרה": בעת המהפכה התרבותית הוא פעל בשורות "השומרים האדומים". עתה הוא ראש "מרכז למדעי היהדות" ליד אוניברסיטת ננג'נג. בהיותו תלמיד בית ספר תיכון הוא נשלח על ידי המפלגה בתור תעמלן לאחד המחוזות הפנימיים של סין. בשנת 1973 הוא נרשם באוניברסיטת ננג'נג בזכות היותו מהפכן-פועל-חייל, וסיים את חוק לימודיו שלוש שנים לאחר מכן. משחזרו החיים האקדמיים למסלולם הרגיל, התמקד סיו-סין בלימוד הספרות האמריקנית בת זמננו. במיוחד נמשך לסופרים אמריקנים-יהודים. "עם זאת, מעולם לא התכוונתי להשתלם בחקר התרבות היהודית, נזכר סיו-סין, "אותי עניין עוד ההצלחה של העולם המערבי".

מנהגים יהודיים

המסקנה המרכזית אליה הגיע סיו-סין תוך התעמקות ביצירות הסופרים האמריקנים-יהודים הייתה כי אין להבין את העולם המערבי מבלי להבין לעומק את התרבות היהודית. עקב כך נסע לארצות הברית שם התגורר במשך שנה אצל משפחה יהודית מסורתית. עד אז הוא לא ידע על היהדות דבר וחצי דבר ואף את היהודי הראשון ראה לראשונה סמוך לצאתו לארה"ב, כאשר הגיע לאוניברסיטת ננג'נג, פרופסור אמריקני ג'יימס פרנד ללמד עברית במשך סמסטר

אחד. השניים התיידדו, וסיו סין הוזמן למשך שנתיים ללמד סינית באוניברסיטת שיגו שם שימש פרופ' פרנד ראש מחלקה לספרות אנגלית. במשך השנה הראשונה התגורר סיו-סין אצל משפחת פרנד אשר שיתף את אורחו הסיני בכל אירוע וחגי יהודי. לשהותו של סיו-סין בארה"ב הייתה השפעה מכרעת עליו. "כאשר אתה חי עם מישהו יום-יום במשך שנה שלמה, אתה מתחיל להבין את הלך מחשבתו", אומר סיו-סין, "התגוררתי עם משפחת פרנד, התנסיתי איתה בכל מנהגיה, ועכשיו אני משוכנע יותר מתמיד שהפילוסופיה היהודית יכולה להעניק לסין שיעור בעל ערך רב".

כדוגמה הוא מביא את המושג "צדקה", אשר לדבריו מושג זה זר לרוב רובם של הסינים. הוא התפלא גם מן ההתמדה היהודית בלימוד תורה ותלמוד לשם לימוד עצמי. "לא ראיתי דבר שכזה אצלנו. עמיתי הסינים הם תלמידים חרוצים, אך הם לומדים רק כדי לעבור בחינות או לשפר את מצבם ומעמדם המקצועי", ושואל: "כמה סינים קוראים בכתיב קונפוציוס ככה סתם?"

בתום שהותו בארה"ב, בדרך חזרה הביתה, ביקר סיו-סין בישראל. "הייתי בישראל רק 10 ימים, אך מה שראיתי הדהים אותי", מספר סיו-סין, "בתודעה סינית ישראל היא ארץ קטנטונת השרויה במלחמות אין סוף עם שכניה". הוא היה מופתע מהשיגיה לא רק בתחום הרוחני אלא גם בתחום החומרי: החקלאות והטכנולוגיה המודרנית. לפני שהמשיך בדרכו, הוציא את שארית כספו על קניית ספרים על תולדות הציביליזציה היהודית. "לאשתי מתנה לא קניתי. קניתי ספרים. למזלי אשתי מבינה לרוחי", מחייך סיו-סין.

האנציקלופדיה יודאיקה בסינית

בחזרו הביתה, החל סיו-סין ליישם בפועל את אשר ספג בהיותו בארה"ב: ייסד את המרכז ללימודי היהדות, בעזרת יהודים מארה"ב ואנגליה, ויצר קשר עם טובי אנשי המדע הסיניים, השותפים לדעתו לגבי האמצעי האפשרי של תרבות יהודית בבנייתה של סין של מחר. הוא התיישב לשולחן עבודה שלו ותירגם לסינית את הגרסה המקוצרת של האנציקלופדיה יודאיקה בת 800 עמודים ויותר, המכילים 16,000 ערכים - גולת כותרת של כתביו עד כה. הוא למד תלמוד בבלי וירושלמי ב"Hebrew Union College"

אבנים. זו הייתה החוויה האישית הישירה שלי מאנטישמיות שבוטאה על ידי הרוסים הלבנים של חרבין.

בילינו שלושה ימים שלמים בחרבין. הלכנו ברחוב קיטיסקאיה (Kitaiskaya) הלך ושוב, ונזכרנו במשמעויות של הרחובות השונים עבורנו, כגון רחוב היאמסקאיה (Yamskaya), היכן ששכנה מאפיית מאזין. כמו כן זה גם היה הרחוב שבו היה בית החולים הרוסי-גרמני (Rusko-Nemetskaya Bolnitsa) בו נולד אחי. מצאנו כמה בניינים שמורים, כגון בית החולים היהודי - היום מרפאת עיניים (נכנסתי פנימה בניסיון להיזכר איך המקום נראה בעבר, כשבגיל 4 עברתי שם כמה טיפולי שיניים). נכנסנו גם לבניין בית הכנסת הישן והופתעתי מהשינויים שחלו בו, הדרך בה הפנים היפהפה של בית המקדש, מחולק עתה לשלוש קומות המלאות מחיצות שהותאמו למטרות עכשוויות.

הלכנו את ההליכה שהיית הולכת בכל בוקר כאשר היית תלמידה בבית הספר הורוד שברחוב קומרחסקאיה (Komercheskaya), ונזכרתי בקור שהיה מתחת ל-0 מעלות. מצאנו בניין הרבה יותר קודר גם בפנים וגם מבחוץ. השומר בשער הרשה לי להיכנס אל תוך הבניין לרגע. עמדתי במסדרון וניסיתי לחשוב על כל מה שהמקום הזה היווה עבורי כשהיית תלמידה בו, דוחסת את כל הזיכרונות שלי מגיל ההתבגרות לכמה רגעים בודדים. אני מאושרת על כך שניתנה לי ההזדמנות לחזור לחרבין, לראות אותה נבנית מחדש ומתייפה מחדש, כמו הפארק היפה בסאן איילנד, ולצפות באורח חיים החסר דאגות של האנשים הנהנים מערבי קיץ בפארק שליד נהר סונגארי (Sungari), עפיפונים עפים ומוזיקת ריקודים ברקע.

אני מתרשמת עמוקות מחרבין של ההווה, אבל באופן טבעי, אני שוקעת בנוסטלגיה על עירי השקטה והמבולגנת, עם המדרכות השבורות שלה, חורפים קרים מעבר לנסבל וקייצים מאובקים. העיר הזו היא היום בגדר זיכרון מיוחד ותו לא.

הרבה תודות לתדי קאופמן וליוסי קליין על מאמציהם לארגן את קבלת הפנים של חברי האקדמיה שחוקרים את היסטוריית יהודי חרבין. אירח אותנו נשיא האקדמיה, פרופ' קו וואי (Prof. Qu Wei), ועמיתיו המכובדים, גרישה, סבטלנה וגליה המאוד חברותיים ואדיבים. הם פינו מסדר יומם העמוס כדי להדריך אותנו, הזמינו אותנו לארוחות נהדרות והסיעו אותנו מסביב לעיר. זה מאוד מעודד להיווכח שתרומת היהודים שגרו בחרבין נשמרת ומוערכת עד היום ברפובליקה העממית של סין.

קונסטרוקטיבית, אומר ארליך. "לא נעלמה מעיני הסינים היכולת היהודית להישאר מקשה אחת גם בהיעדר קונצנזוס, מסכם ארליך.

מבט ברשימת הנושאים של כ-50 ספרי מדע שנכתבו בסין במשך העשור האחרון אודות היהודים מגלה את סיבת ההתעניינות הרבה של הסינים ביהודים: "הסיבה למספר כה גדול של יהודים דגולים", "מהצלת היהודים לחינוך סיני", "הסיבה להתלכדות של היהודים".

אומר אברהם ארליך: "התעניינות כה רבה ביהודים חדרה גם לספרות הסינית העממית - אמנם בצורה שטחית ועיתים אף אנטישמית. בשנה האחרונה הוצאו לאור לפחות 10 ספרים תחת כותרות כגון: "סודות היהודים", "איך להפוך למיליונר יהודי?" וכד'. מוסיף ארליך ומדגיש: "אין להסיק מזה שהסינים אנטישמים. הסטריאוטיפים הסינים כלפי היהודים הם לרוב מחמיאים יותר ממבזים".

פרופסור פו-דה סבור כי היהודים הצליחו להתמודד עם האתגרים של המודרניזציה טוב יותר ומהר יותר מעמים אחרים, וזאת מבלי לאבד את זהותם הלאומית. הוא רואה בכך דוגמה ומופת לעם הסיני.

לדעתו, מטרת התנועה הרפורמית היהודית של המאה ה-19 הייתה להפוך את היהודי האירופי לאדם מודרני מבלי לוותר על זהותו היהודית. והם הצליחו בכך. "אנו, הסינים, עומדים עכשיו בפני אתגר זהה", הוא אומר. הפיכתה של שיטת המסחר בסין ל"שיטת השוק" העמידה את הסינים בפני סכנה נוספת: **איבוד זהותו העצמית של העם הסיני**. "הסינים הפסיקו להרגיש את עצמם סינים", אומר פרופ' פו, ומוסיף: "הם איבדו את הסיניות שלהם. הוא רואה את תפקידו של קונפוציאניזם (פילוסופיה חברתית אשר עיצבה את צורת המחשבה וההתנהגות של הסינים במשך דורות) כלפי הסינים כתפקידה של היהדות כלפי היהודים: להפוך את צורת חייהם לצורה בת זמננו מבלי פגוע בסיניותם.

טוען פרופ' פו: "הסינים אינם רואים את קונפוציאניזם כדת אלא כצורת חיים המתאימה להם ביותר. הסינים צמאי חיים רוחניים כבימים ימימה. הם כמהים למצוא את עצמם מחדש ולחזור לקונפוציאניזם בלבשו המודרני".

לא לשווא זכה קונפוציאניזם בשנים האחרונות להתעוררות מחודשת, כשמורים מורידים את האבק שהצטבר על פני הכרכים של מי שהואשם על ידי הקומוניסטים בהפצת "דעות פיאודליות".

ובינתיים האנשים כמו סיו-סין, פו-דה וארליך מחשלים את הכלים האמורים לעזור לעם הסיני להחזיר לעצמם את זהותם הרוחנית. (מאנגלית - ע.פ.)

בסינטי, למד יידיש באוניברסיטת קולומביה ועברית ב"אולפן עקיבא" המפורסם בנתניה. הוא ערך ביבליוגרפיה רבת ערכים של עבודות מדעיות על נושא היהדות וב"שעות פנאי" שלו תרגם מאנגלית לסינית מספר ספרים על אותו נושא. כ-300 תלמידים נרשמים לקורס שלו "היהדות והציביליזציה העולמית". הוא אומר כי מספר הסטודנטים הנרשמים לקורס זה עולה על מספר המקומות הפנויים בו.

פרופסור פו-דה

פרופסור סיו-סין אינו פועל לבד. שם נוסף של אדם המסור לקידום לימודי היהדות הוא שמו של פרופסור פו-דה מג'ינגן המלמד פילוסופיה באוניברסיטת שנדונג. הוא תירגם לסינית כמה מן הספרים של ברוך שפינוזה ומספר עבודות מחקר בנושא היהדות מאת חוקרים בני זמננו. כפרופ' סיו-סין, כן גם פרופ' פו-דה משוכנע שלסין יש הרבה מה ללמוד מן הניסיון ההיסטורי היהודי האמור להיות לטובת עתידה של מולדתו.

פרופ' פו ייסד באוניברסיטת שנדונג את המרכז ללימודים השוואתיים של דתות המזרח. עכשיו הוא מפתח ספרייה המתוכננת לאלפי כרכים. בראש הספרייה יעמוד נועם אורבך מישראל.

לאחרונה התקיימו במרכז שני כנסים, האחד בינלאומי - של חוקרי דת, והשני - מקומי - של סטודנטים מן האוניברסיטאות הסיניות מכל רחבי המדינה. עתה מתורגמים במרכז כתריסר ספרים מדעיים על הנושא הדת היהודית, וגם 15 ספרים מאת סופרים יהודים אמריקניים, כולל "העם הנבחר" מאת חיים פוטוק, ו"זה האלוהים שלי" מאת הרמן ווק.

סטודנית צעירה ג'אנג צ'אן עושה עבודה על היהדות המסייעת לה לכתוב עבודת דיסרטציה לקבלת תואר דוקטור לפילוסופיה. היא אמורה לצאת לאוניברסיטה העברית בירושלים כדי לכתוב עבודה השוואתית בין הפזורות היהודית והסינית ברחבי העולם.

אברהם ארליך, מרצה לעברית באוניברסיטת שנדונג, מסכים עם סיו-סין ופו-דה בכך שידיעת תולדות היהדות והפילוסופיה שלה אמורים לשמש בסיס מוצק להבנה של העולם המערבי המודרני. הוא גם מאמין כי בקרב העם הסיני קיימת אמפטיה ליהודים בגין הסבל שנגרם להם על ידי זרים לאורך הדורות. "העדות לכך", הוא אומר, "היא העובדה שהספר יומנה של אנה פרנק זכה להוצאה לאור של 40 מיליון עותקים, הכמות הגדולה ביותר של ספרים בשפה זרה שתורגמו לסינית והוצאו לאור בסין". אומר אברהם ארליך: "מה יכול להעיד על ההזדהות של הקורא הסיני הממוצע עם סבלה של ילדה יהודיה?" שואל ארליך. "אזרחי סין יכולים להרוויח גם מן הסגולה היהודית של ביקורת עצמית

מפגש המוקדש ליהדות חרבין בסינמטק בירושלים

21 בדצמבר 2006

1-2-3 - אולם מלא קהל בסינמטק בבנייני האומה בירושלים.
4 - משמאל לימין: ריטה ליאנוב, מישה פליימן וג'ורג' ליאנוב.
5 - משמאל לימין: אלה גולדריך ופנינה ברשדסקי.

סביב העולם ושבעים שנה

אינגה וקרט נוסבאום

תולדות משפחה משנגהאי-חונקיו

מאת: עופר רגב

עריכה לשונית: מירה יערי

(המשך מגיליון 388)

ארץ זרה

הפליטים האמידים ירדו מן הספינה והחלו להיקלט בקהילה היהודית. תוך שנה הגיע מספרם לעשרים אלף והם מנו 97% מאוכלוסיית יהודי העיר.

הנער הורסט נוימן התכבד להיות חתן בר-המצווה הראשון מבין ילדי הפליטים. בית-הכנסת של קיסטרין, בו היה אמור האירוע להתקיים מלכתחילה, כבר היה גל חורבות. הורסט נשלח ללמוד בבית-ספר "אורט" בשנגהאי. ההורים רצו שבנם ירכוש מקצוע שימושי ועל כן רשמו אותו למגמת לימודי החשמל. מאוחר יותר למד הורסט בבית-הספר היהודי של שנגהאי: SJYAS (SHANGHAI JEWISH YOUTH ASSOCIATION).

אינגה למדה תחילה בגן-ילדים אנגלי. הפעילות העיקרית במוסד החינוכי הזה הייתה שנת-צהריים ארוכה עליה הקפידו הגננות בקנאות יתירה. אינגה החלה לסגל על לשונה את השפה האנגלית. לימים תגיע לשליטה אבסולוטית שכעבור שנים תהיה לה למקור פרנסה.

המשפחה תרה אחר מקורות הכנסה זמינים. מעת לעת ניגשו למכולה, "ליפט" בלשונם, והוציאו פריט למכירה. הפסנתר והמקרר נעלמו מן "הליפט" באופן מסתורי. עבור יתר החפצים קיבלו מחירים שהיו נמוכים בהרבה מערכם.

זיגפריד החליט ליישם את הידע המקצועי שרכש והחל לעשות חגורות, לגזור חולצות ולייצר סבון נזולי בשם: MOONLIGHT SHAMPOO וקצף גילוח בשם: SHAVING CREAM DANDY.

הוא נתקל במכשול בלתי צפוי. מוצריו היו איכותיים ויקרים ולא ניתן היה למכרם, אלא במחירי הפסד. עד מהרה הבין כי כדי להפסיד כסף אין צורך להשקיע מאמץ כה רב. הורדת טיב התוצרת כלל לא בא בחשבון, ד"ר נוימן לא היה מסוגל מבחינה נפשית, להוציא מתחת ידיו מוצר באיכות בינונית. דורותיאה למדה את מלאכת הסריגה ולמרבה ההפתעה רכשה את המיומנות בקלות ונודעה כסורגת מומחית שהתמחתה בבגדים מיוחדים, עם כיסים גנדרניים. ד"ר נוימן החליט לעשות הסבה למשפט הסיני והחל ללמוד את הדיאלקט

המנדרני. הוא הצליח בלימודיו, אך נתקל בקושי בהשגת רישיון עריכת-דין כיוון שלא היה אזרח סיני. הוא צירף למשרדו עורך-דין מקומי והשניים חילקו ביניהם את העבודה. נוימן הכין את החומר והמשפטן המקומי הופיע בבתי-המשפט. עיקר לקוחותיו היו בני הקהילה היהודית והוא ערך עבורם גם טקסי נישואין וגירושין. שכרו הסתכם בדרך כלל בקפה ובעוגה שהוגשו לו במעמד ביצוע הטקס.

ידיעותיו של נוימן במשפט הסיני הקנו לו מעמד נכבד בקהילה. הוא הוזמן לתחנת הרדיו המקומית ושידר בה פינה יומית בנושאי חוק ודין. במקביל עסק בפעילות ציבורית וכיהן כנשיא "בני-ברית", תפקיד התנדבותי מכובד שהעניק לו את הזכות לנהל את ישיבות הארגון בעזרת פטיש עץ מגוחך. אינגה והורסט נהגו להחליף ביניהם הלצות על חשבון הפטיש, ד"ר נוימן מצדו התייחס לכלי המגושם ברצינות תהומית.

המשפחה התגוררה בקומת הקרקע של בניין דירות. בקומה העליונה גרו זונות ובקומת הביניים גרו הומוסקסואלים. היחסים בין השכנים בבניין הסוריאליסטי היו תקינים וקורקטיים.

חודשים אחדים אחרי הירידה בחוף שנגהאי, נפטרה אני לוי, אחותה למחצה של דורותיאה. בת 46 שנים הייתה כאשר הכריעה אותה מחלת סרטן השד. היא נטמנה בבית-הקברות היהודי של שנגהאי.

המסגרות החברתיות החלו להתארגן. הפליטים התעקשו לשמור, ככל שניתן הדבר, על חיי קהילה נורמליים. עשרים אלף איש מנתה קהילת הפליטים היהודים בשנגהאי. היו ביניהם חייטים וסנדלרים, רופאים שלמדו על המחלות הטרופיות והכולרה ועורכי-דין שניסו להתמודד עם החוק הסיני. איגודים יהודים שונים ובהם "עזרה" וה"ג'וינט", "בני ציון" וגופים תורניים שונים, השתדלו לתרום להעשרת החיים החומרים והתרבותיים.

הפליטים חיו במעין גטו ענק, ללא גדרות. נפגשו בבית-הקהילה להרצאות ולמפגשי רעים, למופעי זמר ולפעילויות תרבות וספורט, להצגות ואירועים חברתיים מגוונים. בקיץ יצאו הילדים למחנות קיט, במימון יהודים אמידים מרוסיה. מדי פעם הגיעו כספים מן ה"ג'וינט" ומארגונים אחרים. חיו מן היד אל הפה. בערבים נועדו האנשים בבית-הקהילה, קראו עיתונים מן העולם, שמעו סקירות אקטואליה מפ"ר נוימן או ממלומדים כמותו, ניתחו את מצב המלחמה ובחנו את העתיד שהיה מעורפל למדי.

הידיעות על הנעשה באירופה היו מקוטעות וחלקיות. ידוע היה כי הנאצים מתקדמים בכל הגזרות והפליטים אף ידעו, חלקם על בשרם שלהם, את טיב יחסם של הנאצים ליהודים. על ההשמדה ההמונית, הסדרתית, המאורגנת לא ידעו ומי ששמע, סירב להאמין.

נחיתה רכה

רבים מקרובי המשפחה נותרו באירופה או היגרו לאמריקה. הקשרים איתם נותקו למעשה ונותר רק קשר רופף עם אחיו של ד"ר נוימן שהיה רופא בדרום-אמריקה.

ד"ר נוימן מצא משרה נכבדה כיועץ המשפטי של ארגון ה"ג'וינט" בניוהולו של מיסטר ג'ורדן. הארגון עסק בין השאר בהסדרת יוזות לארצות-הברית, משאת לבם של רוב הפליטים. הניירות המיוחלים נמסרו על-ידי שליח רכוב על אופניים. הפליטים חיכו מדי יום לצמד הגלגלים הללו שמעל הקדמי שבהם היה סל נצרים קלוע ובו אולי, אשרות הגירה. רוכב האופניים, השליח, היה לדמות מוכרת לכל, שמו היה הורסט נוימן, שמימש באמצעות משרתו זו את אהבתו הישנה לגלגלים.

ילד מופנם היה הורסט, היו אף שמצאו בו מוזרות מסוימת. הוא לא השתתף בפעולות חברתיות ולא נטל חלק בפעילויות הספורט הענפות שנוהלו במסגרת הקהילה. הוא העדיף את חברתם של האופניים.

האם דורותיאה התפרנסה באופן סדיר מעבודת הסריגה וממכירת כלי כסף שהביאה עמה מגרמניה. בעניין זה, הסתייעה באחיה וורנה שהתגלה כרוכל ממולח וידע להשיג מחירים טובים עבור החפצים. וורנה רכש לו שם ומעמד בקרב הרוכלים והפליא לנווט בחישובים בין שערי מטבע אמריקאיים, גרמניים, אנגלים וסיניים. הוא לא שכח שאת ידיעותיו הבסיסיות בחשבון רכש מגיסו ד"ר זיגפריד נוימן, אז, בקיסטרין. הדוד אהב את אינגה ומדי פעם שלשל לידה דמי כיס נדיבים.

דמי הכיס, נדיבים ככל שיהיו, לא הספיקו לנערה המתבגרת והיא החלה ללמד את חברותיה באופן פרטי - אנגלית. בתמורה קיבלה שכר כספי ופעם אף ניתנו לה זוג נעליים חדשות.

גם כשהחל המצב להשתפר, הוסיפו לנהוג צמצום בהוצאות, עשו בעצמם כל מה שניתן, בכלל זה תפירת בגדים חדשים לילדים ולהורים. לקינוח הסעודה אכלו ופלים שבורים שנמכרו בחצי מחיר במפעל שבקרן הרחוב. המשפחה עברה לדירה מרווחת באזור

יקרתי יותר והימים החלו לזרום בנחת. בערבים רקדו בבית-הקהילה. סמוך לשעה אחת-עשרה בלילה כבו האורות באולמות הריקודים וכל הפליטים נדרשו לשוב לביתם בגלל העוצר הלילי. בתי שימוש לא היו ואת הצרכים הבסיסיים עשו בסיר לילה כמקובל, אך אצל משפחת נוימן היה אבזר זה עשוי מפורצלן. כשנשברה הזכוכית היקרה, היו המשרתים הסינים, "הקוליס", מדביקים את הכלי השימושי בקפדנות. הורסט ואינגה גברו ותכונות האופי שהיו טבועות בהם החלו להתגבש ולהתחדד. ההורים ארגנו ימיהם והחיים החלו להיכנס למסלול סדיר. לפעמים, נדמה היה כי כאלה היו החיים מתמיד.

היום של הפצצה

בזיכרון מלחמת-העולם השני נחקקו שני אירועים שהתרחשו במזרח הרחוק ולהם נודעה משמעות גורלית. האירועים הללו השפיעו באופן דרמטי על מהלך המלחמה ועל הכרעתה.

האירוע הראשון התחולל ביום 7 בדצמבר 1941. עשרות מטוסים יפניים תקפו את בסיס הצי האמריקני בפרל-הרבור. פרשה זו שעד היום, רב בה הנסתר על הגלוי, הייתה הגורם העיקרי לכניסתה של ארצות-הברית למערכה.

האירוע השני עתיד לחרוץ צלקת צורבת בתולדות האנושות, אירוע שיהפוך למושג ולתמרור מוסרי, לאות אזהרה ולמושא של חשבון נפש בינלאומי. בתחילת אוגוסט 1945, השליכו מטוסים אמריקאיים פצצות אטום קטלניות על הערים הירושמיה ונאגאסקי. פטריית העשן שהתנשאה מעל מקום הנפילה הייתה לאייקון תרבותי. עוד עשרות שנים הוסיפו המוות והמחלות להכות במקום בו נחתה הפצצה ההרסנית ביותר בתולדות האדם.

יהודי שנגהאי לא היו מעורבים בהתרחשויות הללו. הפיצוצים, הראשון והאחרון, היו אמנם קרובים יחסית, אך בכל זאת מרוחקים מהם מאות קילומטרים. היפנים הצטרפו למלחמה לצד הגרמנים. באמצע 1941 פלשו למושבה הבינלאומית בשנגהאי. בנמל הגדול טובעו אוניות וההפצצות האוויריות החרידו כל לב בשריקות אימים. סירי הבישול היו משמשים את האנשים כקסדות, מחזה שעשוי היה להיות משעשע לזלא הנסיבות. במקומות שונים ברחבי הגטו הוקמו מקלטים ציבוריים והאזעקות היו לדבר שבשגרה. הנה הגיעה המלחמה לפתחה של משפחת נוימן מכיוון בלתי צפוי. היפנים היו קטני קומה, זריזים, אכזריים ומתוכננים לשנאה.

חודש אחרי אירועי פרל-הרבור, ביום 7 בדצמבר 1941, הכריזו היפנים על סגירת המעברים בין שטחי השליטה השונים בשנגהאי. נתיני ארצות אויב ובהם אמריקאים ואנגלים נלקחו למחנות-ריכוז. נתיב הבריחה

של יהודים מרוסיה ומארצות אסיה נחסם, היהודים שלא הספיקו לברוח מאירופה, נכלאו בה לגורלם.

בחודש ינואר 1942, כבר פעלו גרמניה וגרורותיה להגשמת "הפתרון הסופי". היהודים רוכזו בגטו HONGKEW שנדחשו בו עשרים אלף פליטים. החיים נוהלו, על ידי מועצה יהודית SHANGHAI ASHKENAZIC COLLABORATING RELIEF ASSOCIATION. חיו בצפיפות ורבים מתו מטיפוס וממחלות זיהומיות אחרות. שמו של הפקיד הממונה היה גויה, יפני קטן בקומתו וגדול באכזריותו. הוא זכה לכינוי, שנאמר בלעג סמוי "מלך היהודים". בידו הייתה הסמכות למתן אישורי יציאה מהגטו. ידוע היה כי גויה איננו אוהב בני אדם ככלל, אך ילדים, הוא מתעב, אולי משום שעל אף גילו המתקדם היה גובהו כשל ילד ממוצע. מוטב היה לילד שלא להיקלע למקום בו נמצא גויה.

מעט לעת היו פגיעות ממשיות ביהודים. פעמים אחדות הועלו יהודים לספינות ושולחו לנפשם ללב-ים, איש מהם לא שב. בראש השנה תש"ג (ספטמבר 1942), הייתה אמורה להתחיל פעולת השמדת היהודים בשנגהאי. פקיד של משרד החוץ היפני החליט ליטול על עצמו סיכון כבד ולפעול למניעת ביצוע התכנית השטנית. הוא זימן אליו ביום השבת את ראשי הקהילות היהודיות והודיע להם על תכנית ההשמדה. תוך ימים אחדים נאסף סכום כסף גדול שניתן כשוחד לפקידים בכל הדרגים, הפעולה נדחתה. שוב העניק הגורל פסק זמן.

נערה מארץ סין

בארבע השנים שבין פרל-הרבור והירושמיה, גדלה אינגה ויפתה. היא סיימה את בית-הספר ונרשמה ל"ביזנס קולג" של שנגהאי. מדי פעם התרועעה עם חיילים אמריקאים שהוצבו בעיר. באחד מן הימים הנעימים הללו יצאה אינגה מבית-הספר באמתלה של פעילות ב"בני-ברית". היא נפגשה עם הידיד החדש, חייל אמריקאי קצוץ שיער. המפגש היה נעים ומרגש למרות שברגע מסוים נדמה היה לאינגה כי היא רואה מרחוק את צלילתו של המורה להתעמלות מבית-ספרה. למחרת היום נקראו אינגה ואמה לבריור דחוף. הסתבר שהמורה הלשין על הנערות שנטלו לעצמן חופש בתואנת שווא. אינגה החליטה להיזהר משקרים לבנים ולהתרחק מן המורה להתעמלות.

היא הצטרפה לבית"ר. תנועת הנוער המזוהה עם המפלגה הרוויזיוניסטית שניהלה פעילות ענפה בעיר. בראש הארגון עמד ג'וטיקו צ'נסקי, מי שייודע לימים כיוסף תקוע ויכהן כשגריר ישראל באו"ם. בין הפעילים המרכזיים בתנועה היו הקולונל מקס חודורובסקי, לימים מנחם סבידור, שר בישראל ויו"ר הכנסת ומרדכי אולמרט, לימים חבר כנסת. בניו של אולמרט, אהוד וירמי ישתלבו בצמרת הפוליטיקה

הישראלית.

חניכי בית"ר לבשו חולצות חומות, צבע שעור תחושות בלתי נעימות בשל דמיון, אקראי לחלוטין, לבגדי החברים במפלגה הנאצית. היו להם שירים לאומיים וגינונים צבאיים.

במעוז התנועה פגשה אינגה את המדריך הצעיר קורט נוסבאום, ראש סניף בית"ר המקומי.

קורט

קורט אליצ'ר נוסבאום נולד בשנת 1928 בוניה, עירם של היידן ומוצרט, שוברט ומאהלר, ארתור שניצלר וזיגמונד פרויד. הרוויזיוניזם עמל בני המעמד הבינוני, האב אלברט עבד כמנהל עבודה בבית-חרושת לחולצות והאם עבדה בביתה בניהול חשבונות של סוחרים זעירים.

חמש עשרה שנה לפני הולדתו של קורט, עדיין הייתה אוסטריה אחת הממלכות החשובות באירופה. בשנת 1282, עלה לשלטון רודולף לבית האבסבורג ומאז, משך למעלה משש מאות שנים, שלטו צאצאיו בממלכה ואוסטריה הייתה למוקד של יצירה תרבותית ענפה וברוכה ומצע לתככים פוליטיים שהשפיעו על כל עמי אירופה.

הקיסר האוסטרי שלט גם על הונגריה ורדה בעמים הסלאביים. ביום 28 ביוני 1914, נרצח יורש העצר האוסטרי ואירופה נקלעה למלחמה הקשה בתולדותיה. בתום המלחמה חזרה אוסטריה לגודלה הטבעי, מוכת אינפלציה, רעב, אבטלה, שערוריות, משברים פיננסיים ותסיסה פוליטית גוברת. בשנת 1929, התקבלה באוסטריה חוקה דמוקרטית שהחזיקה מעמד ארבע שנים. באותן שנים צברה המפלגה הנאצית באוסטריה כוח ועוצמה. במרץ 1933, פיזר הקנצלר אנגלברט דולפוס את הפרלמנט, כדי לבלום את כוחם העולה של הפלגים הרדיקליים. כעבור שנה נרצח דולפוס ואת רסן השלטון תפס קורט פון שושניג. המנהיג החדש ניסה לשמור על עצמאותה של ארצו אך בשנת 1938, התפוגגו התקוות.

הצבא הגרמני נכנס לאוסטריה ואדולף היטלר, אוסטרי במוצאו, הודיע על סיפוח לגרמניה ("אנשלוס"). בכל בית-החרושת במדינה הוצבו פקידים שדאגו ל"אריזציה" של התעשייה האוסטרית. כך איבדה אוסטריה את עצמאותה וגאותה ואלברט נוסבאום איבד את פרנסתו.

משפחת נוסבאום נותרה ללא הכנסה וללא עתיד ברור. אלברט נזכר באחד מקרוביו שנסע לשנגהאי שבסין וראה בה ברכה. הוא בירר ומצא שאוסטריה מעודדת הגירת יהודים. כל מהגר קיבל תמורת רכושו סכום של עשרה מארקים גרמניים השווים לארבעה דולרים. מבחינה כלכלית הייתה זו עסקה מפוקפקת, אך נוסבאום הניח שהצעה טובה מזו לא יקבל בעתיד הנראה לעין. החותמת על הדרכון הסירה כל ספק, היה זה דרכון ליציאה

בלבד, ללא זכות לחזור. ביום 20 באפריל 1939, יצאה משפחת נוסבאום להפלגה ארוכה מנמל גנואה. כעבור חודש, ביום 15 במאי 1939, ירדו בנמל שנגהאי. המשפחה נקלטה במחנה הפליטים והאב חזר למקצועו הישן כחיט.

קורט רכש גם הוא את מקצוע החייטות ובגיל צעיר הצטרף לאיגוד מקצועי של חייתים, כמו אביו. עול הפרנסה הוטל גם על כתפיו ועל כן לא השלים את לימודיו והחל לעבוד בגיל צעיר. במקביל לעזרה בפרנסת הבית, הצטרף קורט לתנועת בית"ר והפך לפעיל בה. הוא למד ולימד שירים כמו: "שם בארץ חמדת אבות" ורכש מושגים חדשים שנכתבו באותיות אנגליות וסיניות בעברית פונטית: "תל-ח", "ז'בוטינסקי", "מצדה" ו"טרומפלדור". הבית"רים נשבעו להיאבק למען עצמאות ישראל, כבודה ודגלה. הפעילות בתנועה כללה בעיקר תרגולים צופיים ושיחות ערכיות. למדו לקשור חבלים, להדליק מדורה בגפרור אחד, לעזור לזולת ולשיר בצוותא שירי לאום ומעמד. הם נשבעו להיות "גזע גאון ונדיב ואכזר".

אחרי פטריית העשן

אחרי שהושלכו פצצות אטום על הערים הירושמיה ונגאסאקי, נראה סופה של המלחמה קרוב מתמיד. השמועות רדפו זו את זו וביטחונם העצמי של היפנים הלך והתערער בהתמדה.

חברי בית"ר בשנגהאי לא המתינו לסיום הרשמי של המלחמה ופלושלו לתחנת-המשטרה היפנית בערב שבת, שבוע לפני שנגמרה. קודם כניעתם, הפעילו היפנים בשנגהאי רשת מידע ותעמולה מסופת. את האנטנה הראשית של תחנת הרדיו שלהם מיקמו בלב הגטו היהודי. ד"ר נוימן, כמו רבים אחרים, היה משוכנע שלאנטנה נכונו חיים ארוכים, שהרי האמריקאים לא יעלו בדעתם להפגיז ריכוז של אוכלוסייה אזרחית. הוא טעה.

מפציצי הענק האמריקאיים B-52, חגו לעל הרובע היהודי של שנגהאי וביום 17 ביולי 1945, הטילו פצצות כבדות משקל על האנטנה ועל כל סביבותיה. בניינים רעזו, זוגיות התנפצו, אנשים נדבקו אל קירות הבתים.

שלושים וארבעה איש נהרגו בהפצצה ורבים נפצעו. באופן פרדוכסלי, האנשים הללו שלא נפגעו מן הנאצים ואף לא מן היפנים, מצאו את מותם דווקא מפצצות של כוחות החופש.

אחרי הטלת הפצצה על הירושמיה חתמה יפן על חוזה כניעה ללא תנאי. היטלר התאבד עם אהובתו בבונקר המסתור המבוצר והעולם החל ללקק את פצעיו ולשאת עינו אל עידן חדש. האיום היפני הוסר אך מעתה עמד איום, כבד לא פחות, מכיוון אחר. בין האומות שניצחו במלחמה הייתה רוסיה בהנהגתו של יוסף דז'וגשווילי סטלין, אחד האישים היותר מורכבים, בעייתיים ומסתוריים של המאה העשרים.

המפלגה הקומוניסטית של סין הפכה לכוח המרכזי במדינה הענקית. בראשה עמד מאו טסה טונג, מחברו של "הספר האדום". פרט לתנ"ך, ספר זה עודנו הנפוץ בעולם. סין ניצבה בפתחו של עידן קומוניסטי שיימשך יוכל שנים והיהודים שוב עמדו בצומת דרכים גורלי. המלחמה הסתיימה. העולם החל לזקוף מחדש את גוו השחוח. הצבא האמריקאי נכנס לשנגהאי וקורט מצא עבודה כפקיד טכני בחיל-האוויר. "הג'וינט" הגביר את פעילותו למען הפליטים ובקהילה היהודית הופיע שם חדש, מיג'ור פיין שהיה רב יהודי פורומי ואיגרג פעילות לא ציונית. קורט השתלב היטב בפעילות תנועת בית"ר, הדומיננטית בזרמים הפוליטיים בקהילת שנגהאי. הוא התמנה למדריך וספג אל אישיותו את רוח התנועה. על פי אותה רוח, התנגד לפעילותם של החיילים האמריקאים שהקימו בשנגהאי מועדון שלא היה חלוצי באופיו. מדריכי בית"ר ראו במועדון סמל של התבוללות אנטי ציונית ואסרו על חניכיהם את הכניסה אליו.

מי שעבר על האיסור הסתכן בגירוש מן התנועה.

בין שמות החברים שהועלו לדיון כחשודים בכניסה למועדון המוחרם, היה שמה של החניכה אינגה נוימן. היא הואשמה בהשתתפות במסיבות הריקודים הסלוניים, המנוגדות לערכי החלוציות. קורט נוסבאום היה נחרץ בדעתו, אחת דתה של הסוררת גירוש מן התנועה.

אינגה קיבלה את הגזירה בלב כבד, היא לא הסתירה את דעתה על אותו נוסבאום שלבו קשה כאבן.

הייתה זו ראשיתה של אהבה מופלאה

התנגדותו של קורט נוסבאום לריקודים סלוניים לא הייתה גורפת. ככל שהתבגר, התגלו בו כשרונות של רקדן בקי ומצוין. מתמיד היה איש בעל מודעות ציבורית, נדיב ושואף לעזור לבריות. במובן זה היה דומה לאמו שאף היא הושיטה יש לכל נזקק. קורט גדל כבן יחיד ובגיל צעיר התייתם מאב והחל לתפקד כראש משפחה לכל דבר.

ד"ר נוימן חשב תחילה להישאר בסין ולעבוד במסגרת ה"ג'וינט". כאשר הסתבר שהארגון לא יוסיף להתקיים תחת השלטון הקומוניסטי, החליט נוימן לפעול להשגת אשרה לארצות-הברית. ההמתנה לאשרה נמשכה תקופה ארוכה והזמן החל לדחוק, מסך הברזל הקומוניסטי עמד לרדת ולתת משמעות חדשה לחומה הסינית. בתוך כך, השיג קורט נוסבאום באמצעות משרד "סוכנות פלשתניה", כרטיסים לאוניה "קסטל ביאנקו" שמגמת פניה ארץ-ישראל. בארץ זו, כך סופר, קמה סוף סוף מדינת-היהודים ולשם יכול להיכנס כל יהודי באשר הוא.

פרשנות חדשה למושג האמריקאי "ארץ האדם החופשי".

ממשיכים לנדוד

שוב ארזה משפחת נוימן מזוודות ושוב יצאה לעבר הלא נודע. המעבר בתעלת-סואץ לא היה אפשרי ונמל אילת לא היה ערוך לקליטת עולים.

הספינה הפליגה דרך כף-התקווה-הטובה שבדרום יבשת אפריקה. יהודים טובים ועשירים נקהלו בחוף קייפטאון והרעיפו על הנוסעים שפע של מתנות. אינגה ביקשה לרדת ולסייר בעיר הנמל אך דורותיאה הייתה נחרצת בסירובה. דמעות נקוו בעיניה של אינגה והאם הגיבה - "מוטב שאת תבכי עכשיו מאשר שאני אבכה אחר-כך".

על הספינה שהו ארבעה נוסעים בלתי חוקיים. היה זה סוד כמוס שאסור שייודע לצוות. קורט נטל על עצמו את האחריות לשלומם, ואכן, הסוד לא התגלה.

אינגה נהנתה מן ההפלגה, למרות שהקאה את כל אשר בא אל קיבתה. בחודש פברואר 1949, תוך כדי הפלגה, ציינה אינגה את יום הולדתה השבע-עשרה. נערה בשיא עלומיה שכבר רשמה לזכותה קילומטרז' מרשים למדי על פני הגלובוס. הספינה עקפה את יבשת-אפריקה ממזרח, נכנסה אל הים-התיכון מבעד למצר-גיברלטר ועגנה בנאפולי. גם הפעם לא ירדה אינגה אל החוף. היה זה קורט נוסבאום שאסר על הנוסעים לרדת. הירידה, כך הודיע, תאפשר רק בחוף ארץ-ישראל. הוא חשש שמשפחת נוימן תרד עם מטלטליה לחוף ותיסע לארצות הברית.

ארבעים וחמישה ימים נמשך המסע עד איטליה וארבעה ימים נוספים עד הגיעם לחופי הארץ. הספינה עגנה בנמל חיפה ומשפחת נוימן ירדה ממנה. שוב ארץ חדשה, שפה חדשה ואקלים חדש. הפעם, זה הבית.

בשנת 1947, עוד בטרם קמה המדינה, היגרו הדוד ורנה ומשפחתו והבן הבכור הורסט לארצות הברית.

ארץ חדשה

תחילה התגוררו במחנות עולים בחדרה ובבנימינה. הם לא הכירו שם איש ואיש לא הבין אותם. משם עברו לנהריה. עיר "היקים" הצפופית הייתה מקום בו ניתן לדבר גרמנית מבלי לחוש זרות.

ד"ר נוימן גר, כמו רבים מן העולים, במבנה שייעודו המקורי היה לול תרנגולות. הוא לא התלונן. גם כאן, בארץ המזרח-תיכונית, המיזעצת תמיד, הוסיף להקפיד על כל תג בלבושו. דיין, קפדן ומחמיר עם עצמו ועם סביבותיו, "קיה" במלוא מובן המילה.

מיד עם בואו לארץ, בעיצומם של ימי מחסור וחוסר ודאות, מצא זמן ואורך רוח לעריכת הספר המחקרי על האירועים בגרמניה ערב המלחמה העולמית, אשר כתב בשנגהאי. הספר זכה להצלחה ובעיתון של יהודי גרמניה נכתבה אודותיו ביקורת אוהדת.

מדבר על "בית פנג שהוקצה לתפילה לרוח השמימית".

המסמכים החשובים על תולדות יהודי סין הם לוחות האבן של קייפנג פו, הנושאים כתובות מהשנים 1489, 1512, 1663 ו-1679, ובאחד מהם מסופר, כי היהודים הגיעו לסין בראשית הספירה. במקום אחד נאמר כי הם באו שלוש מאות שנים לפני הספירה ובמקום שלישי מסופר כי 70 בתי אב יהודים הגיעו לעיר בזמן שושלת סינג.

את הפסוק האחרון בהיסטוריה המופלאה של יהודי קייפנג פו תמצא בישראל: במוזיאון לפולקלור של עיריית תל-אביב, בחדר מיוחד, מוצגים צילומים ותעודות מתולדות קהילה זו. אסף אותם ד"ר יוסף פרוייס, יהודי ממוצא גרמני, שהיגר לשנחאי עם עליית היטלר לשלטון. היה רופאה של משפחת צ'אן-קאי-שק ומת בניו יורק לפני שבע שנים.

יהודים בנתיב שיירות המשי

לפי כל הסימנים הגיעו היהודים לסין בנתיב שיירות המשי, כלומר: מחופי הים התיכון דרך בגדד, סמרקאנד ותורכיסטאן עד קייפנג-פו, שהייתה עיר מסחר חשובה. כאשר כבשו התורכים במאה ה-15 את המזרח התיכון, הם חסמו את נתיבי המסחר לסין ויהודי קייפנג-פו נותקו מארץ מוצאם: אך עברו 400 שנה נוספות עד שנטשטש לגמרי זכר דתם והקיץ הקץ על קהילתם.

את העדויות הראשונות על קהילות יהודיות עתיקות הביאו למערב המיסיונרים, שבאו לסין "להעביר את עובדי האילים לדתו של ישו" במאה ה-17. מאז עד התפוררותה המוחלטת של הקהילה, ביקרו בה חוקרים רבים שמסרו תיאורים מפורטים על מנהגי הקהילה ודתם. בעת פריחתה של קייפנגפו כמרכז סחר המשי היה גם מצב היהודים טוב. היו בנייהם סוחרים עשירים, מלומדים, רופאים ונושאי משרות ציבוריות; אך עם ירידת מעמדה של העיר ירד גם מזלם של היהודים. במאה ה-18 התרכזו החיים עדיין סביב בית הכנסת הגדול, הבנוי בסגנון סיני. עדיין היו רב וגבאים, וספר תורה ו-54 ספרים לפרשות השבוע, וספרי מועדים וספרי תפילה. אנשי הקהילה חגגו את מועדי ישראל, לרוב כבר בנוסח סיני.

לפני מאה שנה נשאר מקהילת קייפנגפו רק כמה תריסרים של רוכלים וחקלאים מדולדלים, שהתגוררו בחלקם במבנים הרוסים למחצה של מה שהיה פעם בית הכנסת המפואר, איש מהם לא ידע לקרוא את עברית, כבר לא היה רב, ומהדת נשאר רק השם וכמה מנהגים (ברית המילה והימנעות מאכילת בשר חזיר

מומחים, נשי מפ"ם - ורובם סיפרו על חוויה זו ברבים, בספרים, עיתונות והרצאות. דוד הכהן וחמשת חברי משלחתו המסחרית (הראשונה והאחרונה), ד"ר אריה הראל, שגריר ישראל במוסקווה לשעבר, ד"ר שאול אדלר הפרזיטולוג. וגם אלה המעטים, מה כבר הספיקו לראות בשהותם הקצרה ומה ניתן להם לראות, כמה כבר יכלו לשוחח עם אזרחי סין בלי ידיעה כלשהי בשפה הסינית, תמיד תלויים במתורגמנים ובמלווים.

אשר לסינים המדברים כיום עלינו כעל משרתי האימפריאליזם המכורים לקפיטליזם הבין לאומי (אפילו אינך יודע: איך מכנים אותנו בסנית? "עלה לוטוס אכול ריקבון"? "ולד של דרקון חסר שיניים"? - רק אחד ויחיד מתוך כל אותם מאות מיליונים ראה את הארץ כמו עיניו: פקיד בכיר של סין הלאומנית במשך העבודה הבין לאומית בז'נבה, שהחליט לעבור לסין העממית ובדרך חזרה למולדתו התעכב בישראל לזמן קצר.

והרי אפשר היה בנקל למצוא את המשותף לנו ולסינים, אילו היתה השקעה יפה לשותפויות: שני עמים בעלי תרבות עתיקה, שהצליחו לשמור על זהותם על אף הפורעניות, כל אחד בדרכו, והסתגלו לעולם המודרני במישור הפוליטי, כל אחד על פי דרכו. שני עמי ספר (הסינים המציאו כידוע את הדפוס) ומסורת. אך ימינו היו ימי ניגודים.

בראשית הרפובליקה העממית בשנת 1950, היתה אפשרות של התקרבות (ואכן ישראל היתה אחת המדינות הראשונות שהכירו בסין העממית, שנים רבות לפני כל מדינות ערב). בשנת 1954 נראתה שעת כושר לקשירת יחסים דיפלומטיים, עוד לפני שלוש ארבע שנים היו תקוות למגעים בשטח המסחרי והתרבותי, אך היום מפרידה בינינו ובין סין חומה בלתי חדירה כמעט - ובין הסינים וישראל קו שביתת הנשק.

מאחורי העם הסיני והעם היהודי, היסטוריה ארוכה של מגעים. עד המהפכה הקומוניסטית היו בסין כ-40,000 יהודים יוצאי רוסיה לרוב, שישבו בחרבין, טיינצין ושנחאי. במאה ה-17 הגיעו יהודי הודו לחופי סין, והתיישבו בערי הנמל ואם חוזרים אחרות בתולדות היהודים בסין מגיעים עד לתנ"ך:

כתוב בישעיהו מ"ט, פסוק י"ב: "הנה אלה מרחוק יבואו והנה אלה מצפון ומים ואלה מארץ סינים" ויש המפרשים, כי הכוונה ליושבי איזור טצ'ין שבצפון מערב סין הקדומה וכי היהודים ישבו בסין מאז גלות בבל. המסמך הסיני הראשון המזכיר את נוכחות היהודים במקום נכתב במאה השלישית לספירה והוא

סין היא עדיין הנעלם הגדול. היא עדיין חידה שהעולם המערבי מנסה בלי לאות לפענחה. עם גידול כוחה, בעיקר הצבאי, נעשתה סין - בעלת שבע מאות מיליון האזרחים שלה - למעצמה אדירה שהעולם וכל אחת ממדינותיו אינם יכולים להרשות לעצמם לזלזל בה. ישראל, על אף המרחק העצום, ועל אף השוני, אינה יכולה להתייצב מן הצד ולהתעלם מן הענק המזרחי, במיוחד נוכח החדירה הסינית למזרח התיכון ולאפריקה. על אף העובדה שכיום אין שום מגע רשמי בינינו לבין הסינים, יש בישראל אנשים הרוצים למצוא דרכים להבנה ולשיתוף פעולה בין שתי המדינות. זוהי לא רק שאלה של יצירת קשר, אלא של חידוש קשר כי במשך דורות רבים היו מגעים בין שני העמים בעלי המסורת העתיקה - העם היהודי והעם הסיני. בכתבה זו ניסינו לסקור מגעים אלה - בעבר הרחוק במאה זו, ובעשור האחרון עד לקשרים הרופפים בתחום התרבות הקיימים עד עצם היום הזה.

זהו הגוש האנושי האלמוני המפחיד בעוצמתו, ההמונים ללא שם וללא פנים, שש מאות וחמישים מיליון סינים שהפכו לפתע לאויבך ואין הם יודעים על שום מה היו יחסינו עם ברית המועצות אשר היו, על כל העליות והירידות, תמיד ידעת מהו הרקע, מה היו המניעים, מי הוא המדבר בשם העם הרוסי, ידעת את קורות חיי המנהיגים הרוסיים, את אהבותיהם, את טיבעם. בשביל רבים מתושבי המדינה אין "העם הרוסי" גוש אפורי של מיליוני אדם - אלא יחידים: מישה וגרישה וסשה ויאשה, שהכרת פה או שם, שולוחוב ויבטושנקו, ח'צ'אטוריאן ופרוקופייץ, זקנו של לנין ונעלו של חרושצ'וב, שליאפין ורוסטרובוביץ, דובצ'נסקי ובובצ'נסקי, מנגינות מוכרות וגיבורים יודעים, קללה עסיסית ותה רותח עם קוביות סוכר.

סין נראתה תמיד כל כך רחוקה, מעבר להרי החושך, אקזוטית, מוזרה עם אוצרות אומנות נהדרים, קערות חרסיה דקיקות ופסלים של בודהה מחייך, סין של פרל באק ושל "האדמה הטובה". על קיומו של מאו טצה טונג נודע לנו רק אחרי מלחמת העולם השנייה, עשרים שנה אחרי שהקים את החבל הקומוניסטי הראשון שלו בקייאנגזי שבהרי הצפון. משבע מאות המיליון מוכרים לך רק פנים של שניים: פניו הרחבות של מאו ועיניו הפקחיות של צ'ו-אן-לאי. זה הכל. לא שחקנית, לא סופר, לא צייר, לא משורר בן תקופתנו. לא מנגינה ולא שיר. וספק אם דיברת עם סיני אמיתי אחד בכל ימי חיך. אפשר לספור על אצבעות שתי הידיים את ישראלים המכירים את סין בת ימינו, סין הקומוניסטית - כמה אנשים ממשרד החוץ,

בעיקר). גאות היאנג-טצה הרסה כליל את בית הכנסת, ובראשית המאה שעברה נשאר ממנו רק לוח אבן אחד, בתוך שלולית של בוך, המספר על גדולות הקהילה. מרבית כתבי הקודש של קהילת קייפנג-פו נשמרו. הם נקנו בכסף מועט בתקופת הירידה האחרונה, וחלק גדול מהם נמצא באוניברסיטה של סינסינאטי. כן נשמר רישום הקהילה מהשנים 1660 עד 1670. כתוב בסנית. בני הקהילה נשאו אז שמות משפחה סיניים, אך לשמם הפרטי הוסיפו שם עברי: בן-משה או בן-יוסף ולנשים "בת אדם" ו"בת ישראל".

יהודי העולם עשו כמה ניסיונות להציל את הקהילה, ניסיונות לא רציניים במיוחד, אם לשפוט לפי העובדה, שבראשית המאה לא נמצאו בין יהודי שנחאי העשירים 5000 הליש"ט שהיו דרושים לשיקום בית הכנסת העתיק.

היהודי האחרון שביקר אצל היהודים הסינים היה אמריקאי בשם ד"ר בראון, והם אמרו לו: "אנחנו יודעים שממוצא יהודי אנחנו, ושבאנו לכאן לפני מאות בשנים". כיום כבר נעלמה השארית האחרונה של יהדות סין העתיקה - ואין להאשים בהיעלמותה לא אנטישמיות, לא גזענות ולא רדיפות דתיות. הם איבדו את הקשר הרוחני עם היהדות, חדלו לצפות למשיח, נישאו נשואי תערובת והתבלבלו כליל בין הסינים, שנודעו כעם המעכל את כובשו ואורחיו כאחד.

מקהילה עשירה - קומץ מדולל

בראשית המאה ראו יהודי שנחאי המבוססים את שליחי קייפנג-פו, שבאו לבקש את עזרתם, כיצורים מעולם אחר; כיום נראים שרידי היהודים בסין העממית אבודים לא פחות. כשביקר דוד הכהן בסין העממית בשנת 1955 נפגש במקרה עם שארית יהודי טיינצין, שהיו פעם רובם סוחרים עשירים, תעשיינים ובעלי נכסים. נשאר מהם קומץ זקנים מדולדלים, שאיחרו את מועד היציאה, ונהגו להיפגש בערבים בחדר קטן של בניין בית הכנסת לשעבר.

מרבית יהודי טיינצין, חרבין ושנחאי - שלוש הערים שהאוכלוסיה היהודית התרכזת בהן - הגיעו לסין מרוסיה, אחרי מהפיכת אוקטובר. שפת האם של הדור שנולד בסין היתה אנגלית. הילדים ביקרו בבתי ספר אנגליים או צרפתיים והשתלבו במושבת האירופיים, הלכנים והזרים. הקשרים החברתיים עם הסינים היו מועטים ועיקר המגע היה על רקע מסחרי או על רקע מעביד עובד, בעל הבית ומשרת. רק מעטים מהיהודים למדו לדבר סינית, ובודדים ידעו קרוא וכתוב.

כמעט כל יהודי סין יצאו ממנה אחרי המהפכה הקומוניסטית. חלק גדול היגר לארצות הברית, אוסטרליה ויפן, וכ-4000 עלו לישראל. הייתה זו עליה עשירה יחסית. עולי סין בישראל מבוססים ברובם. הם סוחרים, בעלי מקצועות

חופשיים, פקידי חברות מסחריות, עובדי מדינה, קשורים בלנדסמנשפטס ובזיכרונות על עולם ששוב אינו קיים, מאורגנים ב"אגודת יוצאי סין", ועורכים פעם בשנתיים "נשף מסורתי" עם פרסים.

עליית שנחאי בישראל

כאשר הגיעו עולי שנחאי ארצה, ונפתחו החנויות הראשונות לממכר חפצי אמנות סיניים, עמדנו אנחנו, יושבי הארץ, מוקסמים ליד חלונות הראווה, מול פסלי עץ דובדבן ושנהב, תיבות מגולפות ורהיטים מלאכת מחשבת, רקימה, ציורים על משי. לא ידענו כמעט, שיכול להיות יופי כזה.

רוב חפצי הסיניים הנמכרים כיום בארץ, אינם עוד רכוש יהודי סין, אלא יבוא מהונקונג ומפורמוזה; אך הישראלים אוהבים עדיין את החפצים האלה. מה הסיבה? לדעת ישראל צ'רנומורסקי, בעל החנות "פגודה" בתל-אביב, מעדיפים הישראלים עדיין אומנות ריאליסטית, המדברת אליהם, המבטאת משהו.

צ'רנומורסקי יליד חרבין, גאה לא מעט על היהודים הסיניים: הם מקובלים בארץ, כי יש להם גישה לבריות, הבטחה שלהם היא הבטחה ומילה שלהם היא מילה.

אנחנו, הניזונים זמן רב מדי על "טיים", נוהגים לשאול, בכל פגישה עם מי שביקר בסין ראשית כל את השאלה המערבית המסורתית: האם הסינים הם עם אכזרי? מתריסר האנשים ששוחחתי אתם, אמר "כן" בפה מלא רק אחד. תשובתם של כל השאר הייתה זהה פחות או יותר: בנסיבות מסוימות. הסינים אינם אכזריים יותר מהרוסים או מהצרפתים והרבה פחות מהתורכים או מהיפנים.

אשר ליהודים - הם היו בעיניהם פשוט לבנים, יחסם אליהם נקבע בהתאם לכך. בשביל הסינים של היום המושג "יהודי" או "ישראלי" הוא מופשט לחלוטין. הם לא ראו יהודי מימיהם, והמילה "ישראל" איננה אומרת להם דבר.

הזמנה לפקין

היה ירח דבש קצר בינינו, בשנה החמישית לעצמאותה של סין העממית. מול ההסגר האמריקאי, בעת החיפוש אחר ידידים ואוהדים (ומדינות ערב כולן כאחת תומכות עדיין בפורמוזה) והוא מתואר יפה ב"יומן בורמה" של דוד הכהן, שהיה אז שגריר ישראל ברנגון. הגישושים הראשונים מצד יו-צ'ו-מינג, השגריר הסיני בבורמה, ודברים על "העניין שיש לסין בקשירת יחסים מסחריים ודיפלומטיים אתנו" ("כך אמר בפירוש" מדווח דוד הכהן ביומן). שיחה עם צ'ו-אן-לאי בבורמה, ביוני 1954, והזמנה רשמית לביקור משלחת ישראלית בפקין, אישור לביקור משלחת ישראלית, שתהיה מוסמכת "לדון בכל השאלות הנוגעות לשת" המדינות הידידותיות", הודעתו של ראש ממשלת סין בפני הקונגרס העממי הסיני על ההכנות להחלפת נציגים דיפלומטיים עם אפגניסטן וישראל. בפברואר

1955 יוצאת משלחת ישראלית בת שישה חברים (דוד הכהן, רעייתו ברכה חבס, ד"ר דלזין, ממושרד החוץ, מנהל מחלקת אסיה במשרד החוץ, מ. דה שליט, אז פקיד בכיר במשרד החוץ, משה בז'רנו, תעשיין מבעלי "עסיס" ואז נספח מסחרי במוסקווא, ויוסף זרחין מנהל אגף הייצוא במשרד המסחר והתעשייה) לסיור של חודש ימים בקנטון, פקין, טיינצין ושניאנג בירת מנג'וריה, מבקרת בבתי חרושת, אוניברסיטאות, תערוכה חקלאית, מקדשים בודהיסטים עתיקים ושיכוני פועלים, נפגשת עם סגן שר המסחר הסיני לי-ג'ן-מין. הישראלים מתרשמים מניקיון הערים הסיניות, מקצב הפיתוח, החריצות, המאמץ החלוצי שכולם שותפים לו. דוד הכהן מוזמן לארוחה חגיגית הנערכת במלאת 5 שנים לחתימת ברית הידידות בין ברית המועצות וסין, ובה משתתפים מאו-טצה-טונג ומרת סין-יט-סו, אלמנת אבי הקומוניזם הסיני וכן צ'ו-טה, גדול המצביאים בסין הקומוניסטית וליאו שאו-צ'ו, עתה נשיא הרפובליקה.

הסינים מעוניינים לקנות בישראל דשנים, כימיקלים, תמרוקים, תרופות, שיניים תותבות, יהלומים תעשייתיים, צמיגים, חלקי חילוף. נחתם זיכרון דברים. "אנחנו אוהבים את ישראל" אמר סגן שר החוץ צ'אנג האן-פו לדוד הכהן.

ואחר-כך מכתבים דחופים בין רנגון ומשרד החוץ בירושלים. תביעה כתנאי מוקדם לכינון יחסים, הצבעת ישראל נגד העלאת בעיית סין על סדר יומה של עצרת האו"ם, צל ועידת בנדונג המתקרבת, שמדינות ערב עומדות לשלוח אליה את נציגיהן החשובים ביותר וישראל אינה מיוצגת בה כלל, ההתקרבות הראשונה בין סין והערבים, והצהרותיו של צ'ו-אן-לאי בזכות הפליטים הערבים. איחרנו את המועד.

הזמנות שהוחמצה

האם זה היה משנה משהו? האם היו יחסינו עם סין שונים היום, אילו פעלנו אז ביתר דחיפות ובפחות גיבונים דיפלומטיים? שאלות אלו שאלתי את הח"כ דוד הכהן, עשר שנים אחרי ביקורו בפקין, בחדר עבודתו שבביתו על הר הכרמל. דוד הכהן הביט בי מאחורי משקפיו העגולים ואמר: "הסינים היו אז מנותקים מן העולם, היו להם רק נציגויות מעטות בעולם, ואף אחת לא במזרח התיכון ובאפריקה. היה אז הכרח לפעול במהירות וזאת לא עשינו. היה כבר ברור, שזאת היא השעה האחרונה לקשירת יחסים, לפני שהערבים יכירו בסין ואנחנו הזנחנו את העניין. קשה לדעת אם היה זה משנה משהו ביחסינו עם סין כיום. מתוך ניסיון יחסי החוץ של מדינת ישראל מאז ועד היום, ומעמדתה של סין כיום אין ללמוד בוודאות, כי אילו נקטנו באותם הימים בעמדה שהמלצתי עליה, היינו זוכים למעמד שציפיתי לו. אך ברור, שהייתה סחבת; וכל סחבת גיבשה כוח נגדנו - כפי שמוכיחים יחסינו עם

יוון, ספרד ומערב גרמניה, עד המפנה שחל השנה לגבי גרמניה.

מה ידעו הסינים על ישראל? "ברור שלא הרבה. אני מניח שלא ידעו מי זה הרצל או ויצמן, מה זאת ציונות, מה אירע בזמן המנדט, את מי זה עניין? הם לא חייבים לדעת עלינו! אנחנו ידענו הרבה על הנעשה אצלם?"

מה יכולים לתת לסין הגדולה יחסים דיפלומטיים עם ישראל הקטנטונת? "זאת לא שאלה. העמים הגדולים רוצים לקשור קשרים עם הקטנים ואין הם עושים חשבון של תן וקח. מה יכולים טנזניה או גינאה לתת לסין, מלבד הפרסטיז'ה? היחסים אינם קשורים בגודל המדינה. הנה ארה"ב נותנת מענקים למוסדות מדע בישראל. סימן שאנו יכולים להעניק להם משהו בשטח זה. והסינים יכולים ללמוד מהתפתחות החקלאית השיתופית שלנו. היינו יכולים לקשור קשרי תרבות, להביא תיאטרון או להקת אמנים סיניים. וגם אז לא ידעו הרבה על ישראל. הם ידעו מה היא יהדות. הם ידעו, כי מבחינה מסוימת, מייצגת ישראל את כל העם היהודי, ולכן מוטב היה להם להביא בחשבון, שהיחסים איתנו הם ראש חץ לקשרים בין-לאומיים. על כן גדולה חשיבותה של ישראל מחשיבות כל שאר המדינות הקטנות."

האם אי-אפשר היה לפתח קשרי מסחר עם סין גם בלי יחסים דיפלומטיים? הרי הסינים עומדים בקשרי מסחר עם מדינות קאפיטליסטיות רבות, אפילו עם דרום אפריקה? "אני מאמין שגם בתקופה הראשונה שאחרי בנדונג, היה מקום להמשך היחסים המסחריים, בעקבות המשלחת המסחרית שלנו, אילו פעלנו באופן נמרץ. אבל האווירה ששררה בירושלים קבעה, שאין למרה בהתקשרות עם סין. הם לא הבינו את ההיקף האפשרי של הקשרים המסחריים. היינו יכולים לנצל את הידע שיש לעולי שנחאי בסחר עם סין היטב. כמה כאלה יש בסוריה במצרים או באיטליה?"

האם המתחות בין רוסיה לסין עלולה להשפיע על שיפור היחסים של סין איתנו? רק לא אשליות. "אינני סבור. להיפך, היא רק מגבירה את התחרות ביניהן אצל ארצות ערב שלשתיהן יש קשר איתן. וצ'אן-לאי יכול להצביע על כך, שאין לו שום דבר איתנו אבל לרוסים יש. והרוסים לא ירצו לתת בידי הסינים נשק נוסף על-ידי שינוי הסטאטוס קוו לגבינו." ואם ישתפרו היחסים בין ארה"ב וסין, מה יהיה מצבינו אז? "בשביל זה נחוצה מהפכה בסדרי העולם", נאנח דוד הכהן, כמי שאינו מאמין בניסים. "ואני מתפלל שתבוא."

חדר עבודתו של דוד הכהן מספר על שליחותו במזרח הרחוק לא פחות מיומנו, גילופי עץ, פסלונים, ציור של קנה סוף. מול שולחן הכתיבה העתיק קופסא בכריכת משי אדום ובתוכה מערכת כלי שולחן עשויים לקה שחורה - מתנת משרד החוץ הסיני. שני שלווים עשויים מתכת צבעונית, שי

משגריר סין ברנגון.

בין סין לבין ברית המועצות

הנציג הישראלי הרשמי האחרון שביקר בפקין לפני הקרע המוחלט בינינו היה ד"ר אריה הראל, מנהל בתי-חולים העירוניים של תל-אביב, לשעבר שגריר ישראל בבוקרשט ומוסקבה מ-1957 עד 1962. ד"ר הראל נדבק ב"קדחת הסינית" כבר לפני שלושים שנים ארוכות. תוצאותיה, נוסף על ביקורו בפקין בשנת 1961 וחוגים רעיוניים בקיבוץ המאוחד, הוא ספר בשם "בין סין לבין ברית המועצות", שיצא לאור השנה.

הביקור בסין היה בעיקר יזמה אישית, בשיתוף פעולה עם השגריר הסיני במוסקבה, שהיה חבר הוועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית הסינית. ד"ר הראל נסע אז בגפו ושהה בסין שבועיים, בעיקר בפקין ובסביבותיה. "הם נתנו לי אפשרויות רבות לפגישות עם אזרחים סתם, עם אנשי מדע ואמנים, אבל לא הגעתי לשיחה עם גורם מדיני רציני, אם כי הסינים ידעו, כי אני מעוניין בדבר; אך במוסקבה ובבוקרשט נפגשתי עם אישיים סיניים שיש להם עמדות חשובות, בין השאר עם יושב ראש האקדמיה למדעים של סין."

"בשיחות עצמן הייתה הבנה, אך לא יצא דבר קונקרטי. הזמנתי אז את הו-צ'י-מין לבקר בארץ. הוא נתן הסכמה נימוסית, אך לא היה לה המשך."

"בסין יותר מאשר בארצות קומוניסטיות אחרות, מצאתי רצון לשמוע על הניסיון הישראלי בחקלאות השיתופית ובקומונות הסיניות אפשר היה לשבת שעות עם הצעירים המקומיים, ששאלו בלי הרף שאלות שהעידו על עניין, ואף על הבנה, ברור, שאין הם יודעים מה היא ישראל ועוד פחות מיהו יהודי."

ד"ר הראל, רופא במקצועו, נהפך למרצה פוליטי ברגע שהשיחה מגיעה לסין. אין דעתו נוחה מהמדיניות הישראלית לגבי סין: "אמנם היינו הראשונים להכיר בסין העממית, אבל היינו גם בין הראשונים שהצטרפו למלחמה בקוריאה; ואם כי עזרתנו הייתה סמלית - הייתה זו הפגנה. כדי להדגיש את הזדהותנו עם הכוחות שהיו אויבים בעיני הסינים. ההכרעה הישראלית באותה תקופה הייתה מובנת, בגלל התלות באו"ם והרצון להגדיל את הפרסטיז'ה וההשפעה שלה, אך הסינים ראו במעשה זה לא עזרה לאו"ם אלא ביטוי להזדהות עם המדיניות האמריקאית.

"העובדה שבשנים 1954-1953 לא קיבלנו את הצעת הסינים לכוון אתם קשרים דיפלומטיים הכבידה עוד יותר על התפתחות היחסים, ודבר זה הודגש בכל השיחות שהיו לי עם הנציגים הדיפלומטיים הסיניים במדינות שונות בשנים 1957-1962. אחרי 1954 לא הייתה כבר למעשה שום דרך דיפלומטית שגרתית לשיפור היחסים. עד לתקופה היא אפשר היה להגדיר את המדיניות הסינית כמשפט אחד: מי שאינו נגדנו הוא בעדנו.

עקרון זה הביא את הסינים לקשירת קשרים עם עמים רבים, שמשטרם הסוציאלי והמדיני היה שונה ממשטרה של סין; ובתקופה היא הייתה מידה רבה של התקרבות בין סין ובין מדינות ניטרליות רבות כמו הודו, בורמה וכדומה.

סין לצד הערבים

באותה התקופה חלה גם ההתקרבות בין סין ומצרים. אמנם, תחילה פורסמו בעיתונות הסינית כמה מאמרים ביקורתיים לגבי אישיותו של נאצר ולגבי מהותו הסוציאלי האמיתית של המשטר הנאצרי, אך מצרים ידעה לטשטש את האופי הסוציאלי האמיתי של שלטונה ולהבליט את נכונותה למאבק, אפילו מזוין, נגד הכוחות הקולוניאליים, גם בשטחה וגם באזורים אחרים של העולם, בעיקר ביבשת אפריקה; המדיניות המצרית הזאת הביאה את נאצר להשתלבות הפגנתית בקבוצת התומכים הבלתי מסויגים בסין העממית במוסדות הבין-לאומיים. באותה תקופה הייתה המדיניות של ישראל זהירה הרבה יותר, על אף ההכרה הרשמית בשנת 1950 לא התייצבו בתוך קבוצת המדינות שתבעו בכל תוקף לקבל את סין העממית לאו"ם, והסתפקו לרוב בהימנעות מהצבעה. יש סיבות רבות, ושקולות, מדוע הייתה מדינת ישראל חייבת במדיניות זו, אך אין להתעלם מן העובדה, שהפער בין החיוכים ההפגנטיים של המדיניות המצרית כלפי סין ובין הגישה המרוסנת של ישראל לא היה גורם מסייע להתקרבות בין סין לישראל."

ומה הלאה? "כיום מתייצבת סין, בכל פורום שהיא מופיעה בו, בין הגורמים המתנגדים קיצונית לישראל; ובשנה האחרונה אפשר לפרש את העמדה הסינית כלפינו לא רק כביקורתית אלא כשוללת את עצם זכות הקיום של מדינת ישראל. לגבי עובדה מצרית - ואף מזעזעת זו - אפשרות שתי תגובות: האחת, לענות ב"עין תחת עין", על אף ההבדל העצום בעוצמה המדינית והממלכתית, ולהשתלב בחזית העוינת לסין. מדיניות זו היא - לדעתי - קצרת ראייה ועלולה לגרום לתוצאות קאטאסטרופליות. התגובה השנייה היא לחפש נקודת מגע, על אף הגישה העוינת מצד סין."

מה פירוש הדבר באופן מעשי? "רצוי שבמישור הממשלתי, כלומר במשרד החוץ, תקום מחלקה העוסקת באופן בלעדי בחיפוש דרכים לשיפור היחסים בין ישראל וסין, ובמישור הציבורי תאורגן פעילות בין תושבי המדינה למען יצירת יחסים חיוביים בין שני העמים."

למה הכוונה? לייסוד אגודה לידידות (המונח ליגה אינו מתאים לטעם הישראליים). לחילופי אמנים. לקשרי תרבות. לידידות דרושים כידוע לפחות שניים. ולעת עתה יש לנו בספק אחד, והוא קטן מאד.

סטודנטים מסין מקבלים מלגות מטעם אגודת הידידות ישראל-סין

חנוכה תשס"ז 19.12.2006

המעניקים:

שגריר סין בישראל מר צ'ן יון לון

גב' אורה נמיר

איך אומרים מקווה בסינית?

איתמר אייכנר - ידיעות אחרונות

רחבי העולם: "אנשים באו אלינו וביקשו מקווה", אמר איש חב"ד, הרב שלום גרינברג, שיחד עם רעייתו דינה, מפעיל את המקווה. "היו כמה נשים שנאלצו לנסוע עד להונג קונג כדי לטבול במקווה שם. היינו צריכים להסביר לסינים מה זה מקווה ולשכנע אותם שמקווה זה לא ספא רגיל. הם שאלו אותנו למה שלא נשתמש באחד מבתי הספא בשנחאי, אבל בסופו של דבר הבינו את הצורך".

שלטונות סין התירו באופן חריג לקהילה היהודית של שנחאי להקים מקווה - לראשונה מאז מלחמת העולם השנייה - לאחר שהשתכנעו על ידי ראשי הקהילה היהודית שמקווה אינו סתם ספא. בניית המקווה עם כל האישורים הושלמה והמקווה נחנך על ידי הקהילה היהודית. בשנת 2002 חיו בשנחאי 300 יהודים וכיום מספרם נאמד ב-1,500, מתוכם רק 2 סינים יהודים וכל השאר יהודים שהיגרו לסין מכל

היש חיים לאחר המוות?

מאת פרדי ק. סיידל

לא מזמן השתתפתי במפגש של פליטי השואה בשנחאי, סין. הם ברחו לשנחאי כשהעננים האפורים של האירועים שעמדו לבוא החלו להתאסף באופק הפוליטי של גרמניה. והם חיו בזמן השואה ובמהלך מלחמת העולם השנייה בשנחאי. בזמן ההוא, רוב הפליטים היו ממרכז אירופה, רובם היה מגרמניה ואוסטריה.

במפגש נכחו 112 אנשים, 45 מאיתנו היו יוצאי שנחאי (שנחאילנדרים), כפי שאנו אוהבים לקרוא לעצמנו, אנשים שלמעשה חיו בשנחאי. מתוך כל ה-45, רק 15 מאיתנו, כולל אותי, נולדנו בשנחאי. שאר הנוכחים היו אורחיהם של השנחאילנדרים, דור שני ואפילו דור שלישי.

היו לנו כנסים בעבר, אבל כנס זה היה שונה כי הוא נערך בשנחאי, עיר המקלט שלנו, ביתנו השני ובמקרה שלי, עיר הולדתי והרבה מילדותי.

רוב הניצולים רואינו על ידי כלי התקשורת. אני עצמי רואיינתי לחדשות הסיניות בטלוויזיה 6 פעמים ועוד שעה שלמה לסרט דוקומנטרי על יהודים בסין (והכל בזכות מזלי הטוב!!!). מכיוון שהייתי עד להתחלפות ממשלות, וחייתי בשנחאי עד 1952, שלוש או ארבע שנים מאוחר יותר מרוב הפליטים, ובוודאי יותר מאילו שנכחו בכנס, נראה היה איכשהו שהתקשורת מצאה בי עניין מיוחד. המראיינים היו אנשים צעירים, נלהבים ללמוד על מה שאירע באותם שנים, ואני הייתי מוכן לספר, ללא שום עקבות!

באוקטובר 1949, מלחמת האזרחים בין הקומוניסטים והגומוינדנג (Guomindang) הסתיימה. באמצע שנת 1950 החלה הממשלה הקומוניסטית החדשה לטהר את המנגנון הממשלתי מהעובדים במעמד הנמוך והבינוני שנתרו מהממשל הקודם שלא הצליחו להגיע ולברוח בזמן לפורמוזה כמו המקורבים של צ'אנג קאי שק (Chiang Kai) הם נזנחו מאחור ונאלצו לעמוד למשפט "פשע נגד העם" חלקם הגדול הוצא להורג.

לא חסכתי במילים על הזוועות של אותם ימים שלאחר ההשתלטות הקומוניסטית. באותם ימים נוראיים, אף אחד לא היה בטוח בסין. במיוחד בשנחאי, בה היו הרבה יזמים פרטיים (היום הם היו נחשבים "לקפיטליסטים") אך אז, יוזמה אישית זו הפכה אותם "לאויבי העם". הרבה מהם נאסרו ונשפטו במסלול המרוצים הציבורי, בנוכחות קהל של אלפים, ללא עורכי דין שיגנו עליהם. תמונות של משפטים ציבוריים אילו הוצגו בחדשות הסיניות. אני זוכר כמו היום את פניהם של

הנאשמים וחברי המפלגה הצעירים עומדים עם רובים טעונים מאחוריהם כשהם מכוונים אליהם את הרובים. ברי המזל מבניהם נשלחו למכרות המלח והפחם בפולין. הרבה אחרים לא היו מוכנים לקבל את העונשים הללו והתאבדו. בימים ההם אף אחד לא היה בטוח. הרחובות היו מוצפים בגופות.

אבל היו לי גם המון תשבחות כלפי המערכת, כדי שאף אחד לא יעקוב אחרי ויחטוף אותי!

אחת העובדות היא שסין, כמו הרבה מדינות אחרות, היא תלכיד של הרבה קבוצות אתניות שונות (לדוגמה יגוסלביה, אתיופיה, אפגניסטן וכו'), עם מאות שרי מלחמה שונים, שלכל אחד עדיפויות משלו ומושך לכיוון אחר.

בתנאים אלו, ולמרות שלעיתים אף זה נראה אכזרי כלפי האיכרים המעורבים, הממשלה נאלצה להכריח את התושבים לעשות דברים שאחרת לא היו עושים. אם הממשלה רוצה לשפר את החיים של רוב התושבים ולספק איכות חיים לתושביה. היא חייבת ליצור מדינה מאוחדת שבה כולם חייבים להקריב למען טובת המדינה כדי שהמדינה תוכל לזנק מימי הביניים למאה העשרים (באותם ימים).

אחת מהפעולות שהממשלה הייתה חייבת לעשות, היה לאחד את המדינה וליצור שפה אחידה במקום ארבע מאות ניבים, כדי שאנשים מהאזור הצפוני יוכלו לתקשר עם אלו מהדרום, וכן גם המזרח והמערב.

האיכרים למדו גם לקרוא ולכתוב. אך רוב התושבים העדיפו את הסטטוס קוו, שבדרך כלל לא השתנה כלל. הם העדיפו לדבוק במה שהם מכירים ויודעים, מאשר להשתנות למען עתיד טוב יותר שמאיים עליהם. אותה הבעיה חלה גם על העתקת מגורי התושבים.

איך הממשלה יכולה לבנות בתים למאות או אלפים אם האיכרים רוצים להישאר לגור בבקתות שתופסות מקום שעליו יכולים להבנות בניינים רבי קומות? מישהו חייב לוותר. וזו הייתה ההפתעה. הממשלה סיפקה את הסחורה - ובגדול. אמנם לקח להם חמישים שנים ולפי ההערכה שלי היו אלו אירועי כיכר טיאננמן (Tiananmen) שזרזו את התהליך, אבל לבסוף זה קרה. אף אחד לא זוכר באיזה מחיר של חיי אדם, אך אין ספק כי תושבי ערים כגון שנחאי, בייג'ינג, סאוצ'או (Souchow) חיים היום חיים טובים יותר ואיכות חיים עלתה.

עד הגעת הקומוניסטים לשנחאי בשנת 1949, הרחובות היו מלאים בקבצנים. אנשים זרקו תינוקות שזה עתה נולדו, עטפו אותם בנייר עיתון והשליכו אותם לפח. אנשים שעושים את צרכיהם ברחוב היה מאורע שכיח, או

ניקוי סירי הלילה של תינוקות היישר אל פתח הביוב שבצד המדרכה, עד שזרם מים הגיע וניקה את הטינופת. כל זה השתנה עם עליית הממשלה החדשה.

הממשלה החדשה גייסה את רוב הקבצנים, נתנה להם מדיום והאכילה אותם, אין יותר קבצנים והרחובות נקיים! נקיים ללא רבב, זאת אומרת.

האם ישנם חיים אחרי המוות? בהחלט! אף לא בחלומות הפרועים ביותר שלי לא הייתי מדמיין שחמישים וארבע שנים מאוחר יותר אחזור לעיר הזו! או שיהיה בכלל בי את הרצון לחזור, מכיוון ששנחאי שאני הכרתי הייתה מה שאני מכנה "הביוב של העולם", בית הקברות הענקי של העולם?

ובכן, שנחאי השתנתה. היום זו עיר שוקקת חיים, עיר הומה ופעלתנית, מזכירה את הסרט של פריץ לאנג "מטרופוליס". הכבישים המהירים נשזרים לתוכה, בתוך ומסביב לגורדי השחקים הרבים, שניתן למצוא כאן אפילו יותר מאשר בני-יורק, לוס אנג'לס, סן-פרנסיסקו ושיקגו ביחד. האם זו שנחאי שהשארתי מאחור בשנת 1952?

קו השמים נראה במידת מה מוזנח, אז מה? זו סין! בלילה כדאי לעלות לגג של מלון פארק הישן ולצפות בתאורה המדהימה הנראית מגורדי השחקים השונים כשנורות ניאון גולשות במעלה ובמורד צידי הבניינים ומדהימים את הסינים (וכמו גם את התיירים).

מלון פארק עצמו מחזיר אותך לתקופה שלפני מלחמת העולם ה-2. הוא נבנה על ידי סר ויקטור ששון, המיליונר הספרדי הבגדדי האגדי, שבנה אותו בסגנון ארכיטקטוני בריטי. קשה להאמין שזו הייתה סין הקומוניסטית!

כה הרבה השתנה ועדיין כאשר מביטים קצת יותר מקרוב לא השתנה כל כך הרבה בעצם. כמה מהוילות הישנות באזור הצרפתי בשדרות ג'ופרה (Joffre) ושדרות פטיין (Petain), כמו גם האזור הבריטי, כולל את השגרירות הבריטית, עם דגל האיחוד שמתעופף לו במרום בגאווה, עדיין שם (או חזרו לשם!). תיאטרון קאתאי (Cathay), אחוזת ברודווי, משרד הדואר הכללי, גשר הגן, נהר סאוצ'או (Souchou), וכן רובע הונג-קיו (Hongkew) והגטו שלנו נשארו שלמים ברובם, להוציא חלק קטן. ורחוב נאנקין (Nanking) הישן והאגדי משמש עדיין כמכה לחנויות כלבו, עכשיו כפי שהיה בשנות ה-40 וה-50, והתזמורת עדיין יצירת מופת כפי שתמיד הייתה.

נהגי מוניות שלובשים כפפות לבנות ובצורה יוצאת דופן, הם ישרים - דבר נדיר בכל מקום

בעולם היום! הם לא מרמים עם המונה ויש איסור על נתינת תשר. (למרות זאת, אף אחד לא מחזיר את הטיפ כאשר נותנים להם).
אה! והאנשים עדיין תולים את בגדיהם לייבוש מחוץ לחלון!!

אך דבר מדהים קרה לאנשים. מלבד הלבוש המערבי שהשתלט עליהם במקום הלבוש הסיני המסורתי, יש היום לתושבים הכנסה גדולה מספיק כדי ליהנות מלילה בעיר ביחד עם משפחותיהם ויש להם גם מספיק כסף כדי לקנות מכונות חדשות! היום הם צוחקים ולא נראה שהם חיים מהיד אל הפה כפי שהיו בעבר. הם נראים כמעט נטולי דאגות, שזה הבדל עצום מאיך שהדברים היו לפני 54 שנים, כשעזבנו את שנחאי.

התנועה עדיין צפופה, אלא שבמקום ריקנות ותלת אופן ציבורי יש היום המוני אופנועים ומכוניות, בנוסף למיליוני זוגות האופניים. אבל כולם כאחד עוצרים כאשר האור שברמזור מתחלף לאדום וסופרים את הדקות והשניות שנשארו עד שהרמזור ישתנה שוב לירוק. אין לחצות את הכביש באדום! וכולם מציינים לחוק הזה, אחרת הם ייכנסו לבית הסוהר.

עדיין אי אפשר לטעות בריח האוויר של שנחאי, שנשאר בדיוק כפי שהיה ב-1952, כשהממשלה השתמשה בפחם כדלק לרכבים הצבאיים ולאוטובוסים (אפשר להריח אותו ברגע שיורדים מהמטוס בשדה התעופה פוטונג [Putong]).

אכן, בית הספר היהודי עדיין שם, למרות ששופץ ושונה קלות. בית הכנסת אוהל רחל, שנבנה על חורבות בית הספר היהודי הישן, עדיין ישנו, כולל ארון קודש ובמה שגנוזים בפינה. אפילו מרפסת עזרת הנשים עדיין שם, למרות שלמטה בעזרת הגברים הספסלים הוחלפו בכיסאות מתקפלים. המקום במצב שמיש לחלוטין, אין ספק. בניין מגורים גדול עומד עתה היכן שבעבר היה המקווה.

ממה שאנחנו יודעים מספרי ההיסטוריה ומניסיונו האישי, הסינים תמיד נטו לטובת היהודים. אפילו את היפנים אי אפשר להאשים בהיותם אנטישמיים. גויה, מפקד המשטרה היפני של הונג-קיו (Hongkow) במשך הכיבוש, אמנם יכול להיות מואשם בתסביך נפוליאון, אבל לעולם לא בהיותו אנטישמי. לכן זו לא הייתה הפתעה שלכל המקום שהגענו קיבלו את פנינו בברכה, ויותר מזה.

שוב ישנה נוכחות יהודית בשנחאי. הרב גרינברג מבית חב"ד בשנחאי מעריך שמגיעות בערך ארבע משפחות יהודיות חדשות בכל שבוע לעשות את שנחאי לביתם הקבוע. למעשה, בית חב"ד הוציא לאור ספר ביטול יהודי עם מתכונים באנגלית שתורגמו לסינית! ויש היום בשר כשר זמין בשנחאי. איזה שינוי מהימים ההם!

כשהיהודים האחרונים עזבו את שנחאי בשנות ה-50 (אני עצמי עזבתי ב-1952),

המדיניות של הממשלה הייתה לא להתערב בענייננו, לא להפריע לנו, ולהתנהג איתנו בנימוס. כשלמעשה, הרשויות רמזו לנו שאף זה, יהודי או לא, כבר לא מקובל בברכה. קומוניזם, כפי שגילינו הייתה דת המדינה, ולא שום דבר אחר. מכיוון שסין נשארה עדיין קומוניסטית באופן רשמי, אף על פי שהיום היא קומוניסטית עם נגיעות קפיטליסטיות, זו הייתה הפתעה נחמדה שבשנחאי יש עכשיו מוסד ללימודי התרבות היהודית. חלק מתלמידי אפילו מדברים עברית טובה יותר מרוב המבקרים שבו, למרות שהסטודנטים מעולם לא היו בישראל או למדו שם. המוסד הוציא לאור כמה ספרים, כשהאחרון מביניהם "יהודים בסין" שבו הם מפרטים את הקהילות היהודיות הרבות שראו את סין לביתם לפני הקמת מדינת ישראל. נכון להיום ישנם בערך 3,000 יהודים שחיים בשנחאי, בעיקר מנהלים עסקים עם סין בדרך זו או אחרת.

בית הכנסת אוהל רחל בהונג-קיו (Hongkow), המקום הישן של הגטו היהודי הפך להיות למוזיאון יהדות. זה היה המקום בו אבי היה חזן וחברי רוברט גולדמן ואני שרנו במקהלה שלו. המקום בהחלט לא נראה כפי שהיה.

נראה היה שבנקודת זמן זו או אחרת הרסו את הבניין ולאחר מכן בנו אותו מחדש בצורה ובסגנון שונים לגמרי. אין יותר עזרת נשים, אין ארון קודש, אין במה. שמעתי על כך שהפכו אותו למוזיאון יהודי, אך אני ציפיתי לבית הכנסת הישן ולכן באיזשהו מקום התאכזבתי לראות את השינוי שחל בבניין. למרות זאת אני שמח שלפחות הוא הפך למוזיאון יהודי שמחיה את הזיכרון שלנו מאותן שנים שם. נתתי למנהל המוזיאון תמונה של אבי לבוש כחזן. אני מקווה שהוא ימצא מקום לתלות אותה כדי שמבקרים עתידיים יוכלו לראות אותה ולהתפעל ממנה.

כמה מהטקסים שאבי ערך בבית הכנסת היו לדעתי מהטקסים המדהימים ביותר שהיו אי פעם. וכן, כמובן שאני משוחד! מישהו פעם אמר שחזן אמור לשיר כמו זמיר. הניגון צריך לבוא מבפנים, מהלב. ובכן כך היה אבי. הוא שר מהלב ועם אהבה ומסירות. ללא תווים. רק מהנשמה. כולם הכירו את הניגונים וכולם שרו חזק ככל שיכלו כשהצטרפו לשירתם של אבי, של רוברט ושלי. זו הייתה כוונה! (תענוג). למעשה, רוברט ואני שרנו דואט למנגינות אבי. אבי השקיע שעות באימונים שלנו למשימה הזו. ועד ליום זה הניגונים עדיין מדהדים באוזני בכל שבת כשאני הולך לבית כנסת.

בחזרה לכנס.

ממה הסינים כל כך מתפעלים מאיתנו, מהיהודים? מכיוון שהסינים חושבים שכל היהודים חכמים ושכל היהודים עשירים. לא התווכחתי איתם. לפחות מישהו חשב אותי לחכם! נאמר לי שהסינים מזדהים איתנו ועם ההיסטוריה שלנו.

אבל כמה ששנחאי נהפכה למודרנית,

כשחוצים את גשר הזהב לתוך רובע הונג-קאו (Hongkow), צועדים חזרה לימים ההם, שנחאי הענייה, שלא הרבה השתנה שם כלל.

השלטון המקומי של שנחאי רוצה שהאומות המאוחדות יכריזו על גטו הונג-קאו (Hongkow) כמקום בעל מורשת היסטורית עולמית. כעת ישנה אנדרטה קטנה בהונג-קאו (Hongkow) שמכריזה (בסינית, אנגלית ועברית) על העובדה שכאן בהונג-קאו, 20,000 יהודים ממרכז אירופה מצאו מקלט בזמן השואה באזור שכולו בגודל של מגרש כדורגל.

בגלל ניסיון העבר שלי, במיוחד במשך הטיהורים הקומוניסטים (לפני המהפכה התרבותית) היו לי הרבה חששות בקשר לנסיעה לשנחאי. הייתי בן 11, כשמספחתי עזבה, אבל נדהמתי משנחאי החדשה, עדיין עם קצת זוהר, עם מיליוני האנשים, ועדיין כולם מתורבתים בהתנהגותם אחד כלפי השני. שנחאי עדיין נשארת העיר הגדולה בעולם.

כשעזבנו את שנחאי, היינו צריכים לעבור תחילה בגרמניה כדי להתחיל במאמצנו להגיע לארצות הברית. אך כשעזבנו את שנחאי תמיד חיבבתי את המוני גורדי השחקים שסבבו את העיר ואת המוני אורות הניאון שהזמינו את הקונים לחנויות הכלבו שלהם ברחוב נאנקין (Nanking). רוב חיי השתוקקתי לראות את האורות הללו שוב, לראות שוב את ערימת גורדי השחקים. וכעת זה קרה, בצבע ומציאות.

ובכן, היום, כפי שראינו בכנס, שנחאי כבר לא מרכז תוהו ובוהו והאנארכיה שהייתה. היא עיר תרבותית ובה מתגוררים 18 מיליון תושבים, עובדים, שומרים על החוקים ולובשים בגדי מעצבים מחנויות שמיועדות ללקוחות מקומיים, לא לתיירים.

איך בעצם הצליחו הפליטים להסתדר אז? פתאום התמלאתי גאווה בארץ הולדתי וכל מי שחי בשנחאי במשך שנות המלחמה התמלא בנוסטלגיה וזכר רק את הדברים הטובים ו/או לפחות את הדרך בה הם שרדו והתמודדו. זה הדבר המוזר בנוסטלגיה - אנו חוסמים את הזיכרון הלא נעים או רואים את ההומור בדרכים בהן התמודדנו עם הזמנים הקשים.

אנו גאים שהצלחנו למרות הכל. אני מניח שזו הסיבה שאנו אוהבים להתרפק על הדברים הטובים שבעבר, כשלמעשה הם כלל לא היו כך, ועד כמה שהכל השתנה.

דבר אחד היה ברור ובטוח. כולנו אסירי תודה לעם הסיני על כך שהייתה להם סבלנות לתת לנו לאכול חלק מהעוגה שלהם, אפילו שלא הייתה להם אחת שלמה. איזה עם נהדר, איזו

עיר נפלאה ואיזה כנס מדהים!

אכן, ישנם חיים לאחר המוות!

המפגש בחנוכה 2006

חברינו במבואה

משמאל לימין: פוליה אשולין וגליה כץ (וולברנסקי)

משמאל לימין: אזי ורות שני

משמאל לימין: סטודנט סיני עם בובי ודינה מילר

משמאל לימין: שלומית עם סבתה שורה ויילר

מעניקי המלגות ע"ש יקריהם ז"ל

משמאל לימין: שרה אומנסקי, איבי פרדקין, רשא קאופמן, חנה יעקובי, סנדרה ומולי רוקלין ואלה גולדרייך

ס"ן חוזרת לקונפוציוס

מאת ג'ונתן ווסס, גרדיאן

המשטר - שיש לו שפע סיבות לאימוץ הדגש שקונפוציוס שם על הרמוניה ועל דיקטטורה מיטיבה.

בסיסה המוסרי של החברה ההרמונית הועלה מוקדם יותר השנה על ידי הו כשנשא הרצאה על מוסר שהתבססה על מסורתו של קונפוציוס - יותר מאשר על זו של מאו טסה טונג. ההרצאה על "תפיסות הכבוד והחרפה הסוציאליסטיות" דיברה בשבח שמונה מידות טובות, כולל צייתנות, חריצות, חיי פשטות, פטריוטיות ושירות ציבורי.

כיבוד מורשת קונפוציוס בולט במיוחד בעיר הולדתו, צ'ופו, במחוז שנדונג. המקדש הקונפוציאני המרהיב במקום שופץ בעלות גבוהה, ובחגיגות יום הולדתו של קונפוציוס שייכרכו, אמורים להשתתף חוקרים ואמנים בשורה של טקסים וסימפוזיונים.

לא הרחק ממרכז צ'ופו שוכן מכוון קונפוציוס, שהוקם ב-1996 בהוראת מועצת המדינה כדי להתאים את הפילוסופיה המסורתית לעידן המודרני. יותר מחמישה מליון איש לומדים כיום את קונפוציוס בסין, אבל מנהל המכוון, קונג שיאנגלין, גם הוא צאצא קונפוציוס, טוען שהמדינה חייבת לעשות יותר בנושא החינוך הקונפוציאני, משום שספרי לימוד ביפן ובדרום קוריאה כותבים על קונפוציוס בהרחבה רבה יותר מאשר ספרי הלימוד בארץ מולדתו.

ההתעניינות המחודשת בקונפוציאניות מעידה על חששות השלטונות לנוכח חלל הריק המוסרי שנפער מאז רפורמות השוק במדינה שהחלו בסוף שנות ה-70. אולם קשה לדעת אם האוכלוסייה בכללותה שותפה להתלהבות. התרבות הסינית חדורה בקונפוציאניות ועוצבה על ידה, אך בשנים האחרונות עלה מספר הנוצרים, המוסלמים והבודהיסטים במדינה, ועלה גם מספר מאמיניהן של אי אלו כיתות דתיות.

חוקרים קונפוציאנים מקווים שהקונפוציאניות תמלא את החלל הרעיוני במדינה. "יש חוקרים הרואים בקונפוציאניות דגם מוסרי פוטנציאלי לחברה הגלובלית", אמר קונג. "לגבי סין, אני חושב שאמירה הקונפוציאנית הלוונטית ביותר היא: כל אחד חייב להעמיד את האינטרס של המדינה מעל לשלו".

(הארץ - ספטמבר 2006)

קונפוציוס

קונפוציוס, גדול הפילוסופים של סין, חי בין השנים 551-479 לפנה"ס, באלמוניות ובעוני יחסיים. תורתו מדגישה את חשיבות ההיררכיה של אשה לבעלה, ילדים לאביהם, נתינים לשלטון.

קונפוציוס לא השאיר אחריו כתבים אך ספר ה"מאמרות" - אוסף דבריו שערכו תלמידיו - שימש בסיס לאחת השיטות הרעיוניות בעלות ההשפעה הרבה ביותר באסיה.

להנציח ולקדש את המצב הקיים - ובעיקר - היציב.

נשיא סין, הו ג'נטאו, ציטט את קונפוציוס בנאום חשוב שנשא בשנה שעברה. "קונפוציוס אמר 'הרמוניה היא דבר מה שיש להוקיר'. מאז הכריזה הממשלה על כינון 'חברה הרמונית' כיעד מרכזי. ה"קאמבק" הקונפוציאני זוכה לתמיכתו המלאה של

בביג'ין. 2557 שנה לאחר הולדתו, השושלת המשפחתית של הפילוסוף קונפוציוס עומדת להכיר בנשים כחלק מהמשפחה - בתרשים חדש של אילן היוחסין המשפחתי יצוינו גם צאצאיות. התרשים, שהכנתו אמורה להסתיים ב-2007, יכלול כנראה יותר משלושה מיליון איש. כולם מבקשים להיות חלק מהטרנד החדש שסוחף את סין: חזרה למסורת, ומי מייצג אותה טוב יותר מקונפוציוס. אולי הערכים הישנים, מקווים השלטונות, ימלאו את הריק הרעיוני שהותירו שלוש שנים של התרחקות מהקומוניזם.

הכללת הנשים, שנמסר עליה לקראת חגיגות יום ההולדת של קונפוציוס בעיר מולדתו צ'ופו, היא חלק מהתופעה הכללית. מקדשים קונפוציאנים מוקמים מחדש, תורת קונפוציוס תופסת מקום גדול יותר בספרי הלימוד והממשלה הסינית מתכננת להקים עד 2010 מאה מכוני קונפוציוס בעולם.

לדברי סוכנות הידיעות הסינית שינהואה, יותר ממיליון צאצאים יתוספו למרשם היוחסין של השם קונג - שם המשפחה היוקרתי ביותר בסין (השם קונפוציוס הוא הגרסה המערבית שלו). נשים מהוות חמישית מהמצטרפים וזו חריגה מהפרשנות המסורתית של הפילוסוף. הקונפוציאניות הדגישה תמיד את הצורך בסדר היררכי נוקשה כדי ליצור חברה הרמונית: נשים חייבות לציית לגברים, צעירים לזקנים, ונתינים לשליטים.

קונפוציוס (479-551 לפני הספירה) הנחשב לגדול הפילוסופים של סין, חי באלמוניות ובעוני יחסיים והחל את דרכו כפקיד זוטרי במדינה "לו". ה"מאמרות" - אוסף דבריו שערכו תלמידיו - שימשו בסיס לאחד השיטות הרעיוניות בעלות ההשפעה הרבה ביותר באסיה. קיסרים ונשיאים עשו שימוש בערכים קונפוציאניים - אלטרואיזם, מוסר היחס כבוד לבעלי מרות וסמכות - כדי לשמור על היררכיות וסדר.

מאז הקמתה, המפלגה הקומוניסטית תקפה את הקונפוציאניות על שמרנותה. כשמאו עלה לשלטון ב-1949 הוא קרא לערוך מסעות נגד הקונפוציאניות וב"מהפיכת התרבות" נהרסו מקדשים רבים, ביניהם גם מקדשים קונפוציאניים. אבל משנות השמונים יש עדנה ל"מאמרות", ודור מנהיגים חדש מעריך את העקרונות העתיקים המסייעים

פרק ראשון: חרבין

סין רק מזכירים את המילה, והראש מתמלא בתמונות, החומה הגדולה, כיכר טיינמן, פגודות, פסלי בודהה בישיבה מזרחית ומפרשיות סיניות שמפליגות באיטיות במעלה ומורד נהר היאנג-צה, מאו צה טונג והצעדה הארוכה. אם מדובר באדם עם גישה אקדמית או רוחנית קונפוציוס, מנציוס או לאו-טזו יעלו במחשבתו. או אולי זו אומנות הדיקור, טאי-צ'י, רפואה סינית או אוכל סיני. על אף כל מה שהדמיון מעלה בראשו כשאנו חושבים על סין, לעיתים רחוקות או אף פעם לא חושבים על יהודים. ייתכן שאין מקום אחר שפחות מחובר ליהדות או לעם היהודי מהארץ שנקראה לאורך ההיסטוריה כממלכת המרכז.

ואף על פי כן, ראיות ארכיאולוגיות מראות שמספר לא מבוטל של יהודים הגיעו לסין במאה השמינית, בעיקר סוחרים מפרס שנעו לאורך דרך המשי.

כבר במאה ה-12 הוקמה קהילה יהודית בעיר קאיפנג שהייתה בירת סין בימים ההם.

הוקם שם בית כנסת והחלו להתפתח ניצנים של קהילה יהודית. לאחר זמן מה החלה הקהילה להתבולל באוכלוסייה המקומית, עד שבהדרגה הקהילה היהודית בקאיפנג נעלמה לגמרי; עד המאה ה-19 רק בודדים בעלי מראה סיני נשארו.

בעת החדשה, החל מהמאה ה-19 ועד לשנות ה-40 המאוחרות של המאה העשרים, סין היוותה מחסה לקהילה גדולה, חיה ותוססת של יהודים שהתפרסו לאורך כל המדינה, אך התרכזו בעיקר בעיר חרבין ובשנחאי.

היה אפשר למצוא קבוצות קטנות יותר של יהודים בטיינזין, מוקדן ובדאירן אך הקבוצה הגדולה ביותר של יהודים בסין ובכל מזרח אסיה - הייתה בחרבין.

עד לסוף המאה ה-19, חרבין, שהייתה למעשה אגודה של כפרים לאורך נהר סונגוה, לא נראתה כמקום ראוי להקים בו קהילה יהודית, או כל קהילה אחרת מלבד ילידי המקום.

לאחר הפלישה הרוסית למנצ'וריה בסוף המאה ה-19 וחתימת החוזה הרוס-מנצ'ורי ב-1897, ניתנה לרוסיה הזכות לבניית פסי רכבת בסין כדי לחבר אותה עם רשת הרכבות הסיבירית. כך נבנתה דרך הרכבת המזרחית הסינית החדשה מרוסיה לסין, המסתיימת בנמל ארתור שבחרבין, שתוכננה כמרכז האדמיניסטרטיבי של

הרכבת, הפכה במהרה לעיר בינלאומית כשגלים של מהגרים רוסיים החלו להגיע, מחפשים הזדמנויות באזור המתפתח ובעיר הרושעת.

הרבה מאותם מהגרים היו יהודים רוסיים, חלקם סייעו לבנות את קווי הרכבת החדשים, אחרים שברחו מהפוגרומים שזעזעו את רוסיה החל משנת 1881 ועד לתחילת המאה ה-20.

בדומה לגל קודם של מהגרים יהודים שמצאו את דרכם לסין בדרך המשי לקאיפנג, היהודים הרוסיים פשוט הלכו לאורך קווי הרכבת עד לחרבין.

בשנת 1903, מספר היהודים הגיע ל-500, שרובם בעלי חנויות או קבלני משנה של מסילת הברזל.

בית קברות יהודי הוקם באותה השנה. בסוף מלחמת רוסיה-יפן בשנת 1905 הרבה חיילים רוסיים יהודים שהשתחררו מהצבא התיישבו בחרבין. אליהם הצטרפו פליטים מהפוגרומים של 1907-1905, שהגדילו את מספר יהודי חרבין ל-8000 בשנת 1908.

החלה בניית בית כנסת שהסתיימה ב-1909 ולאחר מכן נוספו מרכז קהילה יהודי ובית חולים יהודי וכן בית ספר יהודי שנוסד ב-1909 וחטיבת ביניים יהודית ב-1910.

מספר יהודי חרבין המשיך לצמוח עם גלי הפליטים שהגיעו כתוצאה ממלחמת העולם ה-1 ופליטי המהפכה הבולשביקית ב-1917 שהסתיימה במלחמת האזרחים הרוסית.

עד לאמצע שנות ה-20 הקהילה היהודית הגיעה לכ-20,000 איש: מיעוט בקרב מיעוט גדול יותר של זרים בעיר.

מההתחלה, היהודים היו פעילים בפיתוח של ביתם החדש. למעשה, כל החנויות הראשונות שנפתחו בעיר, נפתחו על ידי יהודים. איש עסקים יהודי פתח מפעל לזיקוק סוכר ב-1908, הראשון מסוגו בסין. סוחרים יהודים החלו לייצא שמן מאכל ב-1914 כמו גם פולי סויה.

בשנים הבאות, יזמים יהודים הקימו עסקים שקשורים למכרות, למתכות, ייצור יין, ענף הטקסטיל, ממתקים וסיגריות. חברים בקהילה היהודית פתחו את הבנקים המודרניים הראשונים, מלונות, בתי קפה וחברות הוצאה לאור, שלא לדבר על מכוני יופי וחנויות תפירה.

עד לאמצע שנות ה-20 של המאה הקודמת, בעיקר בעקבות יוזמה יהודית, חרבין נודעה ברבים כ"פאריס הקטנה של המזרח" עם תזמורת פילהרמונית ובית הספר הנחשב למוסיקה, שניהם בבעלות יהודית.

כפי שניתן היה לצפות, כ-20 עיתונים ומגזינים יהודים הוצאו לאור. כולם פורסמו ברוסית מלבד העיתון "המזרח הרחוק" שפורסם באידיש.

חיי היהודים בחרבין שגשגו לאורך שנות ה-20 של המאה הקודמת. הקהילה צמחה באופן ניכר עם הקמת ארגונים דתיים, תרבותיים ופוליטיים נוספים. הוקם בית כנסת גדול חדש.

הציונות - שהוצאה מחוץ לחוק בבית המועצות עברה לחרבין - היוותה גורם מאחד לחיים יהודיים באותה תקופה, ביחד עם מגוון של ארגונים מכלל קצות הקשת הפוליטית, החל מארגוני עבודה ציונים שמאלנים ועד לימנים רביזיוניסטים. קבוצות ציוניות כגון בית"ר, מכבי והשומר הצעיר היו פעילות מאוד, יחד עם כמה קבוצות של אנשים צעירים שהיגרו מחרבין לישראל.

השגשוג והחשיבות הגדולה של הקהילה היהודית בחרבין השתקפה בעובדה שלא פחות משלושה כנסים ציוניים בינלאומיים, עם משלחות מכל הקהילות היהודיות של המזרח הרחוק, נערכו בחרבין במהלך שנות השלושים של המאה הקודמת.

אך הקהילה ספגה שתי מהלומות - הראשונה בשנת 1928 כאשר הרוסים, שהיו עסוקים במלחמת האזרחים, ברעב הכבד, בכאוס הפוליטי ובמותו של לנין, מסרו את קו הרכבת של מזרח סין לממשלה הסינית. בעקבות כך נגרמה קריסה כלכלית, שגרמה להרבה יהודים לעזוב את חרבין ולנסות מזלם בשנחאי ובטיינזין.

המהלומה השנייה, בסופו של דבר מהלומה קשה וכואבת יותר שבאה בשנת 1931 עם הפלישה היפנית למנצ'וריה, שלאחריה הפכה חרבין לחלק משלטון הבובות של המדינה החדשה שנקראה מנצ'וקו.

החיים היהודים בחרבין חידשו את רוב המומנטום שלהם בשנים הראשונות של הכיבוש היפני. האינטרסים העסקיים של הקהילה כמעט ולא הופרעו ביחד עם המוסדות השונים של הדת והתרבות שהמשיכו לשגשג.

ארגונים ציוניים, במיוחד ארגוני נוער ציוניים, היו פעילים במהלך שנות ה-30 של המאה הקודמת. אך עם פריצתה של מלחמת העולם השנייה, יפן הייתה צריכה לטפל בלחץ הרב שהופעל עליה מצד הגרמנים הנאצים שהיו בני בריתה, לעשות את החיים ליהודי חרבין קשים ככל האפשר.

היפנים, שאף פעם לא לגמרי הבינו את האנטישמיות הגרמנית ונשארו באופן כללי

לא מושפעים ממנה, הרגיעו את בני בריתם הגרמנים על ידי הטלת איסורים שוליים על הפעילויות הפוליטיות, סגירת עיתונים וביטול אירועים ציבוריים. אך אלימות כנגד היהודים לא התבצעה גם לא במקומות שהם היו נבדלים משאר הקהילות הזרות כמו בשנחאי.

בשנים שאחרי המלחמה אופיינו במהפכות פוליטיות, מלחמת אזרחים והשתלטות הקומוניסטית על סין, רוב יהודי חרבין עזבו את סין. חלק קטן נשאר לאורך שנות השישים של המאה ה-20, כשהחברים האחרונים בקהילה נפטרו.

אחד מחברי יהודי חרבין, ישראל אפשטיין, בן 89, נשאר בסין עד היום. הוא לחם במהפכה הקומוניסטית, שירת בפרלמנט הסיני וכיום הוא משמש יועץ למנהיגי סין עד היום.

הרבה מיהודי חרבין היגרו לישראל, כולל אביו של ראש הממשלה אהוד אולמרט. יעקב ליברמן, המנכ"ל לשעבר של מפלגת "חירות" של מנחם בגין ומחבר הספר "סין שלי", ותדי קאופמן, יו"ר איגוד יוצאי סין, ממש רשת עולמית של "יהודי סין" ומשפחותיהם. בספטמבר האחרון, ישב קאופמן בראש כנס מחזור בחרבין של מעל 100 תושבים לשעבר, ילדיהם ונכדיהם ביחד עם מומחים סיניים בתחום ההיסטוריה היהודית בסין.

יעקב ליברמן סיכם את הכנס בהבעת תודה והוקרה לעם הסיני על כך שסיפק ליהודים בית וחוף מבטחים לאורך מאה שנים של פגורמים, שתי מלחמות עולם, סטלין והיטלר.

הממשלה הסינית, מצידה הכריזה על מבצע רחב לחידוש ושיפוץ חלק גדול מהבניינים שנשארו על ידי הקהילה ושימור מסורת החיים היהודיים בחרבין.

פרק שני: שנחאי

תדי קאופמן, יו"ר האגודה לידידות ישראל-סין, אירח לאחרונה שני מבקרים מעיתון אסרה (esra). למרות שהוא כבר עמוק בשנות השמונים שלו, הוא ברך את פאט צוקרמן ואותי בכניסה לדירתו בלחיצת יד של איש צעיר וחיך נערי. מדירתו הצנועה ברמת-גן המקושטת בחפצי אומנות סיניים - קאופמן משמש כמרכז העצבים של רשת בינלאומית של יוצאי סין. תדי קאופמן נולד וגדל בעיר הצפון מזרחית חרבין; אשתו הגיעה משנחאי.

זיכרונותיו מסין נמתחים על פני שנות ה-20, 30 ו-40 של המאה הקודמת, שנים של גשוג יהודי, שמלווים בפלישה, מלחמה, כיבוש, עוד מלחמה ומהפכה.

עם עיניים דרוכות ונוצצות, קאופמן מתחיל להיזכר באורח החיים היהודי בסין ואומר לנו "היהודים בסין דמו מאוד ליהודים בדרום אפריקה. כל אחת מהקהילות הללו היוותה מיעוט זר בקרב מיעוט גדול יותר, שמוקף על ידי רוב גדול בהרבה של אוכלוסייה מקומית.

דבר זה היה נכון לגבי יהודי חרבין, ואפילו נכון יותר לגבי יהודי שנחאי. שנחאי החלה כיישוב במוצא נהר היאנג-צה שבהדרגה גדל גם בגודלו וגם בחשיבותו. עד לימי שושלת מינג (1644-1368) שנחאי הפכה להיות המרכז העיקרי לייצור טקסטיל בסין וכמרכז עסקים מתפתח. אולם רק בתקופת שושלת צ'ינג ומנצ'ו (1898-1644), שנחאי הפכה לעיר הנמל הראשית ולמרכז העיסקי הראשי.

לאחר מלחמות האופיום וסדרה של חוזים והסכמים בין הכוחות הקולוניאליים של המערב וסין החלשה, שנחאי הפכה לעיר קולוניאלית, שחולקה לאזורים (Concessions) שהיו שייכים לכוחות הקולוניאליים המערביים ונפתחה לעסקים לכולם. כך נהפכה שנחאי למגנט למגוון רחב של אנשי עסקים, סוחרים, מיסיונרים והרפתקנים מכל קצות העולם. לא מפתיע, שרבים מאילו, בעיקר אנשי עסקים וסוחרים - יחד עם קומץ הרפתקנים - היו יהודים.

זמן קצר לאחר שבת המסחר של ג'רדין מתסון הבריטי שבסיסו בהונג קונג, פתח את הסניף בשנחאי והחל לעשות עסקים באזור, מספר משפחות יהודיות מהעיר הודית בומבי הגיעו בעקבותיו. אותן משפחות יהודיות שמקורם בקהילה הספרדית בבגדד, כללו את המשפחות ששון, כדורי וחרדון - שהדהדו בעוצמה לאורך העשורים הבאים בהיסטוריית שנחאי.

ברגע שששון, כדורי וחרדון התיישבו בשנחאי והקימו את עסקיהם, הם החלו למשוך אחריהם מספרים גדולים של יהודים מבומבי, בגדד וקהיר. גם המתישבים החדשים החלו לעשות עסקים - חלקם כשכירים של שלוש המשפחות הידועות, אחרים בתור יזמים עצמאיים. חלק מהמתישבים חדשים רכשו שטחי נדל"ן גדולים באזור העיר המתפתחת.

משפחת כדורי לבדה הייתה בעלת כ-1900 בניינים. כל המשפחות הספרדיות הללו תרמו יותר מחלקם היחסי לבניית שנחאי ולהקמת המסחר בה בעשורים הראשונים של המאה ה-20. בנוסף לבניית העיר, המשפחות הספרדיות הללו החלו לפתח קהילה יהודית משגשגת בעיר החוף הסינית הזו במוצא נהר היאנג-צה.

זמן קצר לאחר תחילת המאה ה-20, נוסד בית הספר היהודי הראשון על ידי ניסים עזרא וסילס חרדון, ומספר שנים לאחר מכן הוקם בית כנסת מדהים, "אוהל רחל", שנבנה על ידי ויקטור ששון לזכר אישתו רחל.

הקהילה היהודית הכריזה על עצמה כישות ארגונית ב-1910 תחת הנהגתו של דוד אברהם, שעמד בראשה במשך שלושים השנים הבאות.

דמות סגונית במיוחד באותן שנים היה סילס חרדון שהיה אהוב על הסינים בעקבות התמיכה הפילנתרופית שלו במטרות ומוסדות סיניים. הוא נישא לאישה סינית

והעריץ את הדת הבודהיסטית. חרדון תרם ביז רחבה לבתי ספר בודהיסטים ולצדקה. כשחרדון ואשתו גילו שהם לא יכולים להביא ילדים לעולם, הם אימצו יותר מ-12 ילדים מלאומים שונים ונתנו לכל אחד 1,000,000 דולר כ"סיפתח" לחיים.

ליהודים הספרדים הצטרפו במהרה מספר גדול מאוד של יהודים רוסיים, שברחו מהפוגרומים הצאריסטים. הם התיישבו בעיקר בשנחאי ובחרבין. מספרם של היהודים הרוסיים בחרבין עלה ל-8,000 עד ל-1908, ובשנחאי מספרם עלה במהרה על מספר היהודים הספרדים. מספרם כמעט הוכפל לאחר המהפכה הבולשביקית בשנת 1917.

שלא כמו הספרדים, רוב היהודים שהגיעו מרוסיה הגיעו מחוסרי כל, עם לא הרבה יותר מבגדיהם. רובם נעשו בעלי חנויות מסוגים שונים, אופים או עסקו בתחום המכרות. כמו בחרבין, היהודים מצאו בית בשנחאי.

במכתב שנכתב בשנת 1920 על ידי דר' סאן יטסן, המייסד והנשיא הראשון של הרפובליקה הסינית בכבודו ובעצמו לאחד מראשי הקהילה היהודית, הוא כתב "כל אוהבי הדמוקרטיה אינם יכולים לסייע, אלא לתמוך בתנועה לשחזור האומה ההיסטורית והנהדרת שלכם שתרמה כל כך הרבה לציביליזציה העולמית, וששמור לה מקומה הנכבד בין אומות העולם".

במהלך שנות השלושים של המאה ה-20 הייתה שנחאי לאחד מהיעדים המעטים שאליהם ברחו הפליטים היהודים כדי להימלט משלטון הטרור הגרמני הנאצי. שנחאי הייתה עיר פתוחה שכדי להיכנס אליה לא נדרש דרכון, ויזה או כל תעודה אחרת. שנחאי שימשה כבית וחוף מבטחים לכ-30,000 יהודים, שהצליחו להגיע אליה לפני שהנאצים והמלחמה עצרו את הגישה אליה.

אשת הנשיא, הגברת סאן יטסן עמדה בראש משלחת סינית שנפגשה עם הקונסול הגרמני בשנחאי בכדי להביע מחאה חריפה להתנהגות הנאצית כלפי היהודים בגרמניה, ומספר הפגנות ואסיפות מחאה נערכו בעיר נגד מלחמת החורמה של הגרמנים ביהודים.

לאחר הפלישה היפנית לסין וכיבוש שנחאי בשנת 1937, לא כפו היפנים איסורים מיוחדים על האוכלוסייה היהודית בעיר. למרות שהיפנים שירתו כבני ברית של הנאצים, הם לא הבינו לעומק את האנטישמיות הגרמנית או שלא התייחסו אליה בכובד ראש. היהודים יכלו להסתובב בעיר ללא פחד ולגור היכן שרצו. הרבה מהם בחרו לגור ברובע הונגקיו, שכונה סינית צפופה שבה גרו היהודים ובמהרה הקימו קהילה משגשגת עם עיתונים, תיאטראות, תזמורות ובתי קפה.

הוקמו גם מקלטים ובתי תמחוי לאנשים (המשך בעמוד 37)

בגלריה לאמנויות "שושלת טאנג", האהודה על תושבי פקין, נפתחה תערוכת פיסול של פסל חובב, ג'נג יו-ג'ון, (45). נושא התערוכה: אופרה סינית פופולרית "בית התה" אשר גיבוריה הוצגו ב...חימר. אני ככתב לענייני אמנות של הירחון הסיני "חילופי תרבות סין-עולם" הייתי מסוקרן לראות כיצד ניתן לתרגם את שפת התיאטרון לשפת החומר? בעיני היה הדבר מוזר למדי.

וכנראה, לא רק בעיני. אולם התערוכה היה מלא מפה לפה. אנשים הביטו בתצוגה, החליפו רשמים איש עם רעהו. נשמעו קריאות פליאה. כאשר לבסוף תמו שעות הביקור ודלתות האולם ננעלו, התיישבנו האמן ואני בפנית הטרקלין על ספל תה ירוק ושוחחנו על התערוכה הבלתי רגילה.

סיפורו של ג'נג היה מרתק. הוא נולד וגדל באחת הסמטאות הצרות של העיר העתיקה של פקין. עוד בילדותו נבדל מילדים אחרים בכך שמעולם לא ביקש מהוריו לקנות לו צעצוע זה או אחר. הוא יצר אותם במו ידיו - מחימר. הוא כייר חייילים, תותחים, אוניות מלחמה, כייר אריות קטנים כדוגמת האריות שעמדו בשני צידי השער של ביתו. הוא כייר את אשר ראו עיניו - בבית ובסמטה. עם תום לימודיו בבית ספר תיכון, התחיל ללמוד קליגראפיה וציור. לעולם לא שכח את דבריו של המורה שלו:

"העיקר, תלמד להתבונן בדבר היטב, ולשמור בזיכרוןך את אשר ראית."

ג'נג התמחה בציור דיוקנאות. הוא היה יכול להתבונן בפני בני אדם במשך שעה ארוכה והרכיב משקפיים כהים כדי שהם לא ירגישו בכך. למד את המשחק של אור וצל עד שהדבר הפך לתכונה בלתי נפרדת ממנו. במשך הזמן החל מצייר מדמיונו שלו בתנוחות והבעות שונות. הוא בילה שעות בגן החיות, צייר את הציפורים והחיות. הוא צייר ללא לאות עבורו ציור היה משחק מרתק ומלמד.

אולם הדבר האהוב ביותר עליו היה לכייר. "הרגשתי כי בפיסול אני מסוגל לבטא את עצמי בצורה יותר מלאה מאשר בציור." ואמנם בשוך הזמן עבר לפיסול כעיסוק קבוע ובלעדי, והסתייע בציור רק כדי להכין בסיס לפסלוני.

הוא נמשך לפולקלור של הרחוב הסיני. כייר את הזקנים עם כלובי ציפורי השיר שלהם. כייר את מגידי העתידות הנודדים, כייר את הלוליינים בכיכרות ומוכרי מאכלים וממתקים למיניהם. משהראה את יצירותיו לבני משפחה וחבריו, הופתע מתגובות נלהבות ולבסוף השתכנע להציע את פסלוניו למכירה. ההצלחה עלתה על כל המשוער. "ואז החלטתי החלטה גורלית", אומר ג'נג, "התפטרתי ממשרתי הנוחה אך המשעממת במשרד ממשלתי, שכרתי חדר עבודה קטן ברובע מסחרי סואן בעיר שם גם

מכרתי את הפסלוני שלי. ההצלחה המשיכה להאיר לי את פניה."

לבסוף הגיע זמן כאשר הפסל הרגיש שהוא בשל להגשים את חלומו הישן נושן: להציג את האופרה הסינית-עממית "בית התה" כאשר שחקניה יהיו לא אחרים אלא הפסלוני שלו. ג'נג הפך למבקר קבוע של בתי קפה ומסעדות עממיות בסמטאות של העיר העתיקה, רשם וכייר את מבקריהם, הקליט את המוסיקה והקולות.

"אך איך הצלחת לשלב את התיאטרון עם הפיסול?" שאלתי.

"ההבדל בין השניים הוא בכך שהתיאטרון מבטא את הנושא בראש וראשונה על ידי פעולה ורב שיח, בעוד שהפיסול במקרה הנדון מבטא את עצמו על ידי התנוחה והבעת הפנים אשר יד הפסל הטביעה על פני השחקן ורמת טיב היצירה היא כרמת הקאורדינציה של ידו של הפסל עם האינקלט שלו." הסביר ג'נג.

ג'נג בחר ליצירתו סצנה אחת מן האופרה בהשתתפות 13 שחקנים היושבים סביב שולחנות נפרדים. התנוחות והבעות פני הפסלוני הם כל כך טבעיות עד שהצופה מרגיש כמעט פיזית, שהוא משתתף בשיחותיהם. (עיבוד הנושא: ע.פ.)

יהודי סין קארל הופמן

(המשך מעמוד 36)

במצוקה. בשנת 1940 הצטרפו ליהודים האלו אלפי יהודים פולנים שניצלו על ידי צ'ינו סוגיהרה, הקונסול היפני שבקובנו, ליטא. שבניגוד לפקודות ברורות וישירות ממשרד החוץ היפני, סוגיהרה (שנקרא גם "שינדלר היפני") הנפיק כ-10,000 תעודות מעבר ליהודים שניסו נואשות להינצל מהשוואה.

הרבה מהפליטים הללו, כולל ישיבת מיר בשלמותה, העבירו את זמן המלחמה ברובע הונגקיו שבשנחאי.

לאורך כל המלחמה, המשיכו היפנים להתנגד לחץ הכבד מצד בני בריתם הגרמנים לכפות את "הפתרון הסופי" על יהודי שנחאי.

בשנת 1942, קצין גסטפו בשם יוסף מאיסינגר, שנקרא לאחר מכן כ"השושחט מוורשה", הגיע לשנחאי בצוללת גרמנית עם תכנית לאסוף את כל היהודים בראש השנה, להעלות אותם על אוניות, להפליג איתם ללב ים, ולהרעיב אותם למוות.

בתצוגה מרשימה מאוד של בירוקרטיות

מבלבלת ומעורפלת, היפנים "התפשרו" והכריזו שרובע הונגקיו הוא מעתה "גטו הונגקיו". יהודי העיר לא הוטרדו יותר ו"השושחט מוורשה" עזב את שנחאי מבלי שאף יהודי נפגע.

לאחר המלחמה, דיווחים על השואה האירופאית הפחידו את יהודי שנחאי, רבים מהם ברחו מאירופה כשהם משאירים קרובי משפחה מאחור. זה, בנוסף לתהפוכות הפוליטיות בסין-המלחמה בין הקומוניסטים לבין הממשלה הלאומנית התפשטה לאורך כל המדינה - האיצה את רוב האזרחים הזרים בשנחאי לעזוב.

מדינת ישראל שזה עתה קמה הפכה למגנט רב עוצמה להרבה מיהודי שנחאי. החתונה היהודית האחרונה בשנחאי התקיימה בשנת 1948. למעשה כל היהודים עזבו את שנחאי באותה השנה. למרות עזיבתן של קהילות שנחאי וחריבין, נשמרו היחסים בין סין לבין העם היהודי.

על אף לחץ כבד של הממשלה הלאומנית ושל ארצות הברית, מדינת ישראל הצביעה לקבלת הרפובליקה הסינית לאו"ם.

מדינת ישראל ייצרה קשרים דיפלומטיים

מלאים עם סין בשנת 1992, והמסחר בין שתי האומות יציב ורחב מאוד. יהודים החלו לחזור לסין לאחר עידן מאו, כשהם מקימים מחדש את הקהילה היהודית בשנחאי וקהילה חדשה בבייג'ינג.

בשנת 1998 הממשל העירוני של שנחאי ערך שיפוץ מקיף בבית הכנסת "אוהל רחל". עם כמעט 1,000 מקומות ישיבה.

זהו בית הכנסת הגדול ביותר שנשאר בכל המזרח הרחוק. שורה של נכבדים בינלאומיים ובניהם קנצלר גרמניה גרהרד שרדר וביל והילארי קלינטון ביקרו ב"אוהל רחל".

בשנחאי גם כן שוכן המרכז ללימודים יהודיים שנערכים בו שיעורים בעברית, מפיקים בו סרטים ותכניות טלוויזיה, והוא עורך טיולים לאתרים יהודיים בשנחאי. השנה מתוכנן הקמת מרכז יהודי שיכיל ספרייה בעלת כמה אלפי ספרים וארכיונים של יהודי סין.

סין היא אחת המדינות היחידות בעולם בה היהודים מעולם לא נרדפו. עם כלכלה שהולכת וגדלה ומהפכות במקומות אחרים בעולם, ייתכן וסין תחזור להיות שוב מרכז תוסס של חיים יהודיים.

סטודנטים כותבים

שלום רב,

ראשית לכל אני רוצה להודות לכם על מלגת הלימודים אותה קיבלתי מכם ואשר עוזרת לי מאוד. כנכד לישראל דברי (פלוטנובסקי) ז"ל ולרעייה אשתו אני שוב מודה לכם מקרב לב.
טל דמבו (כפר יונה)

תדי היקר שלום רב,

בשמי ובשם בני תמיר אני רוצה להודות לך ובאמצעותך לחברים באיגוד יוצאי סין על שהזמנתם אותנו להשתתף בטכס חלוקת המלגות השנתי.

הטכס היה מרשים ומכובד, ואותי הוא ריגש מאד משום שבמשך השנים שאמי ריבה ז"ל היתה פעילה באיגוד, היא תמיד נטלה חלק פעיל באירוע ובמשך מספר שנים בני הצעיר אלעד ואחייניתי מעיין אף הדליקו את נרות החנוכה בטכס.

תמיר, בני הבכור שכאמור נכח עימי בטכס והשתחרר רק לפני כשבוע משירותו בצה"ל, התרשם אף הוא מן המעמד והבטיח שכאשר יסיים את לימודיו באוניברסיטה, יחתום על הוראת קבע לטובת האיגוד.

לצערי, אינני יכולה לתרום סכומים ניכרים, אך אני מצרפת את תרומתי הצנועה בתקווה שעם הזמן אוכל להגדילה. עלו והצליחו והמשיכו בדרככם.

בברכה,

יהודית מנצור

הבת של ריבה ומשה סקר ז"ל

הנכדה של שמשון וזינה אבולניק ז"ל

זאת הפעם הראשונה שאני משתתפת בערב של יוצאי סין. ואני רוצה להודות לכם. התרגשתי לגלות דברים שלא ידעתי על הקהילה של יוצאי סין בישראל, שאליה שייכים הוריו של אבי שגם הם נולדו בסין ושנפטרו לפני זמן רב, ואבי שיבדל לחיים ארוכים.

במפגש שמעתי סיפורים משפחתיים ודברים נוספים כגון הספר המעניין מאוד על חרבין. ששם נולדה סבת.

תודה רבה גם לקרן שנתנה לי מלגה כספית שמאוד תעזור לי בלימודי בטכניון.

בברכה ובתודה ענקית

ניצן שניידמן

אמש נערך אירוע הענקת המלגות של האיגוד, שבו זכינו, מלבד ההנאה מערב נעים, לקבל מלגה מטעם האיגוד.

רצינו לומר תודה מקרב לב, גם על האירוע עצמו וגם על העזרה שניתנת לנו ברוחב לב, ללא כל תנאי ורק על סמך היותנו דור המשך לעולים מסין. מפעל חלוקת המלגות הוא מפעל מבורך, אשר מחזק את תחושת הגאווה שלנו, להיות חלק ממשפחת איגוד יוצאי סין.

עלו והצליחו, ושוב - תודה גדולה מכל הלב!

מאיתנו: ליטל שפירא-כהן, ענת צוק רמון, ליאור כהן וגל כהן - נכדותיה של רחיל רבקין.

שלום לכם,

רציתי להביע את תודתי בשמי ובשם אחי אמיר ודוביץ על המלגה הנפלאה שהענקתם לנו.

פועלכם נדיר ומעורר הרגשה נפלאה להשתייך לקבוצה של יוצאי סין.

כל הכבוד על הערב שערכתם זה היה מחמם את הלב.

אשמח להתנדב ולעזור לכם ככל שאוכל.

שתהיה שנה נפלאה בריאה ואיתנה

מאחלת ודוביץ נירית

חיילים כותבים

לפני חודשיים השתחררתי מצה"ל, בו שירתי שנתיים כמש"קית קישור ביחידת צנחנים. (התעסקתי בטיפול השוטף בחיילי המילואים, ובגיוסם לימי מילואים ולזמני חירום כמו במלחמה שאירעה בקיץ האחרון).

ברצוני להודות לכם על התמיכה, הסייע ותשומת הלב שהענקתם לי במהלך תקופת השרות. השי שהענקתם לי בכל חג תמיד חימם את לבי וגרם לי לחוש חלק ממשפחה המייצגת מורשת ייחודית.

בימים אלה אני עובדת ומתכוננת להתחלת לימודי האקדמיים ומקווה שהקשר המיוחד עם האיגוד ימשך.

בתודה ובברכה,

איילת אלפר

נכדה למשפחת אלפר-ליטוין

איגוד יוצאי סין שמח להודיע על הוצאתו לאור של ספרו המעניין של תדי קאופמן.

ניתן לקבל את הספר במזכירות האיגוד תמורת תרומה בסך 40 ש"ח לקרן עזרה סוציאלית של האיגוד.

תדי קאופמן, יו"ר איגוד יוצאי סין, יליד חרבין 1924, שהיה פעיל במוסדות הקהילה ובנו של אחד ממנהיגי "ד"ר א. קאופמן. ביוזמת ידידו וממלא מקומו באיגוד, יוסי קליין, אף הוא יליד חרבין, העלה קאופמן את זיכרונותיו על הכתב.

הספר פורש בפני הקורא יריעה היסטורית רחבה אודות הקהילה בראשית המאה העשרים. תחילה שלטו הסינים בחרבין, לאחריהם הגיע הכיבוש היפני, כעבור זמן כבש הצבא האדום את מנצור'יה, ולבסוף נכנסה לעיר הארמייה השמינית המהוללת של מאו-צה-טונג. ובתוך הסערות שהתרגשו ובאו, הצליחו פרנסי הקהילה לנווט את בני עדתם כך שהמשיכו לחיות לא רק חיים יהודיים מלאים, כי אם גם חיים ציוניים.

מבעד לעיניו של קאופמן מתגלה תמונה מרתקת, לעתים משעשעת לעתים נוגה, המאירה פן נוסף בסיפורה של יהדות סין.

**בת-עמי מלניק
עורכת הספר**

אליהו ויגדורציק ז"ל

ב-1 בדצמבר, 2006 בגיל 74, נפטר באודסה שבאוקראינה אליהו ויגדורציק יליד חרבין. הלוויות התקיימה ב-4 בדצמבר בבית הקברות היהודי בעיר. אליהו חי באודסה במשך 45 השנים האחרונות. הותיר אחריו רעיה, מוסייה ילדת אודסה וכן ד"ר מיכאל ויגדורציק ומשפחתו. יהא זכרו ברוך...

דורה חיימוביץ'

18.03.1914 - 29.12.2006
בגיל 92, בסן-פרנציסקו נפטרה דורה חיימוביץ' ילדת חרבין. דורה נולדה בחרבין. סיימה בעיר בית ספר לרפואת שיניים ועבדה כרופאת שיניים במשך 40 שנה. ב-1938 היא נסעה ללנינגרד, שם נישאה לדוד קאופמן ונולדו להם שני ילדים - בוריס וטשה (אלכסנדר). ב-1978 היגרה לארה"ב והתגוררה באוקלנד בקליפורניה, מקום מגוריו של אחיה בוריס חיימוביץ'. בארה"ב הקדישה את זמנה לאמנות. יהא זכרה ברוך!

מירה הלפרין

ב-20 בינואר, בגיל 92, נפטרה ידידתנו מחרבין מירה הלפרין (לשעבר זבלסקי). מירה הייתה נצר למשפחת זבלסקי הידועה כאחת המשפחות הוותיקות בחרבין. בישראל התגוררה עם בעלה הרמן צבי הלפרין ובתה רינת. מירה הייתה אישה נעימה במיוחד, בעלת איכויות, ומכריה כבדו והוקירו אותה. ההלוויה התקיימה ב-21 בינואר בבית הקברות בחולון. יהא זכרה ברוך!

דני קניג

ב-16 בדצמבר 2006, בחיפה, לאחר מחלה ממושכת נפטר ידידתנו מחרבין דניאל (דני) קניג והוא בן 86. דני סיים בחרבין את בית הספר למסחר, וכן את הטכניון בחרבין. הוא הגיע לישראל בגל העליה מסין ב-1950. היה נשוי לדנייה שטיינברג ז"ל. זמן רב עבד בחברת החשמל בישראל ובחברת אלקו. במשך שנים ארוכות היה יו"ר סניף חיפה של יוצאי סין, וכל השנים היה פעיל בעבודת האיגוד. הוא הותיר אחריו בת, בן, נכדים ונינים.

ההלוויה התקיימה ב-18 בדצמבר בבית הקברות בחיפה. ידידים רבים וקרובים ליוו אותו בדרכו האחרונה. אסתר ונדל ורוני ויינרמן הניחו זר מטעם איגוד יוצאי סין על הקבר הטרי. יהא זכרו ברוך!

יוסף (ג'ו) לרנר

ב-12 בינואר, בבית החולים וולפסון בחולון, נפטר ידידתנו מדיירן יוסף (ג'ו) לרנר והוא בן 80. חייו של ג'ו היו קשים. הוא הוגלה ל0.0.0.0, כאשר הצבא האדום נכנס למנצ'וריה ב-1945, וכעשר שנים עברו עליו במחנות עבודה של סטלין. בהגיעו לישראל, נישא למרים ונולדו להם שני בנים.

ג'ו היה אדם בעל יכולות ורכש לעצמו ידידים רבים. הוא השתתף בכתיבת "בולטין" והוציא לאור ספר באנגלית "פרידה מרוסיה!" אשר תורגם לרוסית. שתי ההוצאות יצאו לאור בישראל.

ב-14 בינואר נערכה הלוויות בבית העלמין ירקון. רבים מידידיו חלקו לו כבוד אחרון. ת. קאופמן הניח זר על הקבר הטרי בשם איגוד יוצאי סין.

הוא הניח אחריו אישה, שני בנים ואחות גיטה המתגוררת במיאמי, במדינת פלורידה. יהא זכרו ברוך.

ראובן (וובה) שליפר

ב-4 לפברואר, בבית חולים איכילוב בתל-אביב, נפטר בגיל 80 ידידתנו מחרבין ראובן (וובה) שליפר.

וובה הגיע לישראל בגל העליה ההמונית של 1950. הוא שרת בצה"ל, ועבד בתעשייה הצבאית עד צאתו לגימלאות. עם הפרישה, עבד בהתנדבות במוסדות רבים העוסקים בעזרה לעולים החדשים מחבר העמים, ביניהם משרד הקליטה, משרד הפנים, הסוכנות היהודית ועיריית תל-אביב. שנים רבות היה וובה חבר בוועד המרכזי של אגוד יוצאי סין.

השאיר אחריו שתי בנות ומשפחותיהן וכן אח קלמן. הלוויה התקיימה ב-5 לפברואר בבית הקברות ירקון. ת. קאופמן הניח זר מטעם אגוד יוצאי סין על הקבר הטרי. יהא זכרו ברוך!

פרידה ניסנבאום

עוד ידידה מחרבין ושנחאי, שנמנתה עם השורה הראשונה של יוצאי סין עזבה אותנו לעולם שכולו טוב. בחודש נובמבר ליוונו את פרידה ניסנבאום בדרכה האחרונה.

ילדותה של פרידה עברה עליה בחרבין ומאוחר יותר עזבה משפחת גבריאלי לשנחאי. בשנחאי נישאה פרידה לגרישה ניסנבאום, חרבינאי לשעבר. שתי המשפחות היו קשורות לקהילה היהודית בחרבין ובשנחאי.

בנעוריה, הייתה פרידה פעילה בארגון "בית"ר". ספורטאית, עליזה מטבעה, נאה וכמו בסין כן בישראל היוותה גורם מרכזי בקרב ידידיה.

עוד בימים הראשונים להקמת איגוד יוצאי סין, נטלה פרידה חלק פעיל בארגון האיגוד בחדרה ובתל-אביב. שנים רבות הייתה חברה בוועד המרכזי של האיגוד.

היא הייתה מסוג האנשים הנעימים, העלילים, ובעלי הומור, וכל מיודעיה הוקירו ורחשו לה חיבה.

אנו משתתפים בצערם של גרישה, שרה, טוני, ושאר בני המשפחה. זיכרונה ימשיך לחיות בלב האנשים שהכירו אותה בסין ובישראל.

מוסיה ברקוביץ'

ב-23 בדצמבר 2006, נפטרה ידידתנו מחרבין מוסיה ברקוביץ' (דיוטלוביצקיה). מוסיה ובעלה דני ברקוביץ' היו חברי "בית"ר" בחרבין, ולפלשתניה הגיעו עוד ב-1933 כ"חלוצים". 70 שנה חיו יחדיו.

מוסיה הייתה תמיד לצד בעלה גם בשנים הקשות הראשונות להגעתם לארץ. איגוד יוצאי סין אבל על מותה של מוסיה ומשתתף בצערם של דני, כרמלה, גיורא ומשפחותיהם. יהיא זכרה ברוך!

איזבלה טיקוצקי

ב-31 בינואר, בנתניה, בגיל 81 נפטרה ידידתנו מטינצ'ין איזבלה טיקוצקי. הותירה אחריה בן ומשפחתו. יהא זכרה ברוך!

בלה קפצן

בלה קפצן מסן-פרנציסקו נפטרה. הייתה רעייתו של מר קפצן ידידתנו מסין. איגוד יוצאי סין אבל על מותה של בלה ושולח את תנחומיו למרק ולמשפחה. יהא זכרה ברוך!

מקבלי מלגות שנת 2006

